

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Patricija Frece

Poznavanje demence med otroki v osnovni šoli

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Patricija Frece

Poznavanje demence med otroki v osnovni šoli

Diplomsko delo
Študijski program: Socialno delo

Mentor: izr. prof. dr. Jana Mali

Ljubljana, 2020

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici, izr. prof. dr. Jani Mali, ki mi je bila ves čas na voljo za vsa vprašanja, podporo in pomoč pri pisanju diplomskega dela.

Hvala tudi vsem tistim, ki ste mi pomagali pri iskanju in kontaktiranju tako šol kot učiteljev za intervjuje.

Zahvaljujem se tudi vsem intervjuvancem, ki so bili pripravljeni podati svoj pogled na ozaveščanje o demenci in pa zaposlenim v šolah, ki so mi omogočili, da pri njih izvedem fokusne skupine. Brez njih te raziskave ne bi bilo.

Še posebej pa se zahvaljujem svoji družini in fantu, ki so me ves čas spodbujali, podpirali in verjeli vame.

Poznavanje demence med otroki v osnovni šoli

Povzetek diplomskega dela:

Demenca je bolezen, o kateri se vedno več govori, saj na svetu živi vedno več ljudi z demenco. Zaradi svojih značilnosti in posledic, ki jih s sabo prinese demenca, je še vedno povezana z veliko stigmo. Stigma zaradi demence prizadene tako človeka z demenco kot njegove sorodnike. Zaradi nepoznavanja značilnosti demence v javnosti so tako ljudje z demenco kot njihovi sorodniki pogosto izključeni iz družbe. Pri praktičnem delovanju se moramo socialne delavke truditi, da čim bolj zmanjšamo, če ne celo izničimo, učinke stigme na ljudi. Zato je pomembno, da bi že otroci spoznali značilnosti demence na njim prilagojen način. Da pa bi lahko začeli to uresničevati, je pomembno izvesti raziskavo o tem, koliko otroci sploh vedo o demenci. Izvedla sem kvalitativno raziskavo, pri kateri sem opravila pet fokusnih skupin v 5. razredih v osnovnih šolah po Sloveniji. Opravila sem tudi intervjuje z osnovnošolskimi učitelji o tem, kaj oni menijo o ozaveščanju o demenci. Za 5. razred sem se odločila, ker je v učnem načrtu pri predmetu družba opisanih veliko tem, med katere bi lahko umestili tudi temo demence. Ugotovila sem, da je znanje o demenci med otroki odvisno od tega, ali poznajo človeka z demenco ali ne. Tisti, ki so že imeli izkušnjo s človekom z demenco, so imeli do ljudi z demenco pozitiven odnos in nanje niso gledali kot sebi drugačne. Tisti, ki še niso imeli izkušnje s človekom z demenco, si niso znali najbolje predstavljati, kaj demenca sploh je. Vsi otroci so med fokusno skupino izrazili veliko zanimanja za temo. Hkrati pa sem raziskovala tudi, kakšno je stališče učiteljev glede ozaveščanja o demenci in kakšno je njihovo mnenje o tem, kaj o demenci vedo otroci. Izvedla sem osem intervjujev z osnovnošolskimi učitelji. Od tega so bile tri učiteljice razredničarke 5. razredov, kjer je bila izvedena fokusna skupina, ena pa zaposlena v šoli, kjer je bila narejena fokusna skupina. Izkazalo se je, da je večina učiteljev naklonjena ozaveščanju o demenci in se jim zdi, da bi s tem spremenili pogled otrok na demenco, hkrati pa bi otroci dobili znanje za nadaljnje življenje. Strinjajo se, da tisti otroci, ki poznajo človeka z demenco, o demenci že nekaj vedo in na človeka z demenco ne gledajo diskriminatorno. Tisti, ki ne poznajo človeka z demenco, pa tudi demence in njenih značilnosti ne poznajo najbolje. Večina sodelujočih je videla možnost vključitve teme demence v učni načrt.

Ključne besede: ljudje z demenco, osnovnošolci, ozaveščanje, demenca, učitelji

Knowledge on Dementia Among Children in Elementary School

Graduation Thesis:

Since the number of people living with dementia is growing, the awareness about the disease is increasing. However, due to the characteristics that dementia brings with it, it is still related to stigma. Stigma affects both person with dementia and relatives of person with dementia. Due to lack of knowledge of the characteristics of dementia in public both people with dementia and their relatives are often excluded from the society. Social workers in their practice have to strive to minimize, if not eliminate, the effects of stigma on people. It is important that children understand the characteristics of dementia. However, to raise awareness among children about dementia, we must first know how much children already know about dementia. I carried out a qualitative survey by conducting five focus groups at four different primary schools in Slovenia. In addition, I interviewed primary school teachers about what they thought about raising awareness of dementia. I chose the fifth grade because there are many topics in the syllabus of the subject Družba, which means learning about society, which could include the topic of dementia. The results show that knowledge about dementia among children depends on whether or not they know the person with dementia. Those who already had experience with a person with dementia had a positive attitude towards people with dementia and did not view them as different to others. Those who have not yet had experience with a person with dementia could not really imagine what dementia means. All the children expressed great interest in the topic during the focus groups. At the same time, I also researched how teachers view raising awareness of dementia and what they think children thought about dementia. So I also interviewed eight primary school teachers. Of those, three were class teachers in the class where I conducted the focus group and one was employed at the school where the focus group was carried out. The results show that most teachers are in favour of raising awareness about dementia, and they feel that this would change children's views on dementia for better, while at the same time, children would gain knowledge for later life. They agreed that those children who know a person with dementia already know something about dementia and do not discriminate person with dementia. However, those who do not know the person with dementia do not know a lot about dementia and its characteristics.

Keywords: people with dementia, schoolchildren, raising awareness, dementia, teachers

Kazalo vsebine

1.	Teoretični uvod.....	1
1.1.	Opredelitev demence.....	1
1.2.	Vloga socialnega dela pri delu z ljudmi z demenco	4
1.3.	Spremembe v družini ob skrbi za družinskega člana z demenco	8
1.4.	Stigmatizacija ljudi z demenco in njihovih sorodnikov	10
1.5.	Možnosti za vključitev teme demenca v učne načrte osnovnih šol	14
2.	Problem.....	16
2.1.	Pobuda za raziskavo.....	16
3.	Metodologija	18
3.1.	Vrsta raziskave	18
3.2.	Merski instrumenti in viri podatkov	19
3.3.	Populacija in vzorčenje.....	20
3.4.	Zbiranje podatkov.....	21
3.5.	Obdelava in analiza podatkov	23
4.	Rezultati	29
4.1.	Rezultati fokusnih skupin	29
4.1.1.	Predstava ob besedi demenca:.....	29
4.1.2.	Prepoznavanje besede:.....	29
4.1.3.	Vzroki bolezni:.....	29
4.1.4.	Razširjenost demence.....	29
4.1.5.	Prvi znaki demence	30
4.1.6.	Sporazumevanje s človekom z demenco:	31
4.1.7.	Vsakdanje dejavnosti	31
4.1.8.	Skupne prostčasne dejavnosti	32
4.2.	Rezultati intervjujev z učitelji	33
4.2.1.	Ozaveščanje o demenci	33
4.2.2.	Primernost.....	34
4.2.3.	Zanimanje za temo demence	35
4.2.4.	Mnenje osnovnošolcev o demenci	36
4.2.5.	Poznavanje demence	36
4.2.6.	Dejavnosti ozaveščanja	37
4.2.7.	Vključitev v učni načrt.....	38
4.2.8.	Podpora pri ozaveščanju	40
5.	Razprava	42

6.	Sklepi	49
7.	Predlogi.....	50
8.	Literatura	51
9.	Priloge.....	55
9.1.	Priloga 1: Smernice za fokusno skupino.....	55
9.2.	Priloga 2: Transkripcija fokusnih skupin	55
5.1.	Priloga 3: Odprto kodiranje fokusnih skupin.....	63
5.2.	Priloga 4: Osno kodiranje fokusnih skupin.....	75
5.3.	Priloga 5: Smernice za intervju	78
5.4.	Priloga 6: Transkripcija intervjujev	78
5.5.	Priloga 7: Odprto kodiranje intervjujev	86
5.6.	Priloga 8: Osno kodiranje intervjujev	111

Kazalo preglednic

Preglednica 1: Opis vzorca otrok 5. razreda.....	21
Preglednica 2: Opis vzorca učiteljev/ic.....	21
Preglednica 3: Opis vzorca učiteljev/ic.....	24
Preglednica 4: Opis vzorca učiteljev/ic.....	27

1. Teoretični uvod

1.1. Opredelitev demence

Vse večji napredek v medicini, ki omogoča zgodnejše odkrivanje in prepoznavanje bolezni, učinkovitejše zdravljenje ter rehabilitacijo, posledično prinaša vse daljšo življenjsko dobo ljudi. Ne glede na to pa se pojavlja vedno več kroničnih bolezni, ki so povezane s starostjo. Med njimi je tudi demenca (Lukič Zlobec, 2017, str. 5).

Mali, Mešl in Rihter (2011, str. 13) pišejo, da »beseda demenca izvira iz latinske besede demens (de – iz, mens – pamet). Po tej definiciji je človek z demenco dobesedno človek, ki je ob pamet. Takšno poimenovanje ljudi z demenco najdemo med ljudmi še danes«. Ne glede na to, da je ljudi z demenco vedno več, ta definicija ostaja prisotna med ljudmi.

Demenca ni naravni del staranja. Vseeno pa možnost, da zbolimo za demenco, s starostjo narašča (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 14). Pri demenci se pojavijo težave predvsem s kratkoročnim spominom, kar pomeni, da človek pozablja dogodke, ki so se zgodili nedavno. Spominja pa se dogodkov, ki so se zgodili dolgo nazaj, v preteklosti (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 18). Prvi znaki demence so: »postopna izguba spomina, težave pri govoru in iskanju pravih besed, osebne in vedenjske spremembe, upad intelektualnih sposobnosti, nezmožnost presoje in orientacije, težave pri vsakdanjih opravilih, iskanje, izgubljanje in prestavljanje stvari, težave pri krajevni in časovni orientaciji, neskončno ponavljanje istih vprašanj, spremembe čustvovanje in razpoloženja, zapiranje vase in izogibanje družbi« (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 18-21).

Ločimo veliko vrst demence, z različnimi značilnostmi, potekom bolezni, pogostostjo pojavljanja in možnostmi zdravljenja. Najpogostejša je Alzheimerjeva demenca, katere glavna značilnost so motnje spomina. Alzheimerjeva demenca je tudi najbolj poznana. Poznamo še demenco z Lewyjevimimi telesci, vaskularno demenco, frontotemporalno demenco in še veliko drugih (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 15-16). Vsaka vrsta demence ima svoje značilnosti in od vsake vrste posebej je odvisno, kako bo bolezen potekala. V družbi je še vedno najbolj prepoznan prvi znak pozabljanje, pa se pri nekaterih vrstah sploh ne pojavi med prvimi.

Poznamo več različnih modelov opredelitve demence. Eden od njih je biomedicinski model. Biomedicinski model temelji na opredelitvi, da je demenca bolezen, ki je posledica organske poškodovanosti možganov. »V 10. mednarodni klasifikaciji je opredeljena kot sindrom, ki ga povzroča možganska bolezen, običajno kronične in napredujoče narave. Vključuje motnje

mnogih živčnih dejavnosti, kot so spomin, učenje, sposobnost besednega izražanja ali presoje« (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 14-15). Biomedicinski model je tisti, s katerim se sorodniki in ljudje z demenco srečajo najprej, saj na pregledu pri zdravniku dobijo diagnozo in določena zdravila, prilagojena posamezniku. Ta model v ospredje postavlja bolezen, ne pa človeka z demenco kot nekoga z lastnimi občutki in potrebami.

Naslednji je psihološki model. Mali, Mešl in Rihter (2011, str. 18) povzemajo Maciejewski (2001, str. 27), ki pravi, da »psihološke razlage demence temeljijo na terapevtskem razumevanju, ki ponuja drugačen pogled od biomedicinskega. Poudarek ni na demenci in nesprejemljivem vedenju posameznikov, temveč v sprejemanju ljudi z demenco kot enkratnih osebnosti, s prav takšnimi potrebami, kot jih imamo vsi, ki demence nimamo. Ključni poudarek je v iskanju in razumevanju človeka z demenco in sprejemanju njegove individualnosti«.

Naslednji model je sociološki. Mali, Mešl in Rihter (2011, str. 21) navajajo Marshall (2005, str. 18), ki pravi, da »sociološki model opozarja na interakcije, ki jih ljudje z demenco vzpostavljajo z različnimi predstavniki socialnega omrežja (sorodniki oz. neformalnimi oskrbovalci, prijatelji, znanci, drugimi ljudmi z demenco, formalnimi oskrbovalci ipd.). Pri razumevanju demence poudarjajo pomene, ki ustvarjajo socialno omrežje ljudi z demenco.« Sociološki model temelji na spremembah, ki jih demenca prinaša v življenje ljudi z demenco in njihovih družinskih članov. Namen poznavanja sprememb je boljše razumevanje posledic demence na individualni ravni in za odnosno skupinsko dinamiko. Ključni dejavniki sociološkega modela razumevanja demence sta družbeni in socialni kontekst, v katerem živi človek z demenco in materialni viri za zagotavljanje preživetja in življenjske situacije, ki določajo smiselnost življenja posameznika (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 21-22).

Pri psihološkem modelu je v ospredje postavljen posameznik in ne njegova bolezen. Pri sociološkem modelu pa lahko opazimo osredotočenost na vpliv demence na družbo in socialno raven življenja za posameznika. »V socialnem delu pa smo razvili socialnodelovni model razumevanja demence, ki človeku z demenco omogoči, da je viden, upošteva človekova razmerja z drugimi ljudmi in hkrati upošteva dogajanje v družbi. V socialnem delu se zavedamo, da demenca prinaša težave, ki se globoko zarežejo v medsebojno razumevanje. Ob tem so pogosti občutki nemoči, potrnosti, jeze in nerazumevanja. Socialno okolje postaja vedno ožje, tako za sorodnike kot človeka z demenco. V takšnih spremembah vsi udeleženi v medsebojnih odnosih s človekom z demenco doživljajo številne spremembe, nad katerimi obupajo in zaradi njih težko najdejo smisel življenja. Za socialno delo je značilno, da vstopa v

opisana razmerja na specifičen način, in sicer tako, da upošteva posameznika, človeka z demenco, njegova razmerja z drugimi pomembnimi in udeleženi v odnose, kakor tudi socialne, kulturne in ekonomske procese, ki vplivajo na življenje ljudi z demenco« (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 39).

Socialni delavci se v svojem delu z ljudmi z demenco osredotočajo na iskanje in mobiliziranje virov. Delujejo lahko tako v skupnosti kot v institucionalnem okolju. V prvem primeru skupaj s človekom z demenco poiščejo in aktivirajo vire, s katerimi lahko človek z demenco čim dlje samostojno in kvalitetno živi doma. Če to ni mogoče, pa lahko predlagajo in uredijo institucionalno varstvo, kjer se človek z demenco prav tako sreča s socialno službo, ki ima razvit svojevrsten model socialnega dela s stanovalci z demenco (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 39). Mali, Mešl in Rihter (2011, str. 39–40) še dodajajo, da »ne glede na mesto socialnega dela (skupnost ali institucija) je osrednji koncept socialnega dela usmerjen na ugotavljanje potreb ljudi z demenco, oskrbovalcev in širšega socialnega okolja. Na osnovi izraženih in prepoznanih potreb socialni delavec išče takšne odgovore, ki zadovoljujejo potrebe, sicer pa si prizadeva za oblikovanje novih odgovorov. Vsekakor je strokovno delo socialnih delavcev na področju dela z ljudmi z demenco vedno poseben izziv, saj pogosto obstoječi odgovori ali oblike pomoči ne ustrezajo povsem individualnim potrebam uporabnika. V socialnem delu se nam zdi pomembno poznavanje tako teoretičnega izhodišča kot praktične vrednosti, a poudariti želimo predvsem praktično naravnost socialnega dela«. »Spoprijemanje s težavami in strahovi, ki jih v življenje človeka prinaša demenca, poteka tako, da odkrivamo probleme in skupaj z ljudmi z demenco, njihovimi svojci in oskrbovalci iščemo rešitve, ki so za vse udeležence sprejemljive« (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 18). V socialnem delu si želimo, da bi vsak uporabnik imel možnost izraziti svoje mnenje in da bi to mnenje bilo tudi upoštevano. Trudimo se upoštevati potrebe posameznika in hkrati upoštevati to, kar si človek želi. To je velikokrat zelo težko, saj se želje pogosto ne ujamejo z obstoječimi oblikami pomoči, ki so na voljo oziroma sprejemljive za posameznika. Vedno pa ustvarimo takšen delovni odnos, kjer ima tudi človek z demenco možnost izraziti svoje mnenje. Skupaj s sorodniki in ljudmi z demenco iščemo rešitve, ki bi bile najboljše in mogoče za vsakega, ki sodeluje v delovnem odnosu. To od socialnih delavcev zahteva poznavanje vseh obstoječih oblik pomoči, ki so na voljo v družbi. Poznati moramo tudi značilnosti demence in to znanje praktično uporabiti, da lahko človeka z demenco vključimo v proces pomoči. Zavedati pa se moramo tudi, kaj doživljajo svojci in kako demenco sprejema družba.

»Vidimo lahko, da demenca ni le medicinski fenomen, saj njene posledice prizadenejo celotno osebnost in zmožnost za socialno funkcioniranje, pa tudi posameznikovo primarno socialno mrežo. Prav zaradi tega je demenca izziv za socialno delo, saj je veliko neposrednega dela z ljudmi z demenco kakor tudi dela z njihovimi podpornimi mrežami, ki so pri skrbi za ljudi z demenco ključnega pomena« (Milošević Arnold, 2007a, str. 23). Demenca je veliko več kot samo medicinska diagnoza, saj se za to diagnozo skriva človek, ki ima še vedno svoje želje, interese in potrebe, ki so se zaradi bolezni mogoče spremenili, niso pa izginili. Še vedno je svojevrstna osebnost, ki lahko izrazi svoje mnenje in želje.

1.2. Vloga socialnega dela pri delu z ljudmi z demenco

Naraščanje števila ljudi z demenco vpliva na naloge socialnega dela in od njega zahteva, da se v stroki razvijejo znanja za ukrepe, ki so potrebni in odkriva nove možnosti za skrb za ljudi z demenco. Socialno delo kot stroka bi se še posebej moralo osredotočiti na ukrepe v skupnosti in na zagotavljanje podpore sorodnikom ljudi z demenco (Milošević Arnold, 2007a, str. 23–24). Sorodniki se zavedajo, da niso dovolj informirani o vseh obstoječih oblikah pomoči, da jim primanjkuje znanja, tako z vidika prepoznavanja bolezni kot z vidika ravnanja s človekom z demenco. Zavedajo se, da jim oskrba človeka z demenco predstavlja težave, ker imajo zaradi drugih obveznosti, kot so služba in tudi skrb za lastno družino premalo časa in energije (Mali in Kejžar, 2018, str. 46). Družinski oskrbovalci so redko »samo oskrbovalci«. Običajno poleg vseh svojih življenjskih obveznosti skrbijo še za sorodnika z demenco. Lahko rečemo, da so sorodniki dvojno obremenjeni in jim zmanjkuje časa tako za dobro opravljanje dela na obeh (ali več področjih) kot tudi pri skrbi zase.

Preobremenjenost z oskrbo družinskega člana z demenco pa lahko pripelje do izključenosti iz družbe. Milošević Arnold (2007a, str. 23) pravi, da je »pomembno poslanstvo socialnega dela preprečevanje socialne izključenosti in vseh vrst diskriminacije posameznikov iz družbenih skupin. Značilnosti demence so take, da oseba z njo ne zmore ohranjati dotedanjih socialnih stikov, ker so njene sposobnosti okrnjene in jo okolje hitro izključi. Govorimo lahko tudi o socialni izključenosti sorodnikov, ki oskrbujejo človeka z demenco, saj so s tem preobremenjeni, ves čas posvečajo bolnemu članu družine, postopoma opustijo svoje dotedanje socialne stike in postanejo vse bolj izolirani iz običajnega dogajanja. Prav ta socialna izključenost ljudi z demenco in njihovih sorodnikov je najpomembnejši razlog, zaradi katerega mora socialno delo na tem področju prevzeti aktivnejšo vlogo«.

Milošević Arnold (2007a, str. 29) navaja Kitwood in Bredin (2005), ki pravita, da »socialno delo gleda na demenco kot na pojav, na katerega pomembno vplivata tudi negativen odnos družbe do ljudi z demenco zaradi njihovega spremenjenega vedenja in fizično okolje, ki ni prilagojeno njihovim potrebam. Pri demenci gre torej za dva soodvisna procesa – za nevrološko poškodbo, ki omejuje človekove zmožnosti in za psihološke značilnosti posameznika in njegovo socialno okolje«. Ljudje z demenco se lahko zaradi neprilagojenega fizičnega okolja ali okolja, ki ga ne prepoznajo, zmedejo, in se začnejo vesti v nasprotju s pričakovanim vedenjem. Milošević Arnold (2007a, str. 29) navaja Kitwood in Bredin (2005), ki še dodajata, da je poslanstvo socialnega dela na področju demence prepoznati problemsko situacijo, poiskati ustrezne, posamezniku prilagojene storitve, in hkrati upoštevati potrebe oskrbovalca. Ljudje z demenco doživljajo spremembe, ki se dotikajo tako njihovega notranjega doživljanja bolezni kot odnosov z drugimi ljudmi.

Prav tako Mali in Kejžar (2018, str. 56) menita, da ima »socialno delo pomembno vlogo pri preseganju stereotipov in negativnega odnosa v lokalni skupnosti«. Poudarjata »pomembnost dobro obveščene lokalne skupnosti, povezovanje z lokalnimi organizacijami, izvedbo predavanj za zaposlene na policiji, v banki, trgovini, za stanovalce soseske, da lahko skupaj ustvarjamo demenci prijazno družbo. V lokalni skupnosti ostajajo še vedno izzivi za večjo seznanjenost o različnih vidikih demence, potrebno pa je osvetliti tudi vlogo in napore sorodnika, ki skrbi za človeka z demenco v domačem okolju, saj je ravno lokalna skupnost včasih precej nerazumevajoča, celo očitajoča, ko jim sorodniki povedo, da so se odločili za nastanitev v dom starejših« (Mali in Kejžar, 2018, str. 56). Milošević Arnold (2007a) ter Mali in Kejžar (2018) se strinjajo, da ima socialno delo veliko nalog na področju demence. Strinjajo se, da morajo socialni delavci delovati tako na ravni lokalne skupnosti kot v institucijah. Prav tako delujejo socialni delavci tako na področju dela s človekom z demenco, na področju dela s sorodniki ljudi z demenco oziroma družino, pa tudi v lokalni skupnosti kot posredniki znanja lokalnemu prebivalstvu in organizacijam, kjer lahko srečamo človeka z demenco.

Milošević Arnold (2007a, str. 24) se strinja, da lahko zaradi širokih možnosti področja delovanja socialnih delavcev posredno in neposredno vplivamo na boljše razumevanje ljudi z demenco in izboljšujemo njihov položaj v družbenem okolju, tako ožjem kot širšem. Dodaja še, da se moramo zavedati možnosti različnih profesionalnih vlog, v katerih lahko delujemo socialni delavci in po potrebi razvijati nove (Milošević Arnold, 2007a, str. 24). Katero od profesionalnih vlog bo socialna delavka opravljala v sklopu pomoči ljudem z demenco, če jo sploh bo, je odvisno od tega, na katerem področju dela. Vendar pa skoraj vsi v stroki srečujejo

uporabnike, ki imajo težave in potrebujejo strokovno pomoč kot sorodniki ljudi z demenco, če že ne srečamo človeka z demenco samega. Prav tako lahko pričakujemo, da bo demenca postala del življenja nekoga v naši socialni mreži (Milošević Arnold, 2007a, str. 30).

Sorodniki, ki so sodelovali v raziskavi »Skrb za osebe z demenco v skupnosti«, ki so jo izvedli na Fakulteti za socialno delo, so povedali, da so zaradi nepoznavanja bolezni in pomanjkljivih informacij o ravnanju s človekom z demenco pogosto zaskrbljeni, zmedeni, negotovi, obupani, izčrpani in prestrašeni (Mali, 2007, str. 124). Mali (2007, str. 117) navaja Flaker idr. (2004, str. 92), ki pišejo, da človek, »ki ima demenco, le težko živi samostojno brez zagotovljene pomoči in podpore. Kljub temu pa velika večina ljudi z demenco živi v svojem domačem okolju, pri čemer se najpogosteje poslužujejo neformalne oblike pomoči sorodnikov (partnerja, otrok, drugih sorodnikov, sosedov in prijateljev). Včasih neformalno oskrbo kombinirajo s formalno in se tako obe med seboj povežeta v komplementarni sistem. Kadar skrbijo za človeka z demenco sorodniki sami, se najpogosteje izčrpajo v neposredni skrbi za roditelja oz. sorodnika z demenco in ne znajo najti dobrih virov neformalne ali formalne pomoči. V tej situaciji bi tudi sami potrebovali več vrst pomoči, od informacij in usposabljanja za ustrezno oskrbo starostnika pa vse do bolj poglobljene osebne pomoči in podpore, da bi vzdržali v vseh obremenitvah, ki jih doživljajo«. Mali (2007, str. 125) še dodaja, da »svojci pogosto niso seznanjeni z različnimi oblikami pomoči, ki v skupnosti že obstajajo«. To pa pomeni, da moramo socialni delavci poznati oblike pomoči, ki so na voljo v Sloveniji. »Vidik socialnega dela pri pomoči posamezniku z demenco presega zgolj eno-disciplinarno znanje. Da je lahko kompetentni sogovornik, mora poznati tudi bolezen samo ter biti pogosto sam iniciator medinterdisciplinarnih srečanj, z osredotočeno skrbjo v posameznika« (Mali in Kejžar, 2018, str. 56).

Pri socialnem delu na področju demence je ključnega pomena tudi specifično sporazumevanje s človekom z demenco. Sposobnost sporazumevanja pogosto označujemo kot najgloblje bistvo človeka. S sporazumevanjem dobimo informacije, ki jih potrebujemo (Milošević Arnold, 2007b, str. 131). Pri sporazumevanju gre za pretok informacij od tistega, ki informacije daje, do tistega, ki jih sprejema. Bistvo je, da je sporočilo jasno in da ga prejemnik razume. O popolni predaji informacij lahko govorimo le, če dobimo tudi povratno sporočilo (Milošević Arnold, 2007b, str. 131). Pri sporazumevanju se pogosto pojavljajo motnje, ki ovirajo sprejem informacij. Motnje lahko resno ogrozijo stike med ljudmi in s tem izmenjevanje informacij med njimi. Milošević Arnold (2007b, str. 131–132) navaja Trček (1994, str. 63-64), ki navaja nekatere vrste motenj. To so uporaba neznanih besed in struktur, ki jih človek z demenco ne

razume, neupoštevanje zmožnosti poslušalca za sprejemanje informacij, kulturne razlike med tistim, ki sporoča, in tistim, ki posluša (jezik, običaji, etničnost). S tem se strinjajo tudi Lukič Zlobec idr. (2017, str. 31), ki pravijo, da je vsak pogovor sestavljen iz začetka, poteka in zaključka. Za človeka z demenco pa vse te faze predstavljajo izziv. Zato je pomembno, da ugotovimo, kakšna strategija sporazumevanja je najboljša in najprimernejša ter kako ustvarimo pozitivne in učinkovite medsebojne odnose in s tem sporazumevanje (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 31). Pri sporazumevanju z ljudmi z demenco je pomembno, da se prilagodimo njihovemu besednemu zakladu in izrazoslovju. V zadnjem času postaja jasno, da moramo ljudi z demenco zares slišati in jih tudi upoštevati. Upoštevati pa moramo tudi številne omejitve pri sporazumevanju, ki se pojavljajo zaradi težav človeka z demenco pri besednem izražanju in se pri sporazumevanju držati pravil, ki so prilagojena ljudem z demenco (Milošević Arnold, 2007b, str. 132). Spodbujanje sporazumevanja omogoči človeku z demenco, da aktivno sodeluje v pogovoru. Kadar je tema pogovora nekaj, kar človek z demenco pozna oziroma pogovor o stvareh, ki se jih spomni, lahko sam prevzame vodilno vlogo v pogovoru (Brown Wilson, 2017, str. 20). Smernice sporazumevanja narekujejo, da do človeka z demenco pristopimo prijazno in mirno. Pomembno je, da ga gledamo v oči, saj bo tako vedel, da govorimo z njim. Biti moramo potrpežljivi in ne smemo vedno pričakovati odgovora. Naš govor mora biti jasen, razločen, vseeno pa moramo ohraniti glas miren. Uporabljamo kratke in jasne stavke ter samo eno temo naenkrat, saj nas človek z demenco tako lažje razume. Ljudi z demenco ne silimo v izbiro, jim ne nasprotujemo in se z njimi ne prepiramo. Postavljamo jim vprašanja, ki predvidevajo kratke odgovore ali pa odgovor "da/ne". Pomembno pa je tudi, da pazimo na nebesedna sporočila, ki jih dajemo z govorico telesa (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 32). Ljudje z demenco dobro razumejo našo govorico telesa in zaznajo, če so naše besede v nasprotju z njo. Velik pomen nebesednega sporazumevanja pa se pokaže tudi, ko demenca napreduje in besedno sporazumevanje ni več mogoče. Takrat postanejo izjemno pomembni dotiki, objemi, nasmeh in bližina (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 32). O pomembnosti nebesednega sporazumevanja piše tudi Milošević Arnold (2007b, str. 137–138), ki se strinja, da v II. fazi demence postanejo pomembni dotiki, ki jih v I. fazi uporabimo samo, če človeku z demenco to ustreza. Še večji pomen pa dobijo v III. fazi demence, ko postanejo najpomembnejši elementi sporazumevanja prav dotik, priznanje in skrb. V tej fazi si pri sporazumevanju pomagamo z glasbo in bazalno stimulacijo (Milošević Arnold, 2007b, str. 139).

Milošević Arnold (2007b, str. 133) pravi, da »ne smemo pozabiti, da je vsak posameznik enkratna osebnost s svojevrstnimi značilnostmi in nam lahko splošne informacije le pomagajo,

da najdemo pot do vsakega posebej. Vsakemu človeku z demenco se moramo najprej približati kot enkratni osebnosti, ga spoznati in ugotoviti, na kakšen način izraža svojo individualnost«. Šele to je temelj za dobro sporazumevanje z njim (Milošević Arnold, 2007b, str. 133). Socialni delavci imamo veliko možnosti vlog, ki nam jih nalaga stroka pri delu z ljudmi z demenco. Ena od nalog je tudi ozaveščanje javnosti o demenci. Javnost predstavljajo tudi otroci, ki imajo vsak dan možnost, da srečajo človeka z demenco. Z izobraževanjem ljudi opolnomočimo z znanjem in zavedanjem, kaj se pri demenci dogaja ter jim tudi omogočimo, da poiščejo pomoč in podporo, ko jo potrebujejo oziroma če bi jo kdaj v življenju potrebovali.

1.3. Spremembe v družini ob skrbi za družinskega člana z demenco

Demenca v življenje ljudi prinese mnogo sprememb in lahko tudi novo realnost, ki jo je potrebno sprejeti. Ljudje z demenco in njihovi sorodniki doživijo spremembe tako v družinskih vlogah kot drugih medsebojnih odnosih. Zato se tudi vloge v družini spremenijo.

Tako imajo neformalni oskrbovalci (najpogosteje so to otroci ali partnerji človeka z demenco) pogosto občutek, da so prevzeli vlogo starša, hkrati pa tudi ljudje z demenco občutijo, da sorodniki z njimi ravnajo kot z otroki. Takšne spremembe v odnosih pogosto sprožijo stisko, žalost in celo osamljenost tako ljudi z demenco kot njihovih sorodnikov. Vseeno pa nekateri sorodniki uspejo svoje življenje organizirati tako, da se medsebojni odnosi s človekom z demenco izboljšajo in poglobijo (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 61). Oskrbovalci se srečajo z izzivi na več različnih ravneh. Na emocionalni ravni se oskrbovalci srečujejo z izzivi, kot so izguba kontrole nad razporejanjem prostega časa, kar pogosto pripelje v frustracijo, občutke jeze, vzbujanje in prenašanje krivde na starega človeka in ostale družinske člane, izguba lastnega zasebnega življenja, intimnosti s partnerjem, kadar star človek živi v istem gospodinjstvu, izguba naklonjenosti sorodnika, za katerega skrbijo, kar je posledica bolezni in ne odraža intenzivnosti skrbi družinskih oskrbovalcev (Mali, 2007, str. 126). Avtorji se strinjajo, da demenca v življenje človeka z demenco in njegovih družinskih članov prinese velike spremembe, ki jih morajo sprejeti in se naučiti z njimi živeti. Strinjajo se, da se pri obojih pojavljajo žalost, občutki osamljenosti in izgube zasebnega življenja ter stiska zaradi nastale situacije.

Čačinovič Vogrinčič (2007a, str. 75) piše, da se mora vsaka družina soočiti s starostjo in staranjem družinskih članov, to pa vsaka družina naredi na svoj način. Poudarja pa, da večina družin tega ne vidi kot »delovno temo«. »Družina potrebuje podporo in pomoč, da začne nov proces učenja. Ni lahka naloga učiti se najprej skupaj raziskati, kakšne spremembe potrebujejo

in kakšne vire moči imajo, da bi zmogli biti v pomoč in oporo staremu človeku in hkrati varovati življenje, ki ga potrebujejo sami. To pomeni po eni strani varovati in prepoznati vse, kar star človek z demenco še ima in zmore s pomočjo družine, in ob tem slediti potrebi po večanju, spreminjanju, preoblikovanju pomoči. Po drugi strani pa družina potrebuje odprt prostor za pogovore, da bi hkrati resnično soustvarjala pomoč tako, da bodo vsi udeleženi in nihče žrtvovan. V teh pomembnih procesih novega učenja družina potrebuje strokovno pomoč, da bi si pridobila dobro izkušnjo in moč za spreminjanje« (Čačinovič Vogrinčič, 2007b, str. 51). Lukič Zlobec idr. (2017, str. 61) pa pravijo, da nekateri sorodniki vseeno uspejo svoje življenje organizirati tako, da se medsebojni odnosi s človekom z demenco izboljšajo in poglobijo. Pri iskanju nove resničnosti in življenja, v katerem se bodo vsi družinski člani dobro počutili, pa lahko veliko pripomore socialno delo, ki družini pomaga, da postane bolj razvidna, hkrati pa lahko skupaj najdejo ustrezno pomoč tako za človeka z demenco kot za sorodnike.

Pomembna naloga družine je prav tako varovanje identitete človeka z demenco. Družinski člani so tisti, ki najbolje vedo, kdo je človek bil, kaj je doživel, kaj je znal in zmožel, kaj so doživeli z njim, česa se je znal veseliti, kaj je rad delal, kaj je rad jedel, kaj je rad bral ali kako se je rad oblačil. Zaradi družine je pomembno, da se ta vednost ohranja, tako da ga lahko tudi ostali vidijo z njegovo življenjsko zgodovino vred. Pomembno je, da to zgodovino posredujejo tudi drugim, da imajo tudi oni možnost videti človeka, kakršen je bil pred demenco. To vedenje družina doda temu, kar počne in zmore zdaj (Čačinovič Vogrinčič, 2007b, str. 55-56). Čačinovič Vogrinčič (2007b, str. 56) dodaja še, da »ko varujemo človekovo osebno identiteto, upočasnjujemo njegov propad in ga držimo pri življenju, ker se ga vedno znova dotikamo. Če smo ob njem, ostaja del naše skupne socialne mreže«. Pomembnost poznavanja življenjske zgodbe in osebnostnih značilnosti s strani družinskih članov je pomembno tudi z vidika socialnega dela. Socialni delavci imamo svojo vlogo tudi v institucionalnem varstvu, kjer lahko takšni podatki o človeku z demenco pripomorejo k temu, da se institucionalno življenje čim bolj prilagodi človeku z demenco. Prav tako smo lahko socialni delavci tisti, ki družino spodbudimo, da spomine ohranja ali jih na novo najde ter da si človeka z demenco zapomnijo takšnega, kot je bil pred napredovanjem demence. Poleg tega »mnoge družine nimajo navade vzpostaviti in varovati odprtega prostora za pogovore, ki je poseben v tem, da lahko soustvari spremembo. In prav v tem je prispevek socialnega dela – v socialnem delu povabimo družino v odnose in pogovore, ki omogočajo želene izide« (Čačinovič Vogrinčič, 2007b, str. 51). Tako družinski člani lažje razumejo demenco in lažje zmorejo vse, kar prinese skrb za človeka z demenco.

Vsi sorodniki pa ne prevzamejo enako količino skrbi za človeka z demenco. Mali (2007, str. 117) piše, da običajno »znotraj družine prevzamejo skrb za svoje starše ženske, ki so še zaposlene ali že upokojene in zaradi svoje starosti in bolezni ne morejo več oskrbovati staršev. O oskrbi starega človeka tudi niso dovolj in ustrezno poučene, izčrpajo pa jih tudi že sicer skrb za družino in zahteve ter delovni čas redne zaposlitve«. Prav tako pa lahko zaradi demografskih sprememb govorimo o tako imenovani »sendvič generaciji«. Tako imenovana »sendvič generacija« se nanaša na posameznike srednjih let (običajno v 40-ih in 50-ih letih), ki hkrati skrbijo tako za svoje odraščajoče otroke in starše, ki potrebujejo pomoč. Takšno poimenovanje je dobila, ker so se posamezniki te generacije znašli med skrbjo za svoje starše, ki so pogosto bolni, potrebujejo podporo pri vsakdanjih opravilih in/ali finančno pomoč ter skrbjo za svoje otroke, ki potrebujejo finančno, fizično in čustveno podporo. Do tega fenomena so privedle demografske spremembe staranja prebivalstva in prelaganje starševstva v kasnejša leta odraslosti, pa tudi dejstvo, da je socialno sprejeto to, da odrasli otroci dlje časa živijo doma oziroma se vrnejo domov (Sandwich Generation, b.d.). Sklepamo lahko, da so med ljudmi, ki potrebujejo pomoč »sendvič generacije« tudi ljudje z demenco. Obstaja možnost, da za svojega starša, ki ima demenco, skrbi ženska, ki mora hkrati skrbeti tudi za svojega otroka, ki še ni samostojen. Prav tako skrb za vnuke pogosto prevzemajo babice, saj so starši v službi. Tudi one lahko sodijo med sorodnike, ki skrbijo za človeka z demenco. Tako obstaja možnost, da se tudi otroci in mladostniki srečujejo z demenco.

Svojci ljudi z demenco se po diagnozi soočajo z mnogimi dilemami in se sprašujejo, ali so spremembe, ki jih opažajo, posledica starosti, načrtnega vedenja ali bolezni. Nekateri se počutijo krive, nemočne in obupane, jih je sram in dvomijo, ali so za svojega družinskega člana z demenco storili vse, kar so zmogli. Mnoge bremenijo strahovi pred prihodnostjo, počutijo se osamljeni in nemočni. To je del procesa. Pomembno je, da sorodniki občutke prepoznajo, se o njih pogovorijo in poiščejo pomoč (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 61). Pri tem smo jim socialni delavci lahko v veliko podporo in pomoč.

1.4. Stigmatizacija ljudi z demenco in njihovih sorodnikov

Demenca je v družbi še vedno slabo poznana in stigmatizirana. Slabo je poznana tako med strokovnjaki kot tudi med laiki. To pogosto privede do minimaliziranja izzivov, s katerimi se srečujejo ljudje z demenco in njihovi sorodniki (Ministrstvo za zdravje, 2016, str. 26). Obstaja veliko različnih načinov definiranja stigme. Ta raznolikost pa povzroča zmedo in vpliva na načrte za zmanjševanje stigme (Alzheimer's Disease International, 2012, str. 8).

Flaker (2007, str. 12–13) pravi: »Demence so etiketa kot vsaka druga. Iz prakse vemo, da so si ljudje s to etiketo med seboj precej različni, ne samo kot ljudje, ampak tudi po tem, kako in česa se spominjajo. Poleg tega je demenca tudi porivajoča identiteta in deluje na način stigme. Uporabimo jo kot osnovni in dominantni razlagalni mehanizem človeka, ki je označen kot dementen. Če nekoga označimo za dementnega, bomo njegovo vedenje znotraj te sheme tudi razlagali«. Tako bomo vsakemu, ki ima demenco, pripisali značilnosti, ki jih poznamo o demenci oziroma značilnosti, ki smo jih slišali o demenci in človeku, ne bomo pa mu dali možnosti, da se sam predstavi kot oseba.

Pojem stigma in vsi njeni sinonimi v sebi skrivajo dvojno perspektivo: stigmatizirani posameznik predvideva, da je njegova različnost že znana ali očitna takoj ali obratno, da je prisotni ne poznajo in je ne morejo takoj opaziti. V prvem primeru gre za težaven položaj diskreditirane osebe, v drugem pa take, ki jo je mogoče diskreditirati. To je pomembna razlika, čeprav ima vsak posameznik najpogosteje izkušnje z obema položajema (Goffman, 2008, str. 13). Goffman (2008, str. 14) piše tudi: »Odnos, ki ga normalni gojimo do osebe s stigo, in dejavnosti, ki jih opravljamo v zvezi z njo, so dobro znani, saj so družbene dobrodelne dejavnosti namenjene blaženju in popravljanju naših reakcij. Seveda že v osnovi ne verjamemo, da je oseba s stigo čisto pravi človek. Ker izhajamo iz te domneve, jo na različne načine diskreditiramo, s čimer učinkovito zmanjšujemo njene življenjske možnosti, čeprav se tega pogosto ne zavedamo«. Ljudje z demenco so tisti, ki občutijo oba položaja. Ob postavitvi diagnoze se lahko počutijo diskreditirane, saj postanejo drugačni od večine, hkrati pa jih diskreditira družba, ki ne pozna bolezni in znakov bolezni, nima večšin za sodelovanje s človekom z demenco in meni, da človek ni več sposoben sam skrbeti zase in odločati o sebi.

Reid (2017, str. 70–71) navaja Link in Phelan (2001), ki stigo opišeta kot celoto, sestavljeno iz petih delov. Ti deli so etiketiranje, stereotipiziranje, ločevanje, izguba statusa in diskriminacija. Etiketiranje pomeni iskanje in identificiranje razlik med ljudmi, ki veljajo za družbeno pomembne znotraj določene skupine oziroma kulture. Etiketiranju sledi stereotipizacija. Stereotipi so definirani kot »niz nezaželenih lastnosti«, ki jih pripišemo avtomatsko, kot odgovor na etiketo. Nato sledi postopek ločevanja na »nas« in »njih«. Pri tem ugotovljena nezaželenost skupine postane utemeljitev prepričanja, da so bistveno drugačni od tistih, ki nimajo etikete. Proces ločevanja deluje tako, da razvrednoti človeka ali skupino, tako da po mnenju stigmatizirajočega izgubi status. Diskriminacija stigmatiziranih ljudi ali skupin pa se nato deli v dve obliki, in sicer individualno diskriminacijo in strukturno diskriminacijo. Pri individualni diskriminaciji ena oseba diskriminira drugo. V primeru strukturne

diskriminacije pa se pojem nanaša na institucionalne prakse, ki diskriminirane ljudi postavljajo v slabši položaj v širšem kontekstu (Reid 2017, str. 70–71). To je dober opis tega, kar občutijo ljudje z demenco v odnosu z oskrbovalci, zdravstvenimi delavci, mediji, uradniki in družbo.

Oxford Learner's Dictionary definira stigmo kot znamenje sramote, povezane s posebnimi okoliščinami, kakovostjo ali osebo (Oxford Learner's Dictionary, b.d.). Alzheimer's Disease International (2012, str. 8) navaja, da je koncept stigme oblikovan tako, da vključuje osebno stigmo, javno stigmo in sistemsko/kolektivno stigmo. Osebna stigma se nanaša na ponotranjenje idej in reakcij tistih, ki jih stigma zadeva. Javna stigma se nanaša na reakcije ljudi na stigmatiziranega posameznika ali skupino. Kolektivna/sistemska stigma pa zadeva čustva in prepričanja tistih, ki obdajajo stigmatizirano osebo, vključno z družinskimi člani in strokovnimi delavci. Vrste stigem se med seboj prepletajo in med sabo prehajajo v življenje (Alzheimer's Disease International, 2012, str. 8). V socialnem delu je zato pomembno, da svoje predsodke in predstave o demenci reflektiramo in se jih zavedamo, da le-to ne bo vplivalo na naše delo z ljudmi z demenco in njihovimi sorodniki.

Leta 2012 je organizacija Alzheimer's Disease International izdala letno poročilo, ki je bilo posvečeno prav raziskovanju in ozaveščanju o stigmati demence. Alzheimer's Disease International (2012) v poročilu opisujejo, da je prepoznavanje stigme pomembno, saj se ne glede na vložen trud v pravočasno prepoznavanje prvih znakov in postavljanje diagnoze, zdravljenje, oskrbo in podporo, ki jo nudijo različne države, še vedno srečujemo z isto osnovno težavo, in sicer, da stigma ljudem prepreči, da bi prepoznali prve znake in poiskali pomoč, ki jo potrebujejo, da bi lahko še naprej živeli kvalitetno in samostojno življenje (Alzheimer's Disease International, 2012, str. 5).

Strokovnjaki s področja demence se trudijo, da bi čim bolj poudarili pomen pravočasne diagnoze. Tudi v Strategiji obvladovanja demence do leta 2020 (Ministrstvo za zdravje, 2016, str. 7) je zapisano, da pravočasna diagnoza omogoči ustrezno načrtovanje prihodnosti in ustrezne obravnave. Kljub prednostim postavljene diagnoze pa takšne nalepke pogosto služijo tudi kot znak, ki sproži stereotipe. Negativne posledice etiketiranja se pojavijo skozi dva procesa. Ko posameznik prejme diagnozo, začne človek sam in ljudje okoli njega domnevati, da so stereotipne ideje, povezane z duševnimi boleznimi, osebno pomembne. Menijo lahko, da so nesposobni, nevarni, nezmožni skrbeti zase. Ti stereotipi spodbujajo negativno samopodobo. Nadalje se ti osebno pomembni predsodki spremenijo v pričakovanja, da jih bodo drugi zavrnili.

To pričakovanje lahko sproži obrambno vedenje, s katerim želijo preprečiti zavrnitev (Alzheimer's Disease International, 2012, str. 8).

Podobno kot postavitve diagnoze demence vpliva stigma tudi na socialno izključenost in nenaklonjenost iskanju pomoči (Alzheimer's Disease International, 2012, str. 9). Družba določa načine kategorizacije ljudi in nabor lastnosti, ki se za člane vsake od teh kategorij zdijo običajni in naravni. Socialno okolje določa kategorije ljudi, ki jih bomo najverjetneje srečali v njem (Goffman, 2008, str. 11). Stigma, povezana z demenco, vodi v stereotipiziranje vseh ljudi z demenco in s tem povzroči, da ljudje z demenco ne sodijo v nobeno od družbeno sprejetih kategorij. Več razumevanja bi bilo potrebnega tudi pri poznavanju znakov bolezni, ki se spreminjajo skupaj z napredovanjem bolezni. V začetni fazi bolezni lahko človek z demenco skoraj vse še vedno postori sam. V srednji in pozni fazi pa lahko dejavnosti prilagodimo tako, da ustrezajo zmožnostim človeka in mu nudijo izkušnjo zadovoljstva. Nepoznavanje teh značilnosti vodi v razosebljanje ljudi z demenco in v pomanjkanje sočutja ter razumevanja individualnih potreb posameznika. V vseh fazah demence z boleznijo povezana stigma vpliva na to, da je fokus usmerjen na stvari, ki jih človek ne more več početi sam, ne pa na njegove močne točke in sposobnosti. To prikrajša človeka z demenco za druženje z družino in prijatelji. Izoliranost in pomanjkanje stimulacij pa povzročita večjo odvisnost človeka od drugih kot pa bolezen sama. Avtorji poročila verjamejo, da bi večje razumevanje in ozaveščenost ljudi o demenci in občutkih ljudi z demenco zmanjšalo negativno konotacijo, sprožilo družbeno empatijo, zmanjšalo strah ljudi do demence in s tem zmanjšalo stigmatizacijo (Alzheimer's Disease International, 2012, str. 10).

Strokovnjaki se strinjajo, da je demenca še vedno velika stigma tako za človeka z demenco kot njegove sorodnike. Na to kažejo tudi raziskave o občutkih ljudi z demenco o svojem položaju v družbi. Na splošno demenca še vedno velja za etiketo kot vsaka druga bolezen. Prav ta etiketa pa v družbi sproži ločevanje na »nas in »njih«, ki tako niso več enakovredni »nam« in jih moramo obravnavati drugače. Poleg tega ta etiketa in še vedno prisotni stereotipi o demenci preprečujejo, da bi ljudje pravočasno prepoznali znake demence in poiskali pomoč, ki bi jim življenje olajšala. Kot pišeta Mali in Kejžar (2018, str. 50) »si mnogi sorodniki ne priznajo, da ima njihov družinski član demenco. Demenco povezujejo z norostjo, zmešanostjo in doživljajo odvrnanje iz okolice«. Hkrati pa neodobravanje in nesprejemanje okolice občutijo tudi ljudje z demenco sami. Opazijo drugačen odnos prijateljev in znancev, sosedov, govorjenje za hrbtom, ignoranco. Opazijo pa tudi nestrpnost drugih (Mali in Kejžar, 2018, str. 50). Zavedati se

moramo, da so ljudje z demenco še vedno ljudje, ki še lahko izrazijo svoje mnenje in še vedno čutijo, kaj se dogaja okrog njih.

Glede na mnenje strokovnjakov o še vedno prisotni stigmi demence bi morali veliko energije usmeriti v to, da ozaveščamo o demenci. Ljudje z znanjem bi imeli manj predsodkov o demenci. S poznavanjem demence bi lažje razumeli tako ljudi z demenco kot njihove sorodnike. Sorodniki pa bi lažje in prej poiskali pomoč zase kot tudi pomoč, ki bi ustrezala človeku z demenco. Z ugotavljanjem diskriminatornih praks in izkušenj zavračanja pa si lahko pomagamo pri načrtovanju ukrepov za zmanjševanje stigme in diskriminacije ljudi z demenco in njihovih sorodnikov (Alzheimer's Disease International, 2012, str. 8).

1.5. Možnosti za vključitev teme demenca v učne načrte osnovnih šol

Učni načrt osnovne šole je zelo obsežen. V njem lahko najdemo veliko različnih tem in področij, ki jih morajo osnovnošolci osvojiti, da lahko zaključijo osnovnošolsko šolanje. Znanja, ki jih otroci pridobijo v šoli, naj bi bila takšna, da jih pripravijo in opremijo za življenje. Zanimalo me je, ali je med vsemi temi temami tudi demenca. Pri kar nekaj predmetih v osnovni šoli je opaziti teme, ki bi lahko nakazovale na omembo teme demenca.

Pri predmetu naravoslovje in tehnika se že v 4. razredu prvič srečajo z osnovno zgradbo in delovanjem človeškega telesa (Vodopivec, Prapotnik, Gostinčar Blagotinšek, Skribe Dimec in Balon, 2011, str. 16). Naučijo se opisati osnovno zgradbo človeškega telesa in razumejo osnove delovanja le-tega. Naučijo se spoštovanja različnosti med ljudmi in to pokažejo s svojim ravnanjem (Vodopivec, Prapotnik, Gostinčar Blagotinšek, Skribe Dimec in Balon, 2011, str. 22).

V 5. razredu devetletne osnovne šole je v predmetniku predmet družba. Pri tem predmetu je v učnem načrtu navedeno, da obravnavajo temo Ljudje v družbi. Predlagane vsebine tega vsebinskega sklopa so učenje sodelovanja v skupnosti in družbena vprašanja, kamor sodi tudi skrb za starejše. Cilji tega vsebinskega sklopa so tudi spoznavanje tega, da so ljudje v skupnosti različni (na primer: po starosti, veri, spolni usmerjenosti, etnični pripadnosti, družbenoekonomskem statusu) in prepoznava stereotipe v povezavi z njimi. Spoznajo različne oblike združevanja med ljudmi v skupnosti, spoznajo vrste sodelovanja in medsebojne pomoči (na primer: prostovoljno delo, društva itd.), uporabljanje različnih veščin sporazumevanja in sodelovanja. Učijo se razumevanja, kaj vpliva na družbeni razvoj, analizirajo in vrednotijo različne učinke družbenih sprememb (razvoj in napredek, družbene težave) (Budnar, Kerin, Umek, Rztresen in Mirt, 2011, str. 8).

V tretji triadi se učenci pri biologiji bolj natančno učijo o zgradbi in delovanju človeka. Pri tem predmetu spregovorijo tudi o boleznih in o tem, da je bolezen motnja v zgradbi ali delovanju organizma. Naučijo se, da so nekatere bolezni posledica notranjih okvar ali poškodb, nekatere pa posledica okužbe. Učenci razumejo, da nekatere zajedavske bakterije in živali ter virusi povzročajo bolezni, ker telesu jemljejo snovi ali izločajo strupene snovi, ki povzročajo poškodbe, razumejo, da so nekatere bolezni posledica različnih vrst poškodb in podedovanih nepravilnosti, razumejo, da ima organizem različne mehanizme za boj proti boleznim, razvijajo odgovornost za varovanje svojega zdravja in zdravja drugih. V enem od sklopov spoznajo osnovno zgradbo centralnega živčnega sistema in vloge posameznih delov ter vlogo hrbtenjače, podaljšane hrbtenjače, malih in velikih možganov (Vilhar idr., 2011, str. 9-12).

Tema demenca ni izrecno navedena pri nobenem od predmetov. Zasledimo pa lahko teme o boleznih, odnosih, medgeneracijskem povezovanju, solidarnosti, vlogah v družini in tudi teme o staranju.

2. Problem

2.1. Pobuda za raziskavo

V raziskavi želim ugotoviti, kako dobro otroci v 5. razredu osnovne šole poznajo demenco in njene značilnosti. Peti razred sem izbrala, ker imajo v tem razredu v učnem načrtu pri predmetu družba poglavje, kjer spoznajo, da so ljudje v skupnosti različni in da o določenih temah v družbi obstajajo stereotipi. Spoznajo vrste sodelovanja in medsebojne pomoči, uporabljajo različne veščine sporazumevanja in sodelovanja, spoznavajo pa se tudi z družbenimi vprašanji, kot so prostovoljno delo, skrb za starejše in bolne (Budnar, Kerin, Umek, Raztresen in Mirt, 2011, str. 8).

Med študijsko prakso in pri delu sem se srečala s tem, da starši otrokom ali stari starši vnukom niso želeli razlagati o demenci in so se zato od njih oddaljili, čeprav so se prej družili na dnevni ravni. Velikokrat sem slišala, da ostalih družinskih članov s to temo ne želijo obremenjevati. Prav tako sem se na različnih festivalih in sejnih srečala z otroki, ki niso nič vedeli o demenci, jih je pa tema zanimala. Opazila sem tudi, še vedno, veliko stigmo, povezano z demenco. Ljudje so se pogosto obrnili stran ali pa hitro odšli naprej, ko so na letakih videli, da gre za temo demence.

Prav zaradi še vedno prisotne stigme sem želela raziskati, kakšen je pogled otrok oziroma petošolcev na demenco in ali je njihovo zanje povezano s stereotipi (kot so na primer, da je demenca ozdravljiva, da je dedna, da jo lahko preprečimo). Ko sem raziskovala, ali je na to temo že izvedena kakšna raziskava, sem našla zgolj raziskavo, ki je bila izvedena v Tajvanu. V tej raziskavi so ugotovili, da 13% otrok, starih med 10 in 15 let, pozna človeka z demenco. Ugotovili so tudi, da je njihovo znanje skromno in pogosto napačno. Menili so na primer, da je demenca ozdravljiva (49,4%) in da jo lahko preprečimo. S to izjavo se je popolnoma strinjalo 44,9% otrok, strinjalo pa se jih je 42,9%. Da je demenca bolezen, se je strinjalo 48% otrok, hkrati pa se je 44,8% otrok strinjalo, da demenca ni naravni del staranja. Samo 8% pa jih je menila, da je demenca dedna. Zanimiv pa se mi zdi tudi podatek, da kar 70% anketiranih otrok čuti strah, da bi zbolel kdo od njegovih bližnjih (Fuh, Wang in Juang, 2005, str. 139–141).

Raziskovala pa sem tudi mnenje učiteljev o demenci in izobraževanje o demenci. Do sedaj nisem zasledila še nobene raziskave, kjer bi raziskovali, kakšno je mnenje učiteljev o demenci in o tem, da se v šoli govori in ozavešča o demenci.

Z raziskavo bom poskušala odgovoriti na naslednja vprašanja:

- Kakšno je poznavanje značilnosti demence med učenci v 5. razredu osnovne šole?
- Kakšno mnenje imajo petošolci o ljudeh z demenco?
- Kako kraj bivanja (mestno in ruralno okolje) vpliva na poznavanje značilnosti demence in mnenje petošolcev o demenci?
- Kakšen je pogled učiteljev na ozaveščanje osnovnošolcev o demenci?
- Kako so predhodne dejavnosti ozaveščanja o demenci vplivale na poznavanje demence v razredu?
- Kakšne dejavnosti v šolah izvajajo za ozaveščanje o demenci oz. bi jih lahko izvajali?

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava, ki sem jo izvedla, je kvalitativna. Kvalitativno raziskavo Mesec (2007, str. 11) opredeli kot »raziskavo, pri kateri sestavljajo osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi ali pripovedi in v kateri je to gradivo tudi obdelano in analizirano na besedni način, brez uporabe merskih postopkov, ki dajejo števila«. V raziskavi sem podatke zbirala na besedni način, in sicer z izvedbo fokusnih skupin s petošolci in intervjujev z osnovnošolskimi učitelji. Pridobljeno gradivo sem nato obdelala na besedni način s kvalitativno analizo. Prav tako je raziskava empirična (Mesec, Rape in Rihter, 2009, str. 84-85). Zbirala sem neposredno novo izkustveno gradivo s spraševanjem. Raziskava je tudi uporabna (Mesec, Rape in Rihter, 2009, str. 84-85), saj se bodo rezultati uporabili za neposredne potrebe prakse, in sicer zmanjševanje stigme in ozaveščanje o demenci tako otrok kot drugih skupin.

Za kvalitativno raziskovanje sta značilna poudarek na opisovanju proučevanih situacij in prizadevanje za razumevanje konteksta, v katerem naše raziskave potekajo. Prav tako si pri kvalitativnem raziskovanju prizadevamo, da bi v raziskovalno poročilo vključili čim več natančnih in podrobnih zapisov situacij, ki jih proučujemo. Raziskovalci izhajajo iz predpostavke, da ni nič trivialno, da ima vsak podatek potencialno vrednost za pojasnjevanje situacij, ki jih proučujemo (Vogrinc, str. 48). Pri kvalitativnem raziskovanju si prizadevamo za celotno in poglobljeno spoznavanje pojavov, v čim bolj naravnih in konkretnih okoliščinah (Mesec, 1998, str. 35). Mesec (1998, str. 35) dodaja še, da »raziskovanje v naravnih razmerah ohranja kompleksnost vsakdanjih situacij in daje zato stvarnejša spoznanja, ki so tudi bolj relevantna za prakso, čeprav niso tako natančna in pogosto tudi ne tako nedvoumno utemeljena kot spoznanja eksperimentov in statističnih študij«. Raziskavo sem opravila v šolah, v razredih, kjer učenci tudi običajno spremljajo pouk. To okolje je bilo zanje naravno. Prav tako pa so fokusne skupine potekale v času pouka, zato se je lahko dobro videlo, kakšna je dinamika v skupini.

Teme, ki sem jih raziskovala, so:

- predstave otrok ob omembi besede demenca;
- predstave otrok o tem, kdo lahko dobi demenco;
- prvi znaki demence po mnenju otrok;
- specifične sporazumevanja s človekom z demenco po mnenju otrok;

- vsakdanje dejavnosti človeka z demenco po mnenju otrok;
- prostočasne dejavnosti s človekom z demenco po mnenju otrok;
- mnenje učiteljev o ozaveščanju otrok o demenci;
- primernost teme demence za otroke po mnenju učiteljev;
- mnenje učiteljev o poznavanju demence med otroki;
- vključevanje teme demence v učni proces in učni načrt;
- podpora sodelavcev pri uveljavljanju teme.

3.2. Merski instrumenti in viri podatkov

Podatke sem zbirala s pomočjo delno strukturiranega skupinskega pogovora oziroma skupinske razprave. Skupinska razprava oziroma fokusna skupina je nestandardizirana in delno posredna (skupinska) oblika spraševanja, ki pa je lahko delno strukturirana. Pri fokusni skupini vprašanj ne zastavljamo na vnaprej določen način, ampak jih prilagajamo položaju in značilnostim skupine, s katero se pogovarjamo. Od intervjuja se loči po tem, da se istočasno pogovarjamo s celotno skupino (Mesec, Rape, Rihter, 2009, str. 233). Mesec (1998, str. 82) pravi, da skupinska razprava ne poteka kot vrsta zaporednih intervjujev s posamezniki v navzočnosti drugih, ampak kot razprava med člani skupine, do katere pride na pobudo raziskovalca, ki jo tudi vodi in spodbuja. Flaker idr. (2019, str. 141) pišejo, da je »fokusna skupina število posameznikov, ki jih intervjuvamo, ker imajo skupne izkušnje, podobno ozadje, posebne spretnosti in znanje. Te značilnosti zagotavljajo hkrati fokus pogovora in pomagajo ljudem izraziti osebna in skupna mnenja in izkušnje«. Pri fokusni skupini ni nujno, da se udeleženci med seboj poznajo. Izberemo jih lahko glede na njihovo homogenost (pomeni, da imajo enake izkušnje in podobno ozadje) ali pa glede na njihovo heterogenost (pomeni, da imajo različen družbeni položaj in stališča) (Flaker idr., 2019, str. 141). Prednost fokusnih skupin je ustvarjanje velikega števila informacij v kratkem času, raziskovanje stališč udeležencev, njihovih prepričanj in vedenj (Flaker idr., 2019, str. 141). Ključne pomanjkljivosti pa so, da ima raziskovalec manj nadzora nad odgovori, podatki pa ne prikazujejo pogostosti določenega prepričanja ali vedenja. Prav tako lahko v skupini prevlado prevzameta eden ali dva udeleženca in s tem vplivata na mnenje drugih (Flaker idr., 2019, str. 141). Fokusne skupine so majhne in običajno v njih sodeluje med od 6 do 10 udeležencev (Flaker idr., 2019, str. 142).

Pri fokusnih skupinah so se udeleženci med seboj poznali. Pri fokusni skupini sem uporabila delno strukturiran vprašalnik, saj sem želela dobiti njihovo mnenje o določenih temah, vseeno pa jih nisem želela preveč omejevati pri razmišljanju. Želela sem pridobiti mnenje tistih, ki so

o demenci že kaj slišali in tistih, za katere je to področje nekaj popolnoma novega. Polstrukturirana oblika fokusne skupine mi je omogočila prav to.

Za raziskovanje mnenja učiteljev sem podatke zbirala s pomočjo polstrukturiranega intervjuja. To pomeni, da sem upoštevala tako pravila strukturiranega kot nestrukturiranega intervjuja. Mesec (1998, str. 80) nestrukturiran intervju opredeljuje tudi kot odprti intervju, saj ne uporabljamo do potankosti pripravljenega vprašalnika, ampak samo vodilo ali predlogo za intervju, kar pomeni seznam okvirnih tem, ne pa podrobnih vprašanj. Pri tej metodi naj bi spraševanec prosto pripovedoval, spraševalec pa bi se postavil v ozadje in ne postavljaj dodatnih vprašanj (Mesec, 1998, str. 80). Dodaja še, da tako kot vprašanja tudi odgovori niso vnaprej navedeni. Pogovor pri nestrukturiranem intervjuju vodimo tako, da lahko vprašanec čim boljše in čim popolneje izrazi svoje mnenje in da s svojimi besedami opiše svoje izkušnje in doživljanje. Osnovna tehnika, ki se uporablja pri teh intervjujih, je pozorno poslušanje (Mesec, 1997, str. 125). Na drugi strani pa Mesec (1998, str. 80 –82) strukturiran intervju opredeljuje kot strukturiran in neposreden način spraševanja, kjer spraševalec uporablja vnaprej do potankosti izdelan vprašalnik in vsem vprašancem postavlja ista vprašanja na enak način, saj tako pridobi večjo primerljivost odgovorov.

Za raziskavo sem uporabila določene značilnosti iz vsakega od navedenih intervjujev. Za polstrukturiran intervju sem upoštevala načela strukturiranega intervjuja, saj so bila vprašanja do potankosti izdelana in vsem učiteljem postavljena na enak način. Uporabila pa sem tudi zakonitosti nestrukturiranega intervjuja, saj odgovorov nisem predvidela vnaprej, ampak sem jim dala možnost, da izrazijo svoje mnenje, povedo svoje izkušnje in dodajo v odgovore, kar se jim zdi pri določenem vprašanju še pomembno poudariti, pa vprašanje tega ne zajema.

Vodilo za fokusno skupino je v prilogi št. 1.

Vprašalnik za učitelje je v prilogi št. 5.

3.3. Populacija in vzorčenje

Izbrano populacijo predstavljajo vsi učenci petega razreda osnovne šole v šolskem letu 2019/2020 v Sloveniji. Poleg tega populacijo predstavljajo tudi vsi učitelji v osnovnih šolah v šolskem letu 2019/2020 v Sloveniji.

Vzorec je pri otrocih neslučajnostni in priročni, saj sem raziskavo izvedla na tistih šolah, ki so se odzvale mojemu povabilu in s katerimi sem lahko prišla v stik ter so izvedbo fokusne skupine tudi sprejeli. Poleg tega pa imajo vsi petošolci podobne značilnosti, saj imajo enak učni načrt

in so približno enako stari. Prav tako je vzorec učiteljev neslučajnostni in priločni, saj sem intervju izvedla s tistimi osnovnošolskimi učitelji, ki so se odzvali povabilu, ne glede na razred, ki ga učijo.

Preglednica 1: Opis vzorca otrok 5. razreda

RAZRED	KRAJ BIVANJA	ŠTEVILO OTROK RAZREDU	V
A	Ruralno okolje	23	
B	Mestno okolje	15	
C	Ruralno okolje	20	
D	Mestno okolje	16	
E	Mestno okolje	15	

Preglednica 2: Opis vzorca učiteljev/ic

Učitelj/ica	Razred poučevanja	Starost	Spol	Kraj bivanja
A	2. razred	58	Ženski	Ruralno okolje
B	1. razred	33	Ženski	Mestno okolje
C	Predmetni pouk	56	Ženski	Ruralno okolje
D	2. razred	31	Ženski	Mestno okolje
E	3. razred	25	Ženski	Mestno okolje
F	5. razred	59	Ženski	Ruralno okolje
G	5. razred	56	Ženski	Mestno okolje
H	5. razred	40	Ženski	Mestno okolje

3.4. Zbiranje podatkov

Izvedla sem pet fokusnih oziroma skupinskih razprav v štirih različnih šolah, saj je ena od šol imela dva peta razreda. Vsaka fokusna skupina je trajala približno 40 minut. Zbiranje podatkov je potekalo v učilnicah 5. razredov v osnovnih šolah na različnih delih Slovenije, tako v mestnem kot v ruralnem okolju. Prvo fokusno skupino sem izvedla v ruralnem okolju 15. 11. 2019, drugo pa 9. 12. 2019. Fokusne skupine v mestnem okolju pa sem izvedla 4. 12. 2019 in 18. 2. 2020. Na dan 18. 2. sem na isti osnovni šoli izvedla dve fokusni skupini, saj imajo v šoli

dva razreda petošolcev. Dva kontakta osnovnih šol, kjer sem izvedla fokusno skupino, sem dobila s pomočjo znancev iz svoje socialne mreže. Dve osnovni šoli pa sta se odzvali na moje vabilo za sodelovanje preko elektronske pošte. Šest osnovnih šol mi je odgovorilo, da se jim raziskava ne zdi primerna za otroke ali pa da so otroci že tako ali tako preveč obremenjeni z različnimi izobraževanji. Velika večina šol, ki sem jih kontaktirala, pa se na moje elektronsko sporočilo sploh ni odzvala. V dveh razredih, kjer sem fokusno skupino izvedla, sta bili učiteljici prisotni v razredu, v enem razredu učitelja nisem srečala, v dveh razredih pa so učiteljice razred zapustile in počakale v kabinetu. Učencem sem najprej predstavila, kako bo potekalo naše srečanje. Pomembno se mi zdi omeniti to, da je bilo v razredu med 15 in 23 otrok, kar ni značilno za fokusne skupine. Zavedam se, da je to mogoče vplivalo na odgovore sodelujočih, saj niso vsi učenci sodelovali enakovredno. Ena od slabosti fokusnih skupin je prav ta, da skupinska dinamika in moč struktur lahko vplivata na to, kdo bo govoril in kaj bo povedal (Flaker idr., str. 147, 2019). Vseeno pa je bila celotna fokusna skupina prilagojena vzorčnim skupinam in temu, kar so dopuščale okoliščine, saj bi v primeru, da bi izbrala samo določene učence iz razreda, le-ti zamudili pouk. Menim, da je večje število otrok v razredih omogočilo, da so lahko spregovorili tako tisti, ki imajo izkušnje z demenco kot tisti, ki izkušenj nimajo. Menim, da bi se pri izbiri učencev za fokusno skupino lahko te informacije nehote izgubile. Zaradi značilnosti raziskovalne skupine nisem mogla pričakovati, da bodo vsi odgovorili na vsa vprašanja, saj so navajeni, da na vprašanje ne odgovorijo, če odgovora ne poznajo, ne izražajo vedno mnenja ali pa ne odgovorijo, ker jim je nerodno. V enem od razredov se je zgodilo, da je učiteljica otroke prekinjala med vprašanji, ki se ji niso zdeli pomembni. Poleg tega je otrokom na koncu rekla, da preden iščejo pomoč drugje, da naj se pogovorijo najprej z učiteljico in starši, šele nato naj iščejo podatke in organizacije, ki jim bodo odgovarjale na vprašanja.

Moj prvotni namen je bil, da naredim tudi intervjuje z vsemi učitelji v razredih, kjer bom izvedla fokusne skupine. Pri tem sem naletela na težave, saj ena od učiteljic ni želela odgovarjati, enega od učiteljev pa nisem srečala. Glede na te okoliščine sem se odločila, da naredim intervjuje z osnovnošolskimi učitelji iz svoje socialne mreže in tistimi, ki so bili sami pripravljeni na sodelovanje v fokusni skupini, a niso dobili privolitve vodstva šole ali učiteljev in učiteljic petega razreda. Te učiteljice so bilo štiri, ena učiteljica prihaja iz šole, kjer sem fokusno skupino izvedla, a nisem imela stika z razrednikom. Tri učiteljice pa so bile razredničarke razredov, kjer sem izvedla fokusno skupino. Za pridobitev podatkov sem uporabila polstrukturiran intervju. Z razredničarkami 5. razredov in učiteljico iz šole sem intervju opravila osebno, po končani fokusni skupini. Z učiteljico, ki uči v šoli, kjer sem izvedla fokusno skupino, sem intervju prav

tako opravila osebno. Z ostalimi sem intervju opravila preko telefonskega klica, zaradi velike krajevne oddaljenosti.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatke fokusnih skupin in intervjujev sem v obeh primerih obdelala na kvalitativen način. Zbrane podatke sem najprej uredila. Vse fokusne skupine sem uredila tako, da sem jih po koncu zapisala takoj, ko je bilo mogoče. Fokusno skupino sem v treh šolah lahko snemala, v eni pa snemanje ni bilo dovoljeno, zato sem ključne besede zapisala med razpravo, bolj natančno v Wordov dokument pa takoj, ko sem se vrnila domov. Na podlagi zvočnih posnetkov sem fokusno skupino dobesedno zapisala. Intervjuje z učitelji sem zvočno snemala. Od vseh intervjuvancev sem imela dovoljenje, da pogovor snemam za potrebe lažje transkripcije. Tudi tukaj sem pogovor dobesedno zapisala v Wordov dokument takoj, ko je bilo mogoče. Nato sem tako zapise fokusnih skupin kot intervjuja razdelila na izjave in izvedla odprto kodiranje. Odprtemu kodiranju je sledilo osno kodiranje, kjer sem pojme uredila v ustrezne kategorije in nadkategorije.

Primer intervjuja z učitelji:

Intervju D

Dobeseden zapis pogovora in razdelitev na izjave:

Učiteljica 2. razreda, 31 let, mestno okolje

1. Kakšen je vaš pogled na ozaveščanje osnovnošolcev o demenci?

Menim, da jim to ne bi škodovalo (D1). Večkrat poslušam oddajo na radiu, katere naslov je Spoznanje več, predsodek manj, kjer različni gostje razpravljajo o vseh mogočih temah. Ta oddaja mi je omogočila, da sedaj na svet gledam tako, da več kot vemo o neki stvari, lažje jo sprejmemo in jo hkrati tudi razumemo (D2).

2. Se vam zdi ozaveščanje otrok pomembno/nepomembno? Zakaj tako menite?

Se kar navežem na zgornji odgovor. Ozaveščanje otrok o demenci se mi zelo pomembno (D3) in zelo koristno (D4). Glede na to, da se marsikdo srečuje z demenco v zgodnji fazi, ko se je še ne zavedajo, bi mogoče prej pomislili nanjo in bolj potrpežljivo reagirali (D5). Življenje z demenco osebo ni lahko in več kot vemo, lažje sodelujemo (D6). Menim, da to velja tako za otroke kot odrasle.

Odprto kodiranje:

Preglednica 3: Opis vzorca učiteljev/ic

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
D1	Menim, da jim to ne bi škodovalo.	Ozaveščanje je poučno.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
D2	Radijska oddaja, ki govori o predsodkih, mi je omogočila, da sedaj na svet gledam tako, da več kot vemo o neki stvari, lažje jo sprejmemo in jo hkrati tudi razumemo.	Govorjenje o predsodkih pomaga pri razumevanju.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
D3	Ozaveščanje otrok o demenci se mi zelo pomembno.	Ozaveščanje je pomembno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
D4	In zelo koristno.	Ozaveščanje je koristno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.

D5	Glede na to, da se marsikdo srečuje z demenco v zgodnji fazi, ko se je še ne zavedajo, bi mogoče prej pomislili nanjo in bolj potrpežljivo reagirali.	Odzivanje na znake demence.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
D6	Življenje z dementno osebo ni lahko in več kot vemo, lažje sodelujemo.	Znanje za ravnanje.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.

Osno kodiranje:

Ozaveščanje o demenci:

Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci:

- Ozaveščanje je poučno (A1, D1).
- Pomembna tema za življenje (A3).
- Potrebna omemba teme demence (B2).
- Ni potrebno za vse osnovnošolce (C1).
- Tema ne zadeva vseh osnovnošolcev (C2).
- Govorjenje o predsodkih pomaga pri razumevanju (D2).
- Premalo govora o demenci (E7, G1).
- Premalo govora o demenci na razredni stopnji (G2).
- Osnovnošolci še ne poznajo demence (H2).

Demenca kot del vsakdanjega življenja:

- Velika možnost srečanja z demenco (A4, E9, F2).
- Nekateri imajo izkušnjo z demenco (B4).
- Odzivanje na znake demence (D5, H7).
- Znanje za ravnanje (D6, H6).
- Demenca kot del življenja (E1, E6, F8).
- Premalo znanja o demenci (E2, H1, H3).
- Učitelji premalo znanja o demenci (E4).
- Demence vedno več (E8).
- Osnovnošolci imajo stik s starimi ljudmi (F3, G4).
- Informacije za nadaljnje življenje (F6).

Pomembnost ozaveščanja o demenci:

- Ozaveščanje je pomembno (B3, D3, E3, E5, F5, G3, H5)
- Pridobitev novega znanja (B6).
- Ozaveščanje je koristno (B8, D4, E47, F1, F4, H4).
- Ni nujno potrebno (C3, C6).
- Tisti, ki poznajo človeka z demenco so ozaveščeni (C4).
- Osnovnošolci temo raziskujejo sami (C5).
- Daje široko sliko družbe (F7).
- Pogost družbeni pojav (G5).
- Stiska zaradi nepoznavanja situacije (G12).
- Razumevanje dogajanja (H8).

Primer fokusne skupine:

Razred E, mestno okolje, 15 učencev

Dobeseden zapis pogovora in razdelitev na izjave.

1. Kaj vam pride na misel, če rečem besedo DEMENCA?

- Da pozabiš hitro (A1).

- Nekdo ti nekaj pove in potem pozabiš (A2).

- Isto (A3).
- Isto (A4).
- Bolezen (A5).
- To je ena bolezen (A6).

2. Kakšno je vaše mnenje, ali je demenca bolezen, ki je nalezljiva?

- Ne, ni nalezljiva (A7).
- Jaz mislim, da ni nalezljiva (A8).
- Ne more biti nalezljiva (A9).
- Ni nalezljiva (A10).

Odprto kodiranje:

Preglednica 4: Opis vzorca učiteljev/ic

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
E1	Pozablјivost.	Pozablјanje.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
E2	To, da pozabiš kam si kaj dal.	Zalaganje osebnih stvari.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
E3	Starost.	Starost.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
E4	Jaz pomislim na pozablјenje.	Starost.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.

Osno kodiranje:

Pojem demenca:

Predstava ob besedi demenca:

- Pozablјanje (A1, (A2, A3, A4, B2, B4, B5, B6, D1, D2, D3, E1, E2, E5).
- Bolezen (A5, A6, B1, B3, D4, E7).

- Pozaba govora (A22).
- Stvar, povezana z živalmi (C1).
- Dejavnost (C2).
- Pomoč drugim (C3).
- Zalaganje osebnih stvari (E3).
- Starost (E4, E6).

Prepoznavanje besede:

- Poznanstvo človeka z demenco (A52, A53, B7, B8, B9, B10, C5, D11, D12, E46, E47, E48, E49).
- Nov pojem (C4).

4. Rezultati

4.1. Rezultati fokusnih skupin

4.1.1. Predstava ob besedi demenca:

Velika večina udeležencev fokusne skupine ob omembi besede demenca pomisli na pozabljanje (*Nekdo ti nekaj pove in potem pozabiš (A2)*). Veliko jih pomisli tudi na bolezen. V manjši meri so omenjali tudi pozabo govora, zalaganje osebnih stvari in starost. Izstopala je šola v izrazito ruralnem okolju, kjer so kot odgovore navedli, da je demenca nekaj za živali, dejavnost (*Nekaj kar delamo (C2)*) ter da je demenca nudenje pomoči drugim (*Da pomagamo (C3)*).

4.1.2. Prepoznavanje besede:

V vsakem razredu se je našel kakšen otrok, ki je poznal človeka z demenco. V nekaterih razredih je bilo tudi več otrok, ki so se z demenco srečali v svoji socialni mreži (*Moja prababica ima demenco (B9)*; *Moja babica je imela demenco (E47)*). V primeru, da otroci niso poznali nikogar, ki ima demenco, niso povedali ničesar, zato predvidevam, da niso želeli na glas povedati, da je to zanje nekaj novega ali da o tem ne vedo veliko. Le v eni fokusni skupini je nekdo izrazil, da je to zanj nov pojem (*Še nikoli nisem slišal za demenco (C4)*).

4.1.3. Vzroki bolezni:

Prenašanje bolezni:

Velika večina je menila, da demenca ni nalezljiva (*Ne more biti nalezljiva (A9)*; *Jaz tut mislim, da ne, ker potem bi se vsi lahko našli (D8)*). Le manjšina je menila, da je demenca nalezljiva.

Povzročitelj demence:

Nekdo je menil, da je vzrok demence pretirana uporaba telefona (*Če smo preveč na telefonu (A17)*).

4.1.4. Razširjenost demence

Kdo lahko zboli za demenco:

Velika večina je menila, da za demenco zbolijo stari ljudje. Veliko jih je bilo mnenja, da lahko demenco dobijo vsi ljudje. V eni od fokusnih skupin so otroci dejali, da za demenco lahko zbolijo upokoјenci (*Tisti, ki je v penziji (E16)*). Presenetila pa me je pogostost odgovora, da lahko demenco dobijo mladi ljudje in otroci (*Mi jo lahko dobimo (E18)*). Kot je razvidno iz

prejšnjega poglavja, nekateri demenco povezujejo s pretirano uporabo telefonov. Zanimivo se mi zdi, da se je ta ideja pojavila v več šolah.

Potek staranja:

Večina je menila, da demenca ni naravni del staranja. Nekaj pa jih je dejalo, da demenca je naravni del staranja. Pri tem se mi zdi zanimivo, da tako meni tudi otrok, ki pozna dva človeka z demenco (*Po navadi jo dobi vsak* (E20)). Predvidevam, da je to zaradi tega, ker se je dvakrat v kratkem obdobju srečal z demenco v svoji socialni mreži. Zato menim, da bi bilo pomembno govoriti o demenci tako za tiste, ki so se z demenco že srečali kot tudi za tiste, ki demence še ne poznajo.

4.1.5. Prvi znaki demence

Pri prepoznavanju prvih znakov se je prvič pokazala razlika med tistimi, ki poznajo človeka z demenco in tistimi, ki ga ne. Tisti, ki poznajo ali so srečali človeka z demenco, so pri prepoznavanju prvih znakov izhajali iz osebnih izkušenj. Tako so učenci v šoli, kjer se je v okolici sprehajal gospod z demenco, kot prvi znak opisali drugačno hojo (*Čudno hodi, da noge vleče po tleh* (A26)). Omenili so tudi, da človek z demenco ne pozna več svojega naslova bivanja. Tisti, ki poznajo človeka z demenco, so najpogosteje navedli odgovor, da je prvi znak demence večkratno ponavljanje istih vprašanj (*Jaz grem kdaj z babico h gospe, ki ima demenco in me kdaj trikrat v petih minutah vpraša, kako mi je ime* (B45)). Navajali so tudi težave s krajevno orientacijo (*Ne bi vedel v katerem kraju je* (D17)), družbeno nesprejemljivo vedenje, pozabljanje, raztresenost, nepoznavanje uporabe in poimenovanj vsakdanjih predmetov, težave pri priklicu besed in pa tudi nesramnost, obtoževanje sorodnikov kraje (*Pri nas je babica vzela denar iz denarnice in ga spravila v svojo skrinjo s prihranki in potem je šla zopet gledat v denarnico in nas vnuke obtožila, da smo ji vzeli denar* (E26)) in življenjsko ogrožajoče situacije zaradi pozabljanja (*Najbolj nevarno je, če nekje pusti nek plin ali ogenj prižgan in ga pozabi* (E24)).

Otroci, ki ne poznajo človeka z demenco oziroma se z njim še niso srečali, menijo, da ljudje z demenco ne poznajo svojega naslova bivanja, ne poznajo odgovorov na vprašanja o splošnem znanju (*Vprašamo ga, ali česa ne zna* (C21)), imajo težave z razumevanjem (*Ko ga nekaj vprašaš ti ne odgovori* (B27)). Nekateri pa so menili, da bi človeka z demenco prepoznali tako, da bi ga vprašali, ali ima demenco, preverjali, ali zna odgovoriti na vprašanja in pa vprašali bi ga, ali jih prepozna (*Vprašamo, ali ve kdo smo mi* (C29)). Če odgovorov na ta vprašanja ne bi poznal, bi pomenilo, da ima demenco. Nekateri pa so navajali, da bi človeka z demenco

prepoznali po težavah s sluhom (*Ne slišijo (C23)*), težavah z vidom (*Ne vidijo (C24)*) in težavah z govorom (*Težko govorijo (C25)*); *Ima čuden govor (D19)*). Izbire svojih odgovorov pa niso želeli pojasnjevati.

4.1.6. Sporazumevanje s človekom z demenco:

Strategije sporazumevanja:

Tudi tukaj se je pokazala razlika med tistimi, ki so se že srečali s človekom z demenco in tistimi, ki te izkušnje še nimajo. Tisti, ki ne poznajo človeka z demenco, so menili, da je sporazumevanje s človekom z demenco težavno (*Težko bi se pogovarjal, ker vse pozabi (A34)*) in drugačno. Nekateri bi se človeku z demenco izognili (*Jaz bi šel stran, če bi srečal človeka na ulici (D23)*), saj ne vedo, kako bi se sporazumevali. Nekateri bi ponavljali besede (*Večkrat bi mu ponovila isto besedo. Na primer: gospod, gospod, gospod, dej mi, dej mi, dej mi, žogo, žogo, žogo (B36)*), jim razlagali uporabne stvari (*Razlagal bi, zakaj uporabljamo stvari (D21)*). Nekateri bi uporabili glasnejši govor, človeku z demenco prevajali ali uporabljali pantomimo. Nekateri pa menijo, da bi jim človek z demenco lahko bral z ustnic. Za lažje sporazumevanje bi nekateri uporabili tudi pisanje vprašanj na list in pisanje črk z rokami (*S kretnjami. Temi znakovnimi črkami, ki se jih učimo pri slovenščini (B35)*).

Tisti, ki so že imeli stik s človekom z demenco, so menili, da pogovor s človekom z demenco poteka enako kot običajen pogovor in izpostavili pomembnost potrpežljivosti. Navajali so tudi odgovore, da bi večkrat ponovili svoj odgovor (*Če bi me večkrat vprašal isto vprašanje, bi mu povedal, da je to že vprašal, ampak bi mu še enkrat odgovoril (E31)*). Navajali so tudi odgovore, da človeku z demenco večkrat ponovimo vprašanje in uporabljamo besede, ki so človeku blizu (*Lahko uporabljaš njegove besede (A40)*) ter da bi jim pomagali pri dokončevanju stavkov. Nekateri bi poleg besednega sporazumevanja vključili tudi praktični prikaz (*Jaz svoji prababici, ki ima demenco poskusim stvari pokazati, npr. jabolko (B39)*), glasnejši govor, če slabo slišijo (*Mislím, da jim je treba stvari povedati tudi bolj na glas, saj starejši pogosto slabše slišijo (B46)*), se s človekom z demenco sporazumevati preko risanja (*Jaz bi narisala risbo in poskušala tako razložiti (C30)*). Menili so tudi, da je pogovor odvisen od vrste demence in da je pogovor pomemben za ohranjanje možganskih funkcij (*Pomembno je, da se pogovarjamo z njimi, saj tako bolj krepijo možgane (E33)*).

4.1.7. Vsakdanje dejavnosti

Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi:

V vseh razredih so kot dejavnost, ki jo lahko ljudje z demenco še vedno izvajajo, navedli sprehajanje oziroma, da še lahko hodijo (*Lahko hodijo na sprehode (C33)*). Tudi pri tem sklopu pa je bilo opaziti razliko med tistimi, ki imajo izkušnje z demenco in tistimi, ki te izkušnje nimajo. Tisti, ki poznajo ali so poznali nekoga z demenco, so menili, da lahko ljudje z demenco še vedno počnejo vse stvari kot ljudje brez demence, vendar mora biti nekdo z njimi. Bolj natančno so te dejavnosti bile kuhanje s pomočjo drugega (*Vseeno lahko kuhajo, samo moramo jih pomagati in nadzirati (B52)*), branje (*Moja prababica zelo rada bere (B55)*), druženje z otroki (*Radi so z otroki (A45)*), pogovor in sprehod s psom, če ima navedene kontaktne podatke. Tisti, ki človeka z demenco ne poznajo, so kot dejavnosti naštevili gledanje televizije, igranje računalniških igrice, delanje opomnikov, tekmovanje v pozabljanju in tudi vožnjo z avtomobilom.

Dejavnosti, ki jih ljudje z demenco ne morejo početi:

Te dejavnosti so predlagali predvsem tisti, ki nimajo stikov z ljudmi z demenco. Izrazili so mnenje, da ljudje z demenco ne morejo hoditi na sprehode, ne morejo kuhati (*Jaz mislim, da ne morejo kuhat, ker se jim lahko zažge, če pozabijo (B50)*; *Lahko tudi zamešajo sestavine (B51)*), ne morejo sami ven (*Ne morejo sami hoditi okrog (C35)*), niso zmožni vsakodnevnih aktivnosti in da ne morejo biti samostojni (*Če pozabljajo pomeni, da ne morejo nič več sami delati (C36)*). V eni od fokusnih skupin pa je bilo izpostavljeno tudi to, da človek z demenco še lahko sam hodi, a da mu lahko sorodniki omejujejo sprehode (*Moja babica in dedek, ki živita s prababico, ji sploh ne dovolita, da bi šla sama ven na sprehode (B56)*), ker se bojijo tavanja človeka z demenco (*Ker ju je strah, da se izgubi (B57)*; *Po navadi je šla sama na sprehod in potem enkrat, ko smo šli mi nabirat gobe smo v gozdu našli njeno jopico (B58)*).

4.1.8. Skupne prostočasne dejavnosti

Kot pri prejšnjih temah pogovora so se tudi tukaj mnenja tistih, ki so (bili) v stiku z demenco in tistimi, ki niso, razlikovala. Vseeno pa so oboji najpogosteje menili, da bi se oni s človekom z demenco pogovarjali (*Jaz se s svojo prababico največkrat pogovarjam, ker se zelo rada pogovarja (B64)*). Tisti, ki ne poznajo nikogar z demenco, so dejali, da bi lahko človeka z demenco naučili stvari, ki so jih pozabili, in sicer nekateri bi jih učili uporabe vsakdanjih stvari (*Učila bi ga, za kaj uporabljamo določeno stvar (D29)*), nekateri bi jih učili pozabljenih spretnosti, nekateri pa bi jih učili krajevne orientacije (*Peljal bi ga po kraju, da bi videl, kje je trgovina in bi potem znal tja (D32)*). Nekateri bi se stiku s človekom z demenco izognili ali si

pomagali s policijo (*Pustil bi ga pred policijo (A51)*). Kot ostale dejavnosti so navedli še sprehajanje in raziskovanje skupaj s človekom z demenco ter druženje ob hrani in pijači (*Lahko gremo z njim na pijačo (C40)*; *Z njim bi lahko jedel (C41)*).

Tisti, ki so že imeli stike s človekom z demenco, so v večini navajali dejavnosti, ki izhajajo iz njihovih osebnih izkušenj, torej iz dejavnosti, ki jih oni počnejo skupaj s sorodnikom z demenco ali pa dejavnosti, ki so jih opazili pri drugih v odnosu s človekom z demenco. Največ jih je navedlo, da bi lahko skupaj s človekom z demenco kuhali ali mu nudili kakšno drugo pomoč. Kot skupne dejavnosti vidijo tudi risanje, reševanje nalog, igranje družabnih iger (*Igral bi se spomin (D31)*), pisanje in branje. Pogovor so razčlenili bolj natančno. Opisali so, da se pogovarjajo o otroštvu (*Ona mi kaj pove o svojem otroštvu (B65)*), o hobijih, gledajo fotografije, pripovedujejo zgodbe in se pogovarjajo o preteklosti človeka z demenco (*Lahko bi ga vprašali, kaj je počel, ko je bil otrok (E45)*).

Pri rezultatih ni bilo opaziti razlike med znanjem otrok, ki živijo v ruralnem okolju in med tistimi, ki prihajajo iz mestnega okolja. Znanje otrok o demenci je bilo odvisno od tega, ali so v svojem življenju že prišli v stik s človekom z demenco ali ne. Največ so o demenci vedeli tisti, ki imajo v svoji družini sorodnika z demenco oziroma imajo osebni stik s človekom z demenco.

4.2. Rezultati intervjujev z učitelji

4.2.1. Ozaveščanje o demenci

Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci:

Mnenje učiteljic o demenci je večinoma usklajeno. Večina meni, da je ozaveščanje poučno in da je premalo govora o demenci. Izpostavljeno je bilo, da je premalo govora o demenci na razredni stopnji (*Ne vem, kako je v višjih razredih ampak na razredni stopnji mislim, da se premalo govori o tem (G2)*). Njihovo mnenje je, da je tema demence potrebna omembe, ker gre za pomembno življenjsko temo (*Se mi zdi, da je o tem vseeno pomembno govoriti, saj se otroci vseeno srečujejo s staranjem v svojem domačem okolju (A3)*), ki je osnovnošolci ne poznajo. Poleg tega pa govorjenje o predsodkih pomaga pri razumevanju in odpravljanju le-teh (*Radijska oddaja, ki govori o predsodkih mi je omogočila, da sedaj na svet gledam tako, da več kot vemo o neki stvari, lažje jo sprejmemo in jo hkrati tudi razumemo (D2)*). Manjši del intervjuvank pa se z mnenjem velike večine ne strinja. Menijo, da ozaveščanje o demenci ni potrebno (*Menim, da s tem nima smisla obremenjevati vseh otrok (C1)*) in da je to tema, ki ne zadeva vseh osnovnošolcev.

Demenca kot del vsakdanjega življenja:

Večina meni, da imamo na splošno premalo znanja o demenci ter da imajo tudi učitelji premalo znanja, demence pa je vedno več in predstavlja del življenja. Zato imajo tudi otroci veliko možnosti, da se bodo srečali z demenco ali pa so se z njo že srečali (*Prepričana sem, da imajo nekateri z demenco kakšno izkušnjo, tako da bi vsekakor bilo smiselno, da o tem izvejo kaj več (B4)*). Prav tako imajo osnovnošolci stik s starimi ljudmi (*V razredih so otroci vedno povezani s starejšo populacijo (G4)*). Ozaveščenost otrokom nudi znanje za ravnanje (*Poleg tega pa bi vedeli, kako ravnati, če srečajo koga z demenco na ulici ali pa se s tem srečajo doma (F30)*) in možnost prepoznavanja ter odzivanja na znake demence (*Pri demenci se lahko pojavijo različne težave in je dobro, če vedo, kaj storiti v določeni situaciji (H7)*).

Pomembnost ozaveščanja o demenci:

Velika večina je dejala, da je ozaveščanje pomembno in koristno, saj gre za pogost družbeni pojav (*Vsekakor je to družbeni pojav o katerem bi morali več govoriti, ker se vedno več pojavlja (G5)*). Z ozaveščanjem otroci pridobijo nova znanja in širšo sliko družbe. Osnovnošolci imajo manj predsodkov o družbenih pojavih, ki so jim bili predstavljeni in jih poznajo (*Verjetno bi imeli manj predsodkov in napačnih predstav, tako kot pri vseh drugih stvareh, ki jih še ne poznajo (D31)*), bolje razumejo dogajanje in potek demence, hkrati pa se zmanjša tveganje za stisko, v kateri bi se lahko znašli zaradi nepoznavanja situacije, ki nastane zaradi demence (*Potem pa pridejo pred neko situacijo, ko ne vedo, kaj bi (G12)*). Vseeno pa se s tem ne strinjajo vse intervjuvanke. Manjšina je menila, da ozaveščanje ni nujno potrebno in da so tisti, ki poznajo človeka z demenco, ozaveščeni o demenci (*V družinah, kjer imajo bolnika z demenco, se zagotovo o tem pogovarjajo (C4)*) ter da osnovnošolci temo raziskujejo sami (*Mladostniki tudi sami pobrsakajo za podatki o tej bolezni (C5)*).

4.2.2. Primernost

Primernost teme demence za osnovnošolce:

Večinsko mnenje učiteljic je, da je demenca tema, ki je za osnovnošolce primerna. Intervjuvanke so se ločile po tem, da so nekatere menile, da je tema primernejša za starejše od 12 let, saj demenco lažje razumejo (*Poleg tega pa že bolje razumejo stvari, ker so starejši (A12)*) ter imajo več možnosti srečanja z demenco v domačem okolju (*Mislím, da imajo takrat tudi že večjo možnost, da nekdo doma zboli za demenco (A11)*). Druge so menile, da je tema primerna za osnovnošolce od 5. razreda naprej in najstnike, manj primerna pa za mlajše otroke, saj je

lahko za nižje razrede tema zahtevna za razumevanje (*V nižjih razredih je verjetno zahtevna (E13)*). Kot najprimernejši čas za informiranje o demenci pa je bil izpostavljen tudi 5. razred, saj takrat informacije še vedno sprejemajo dovolj odprto (*V 5. razredu so še dovolj majhni, da stvari sprejemajo, brez da bi jim bilo smešno in se jim da stvari lepo razložiti (G17)*). Tema demence je težka tema, a je o njej vseeno pomembno govoriti, saj si osnovnošolci želijo več informacij, hkrati pa gre za pomembno življenjsko temo (*Vsaka vsebina, ki se tiče življenja in nekega sloga, kamor smo vsi vpeti, je pomembna in primerna (H12)*), saj obstaja možnost, da se bodo ali pa so se osnovnošolci z demenco že srečali v domačem okolju (*Poleg tega se sigurno kdo od učencev že srečuje v svoji socialni mreži s kom, ki ima demenco (D19)*). Poleg tega pa se v osnovni šoli govori tudi o drugih neprijetnih temah, o katerih se včasih ni govorilo (*Tudi o smrti nekaj časa nismo govorili, ali pa o ločitvah, ampak to je del življenja in mimo tega ne moremo (G11)*). Kljub večinskemu mnenju, da je demenca za osnovnošolce primerna tema, se je pojavilo tudi mnenje, da je to tema, ki je primerna samo za tiste, ki poznajo človeka z demenco (*Primerna je tam, kjer imajo izkušnje s to boleznijo v družini (C9)*) in posledično nepotrebna za tiste, ki se z demenco še niso srečali (*Tisti, ki te izkušnje nimajo po mojem mnenju ne potrebujejo tega znanja (C10)*).

Prilagojenost predajanja informacij:

Kot pomemben dejavnik pri ozaveščanju o demenci je bilo izpostavljeno prilagojeno podajanje informacij glede na starostno skupino, saj bi podajanje informacij za mlajše otroke moralo biti drugačno kot za starejše.

4.2.3. Zanimanje za temo demence

Demenca je tema, ki je za osnovnošolce zanimiva, saj so dojemljivi za nove teme, prav tako pa jih zanimajo življenjske teme, različni družbeni pojavi in vse, kar se dogaja v družbi. Zanimanje pa je v veliki meri odvisno od prilagojenosti in predstavitve teme (*Če bi bila predstavljena na zanimiv in njim prilagojen način ter ne toliko kot učna snov bi jih verjetno bolj zanimala (B10)*). Demenca je sicer tema, ki ni del učnega procesa, vseeno pa v šolah spregovorijo o staranju (*Včasih o starosti spregovorimo pri slovenščini, a se ne posebej osredotočamo na to (C8)*) in med seboj izmenjujejo izkušnje (*Sploh tisti, ki imajo kakršne koli izkušnje zelo radi pripovedujejo in jih zanima (G7)*). Pogovor o demenci bi osnovnošolcem omogočil nadgraditev obstoječega znanja o demenci ali pa pridobitev novega znanja na to temo (*S tem odprli novo področje, ki ga še niso poznali (D11)*). Kljub temu pa se s tem ne strinjajo vse učiteljice.

Izpostavljeno je bilo tudi, da za učenje o demenci med osnovnošolci ni zanimanja ter da tema ne zanima vseh (*Doslej nisem opazila, da bi to otroke posebej zanimalo (C7)*).

4.2.4. Mnenje osnovnošolcev o demenci

Učiteljice so menile, da bi se osnovnošolci človeka z demenco izognili in da jih je verjetno strah stika s človekom z demenco (*Mogoče bi se tudi bali stika z njimi (B16)*), saj ne poznajo demence. Poleg tega osnovnošolci demence ne razumejo (*Rekla bi, da ne vedo točno, kaj se dogaja z ljudmi z demenco (F14)*), saj nimajo veliko lastnih izkušenj o demenci, zaradi nepoznavanja značilnosti demence so lahko zmedeni (*Lahko so malo zmedeni, ker ne vedo, kako se vesti ali se odzvati (F16)*). Prav nepoznavanje značilnosti demence lahko pri osnovnošolcih sproži posmehovanje in norčevanje iz ljudi z demenco (*Imam pa izkušnje, da dokler ne vedo, za kaj se gre, se po navadi posmehujejo, norčujejo (D20)*), negativen odnos pa se lahko spremeni z ustreznim informiranjem (*Ko jim pa razložimo, povemo na njim primeren način, to pomeni predvsem z veliko resničnimi primeri, znajo biti spoštljivi do ljudi, ki imajo takšne in drugače težave. Predvidevam, da bi bilo tako tudi pri demenci (D21)*). Nekatere učiteljice menijo, da so osnovnošolci že ozaveščeni o posledicah bolezni in zato sočustvujejo z ljudmi z boleznijo (*Sočustvujejo tudi z ljudmi, ki se spopadajo z boleznimi (C12)*) ter imajo tako mnenje tudi o ljudeh z demenco (*Verjetno imajo enako mnenje tudi o bolnikih z demenco (C13)*).

4.2.5. Poznavanje demence

Poznavanje značilnosti demence:

Večina učiteljic se strinja, da osnovnošolci demence na splošno ne poznajo, ampak vseeno obstaja razlika v znanju med tistimi, ki so se z demenco že srečali v svojem domačem okolju in tistimi, ki te izkušnje nimajo. Tisti osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, po mnenju učiteljic poznajo značilnosti demence in imajo izkušnje (*Tisti, ki imajo to v družini pa so spoznali kako je živeti z nekom, ki ima demenco (E23)*) ter s tem tudi manj predsodkov o demenci in ljudeh z demenco (*Tisti imajo verjetno boljše mnenje z manj predsodki in nepravilnimi predstavami (E24)*). Nasprotno od tega pa osnovnošolci, ki ne poznajo človeka z demenco, ne poznajo značilnosti demence, ne razumejo situacije (*Ne vedo, kako bi razumeli točno kaj se dogaja (E21)*), hkrati človeka z demenco ne znajo prepoznati (*Verjetno ob srečanju z nekom, ki ima demenco ne bi pomislili za kaj gre (H14)*) in tudi ne vedo, kako pristopiti k človeku z demenco (*Ne vedo, kako bi pristopili do njih (E20)*).

Poznavanje prvih znakov demence:

Po mnenju intervjuvank otroci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo tudi prve znake demence (*Poznajo tudi znake, ki so jih opazili pri svojem bližnjem (G20)*), saj pri tem uporabljajo lastno znanje in izkušnje. Ostali demenco povezujejo z izgubo spomina (*Vedo, da se izgublja spomin (E26)*), boleznijo, ki jo lahko dobijo stari ljudje, ali prvih znakov sploh ne poznajo.

Poznavanje strategij sporazumevanja:

Enako je tudi pri poznavanju strategij sporazumevanja. Večina je menila, da osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo tudi strategije sporazumevanja (*Poznajo, kako se pogovarjati z dementno osebo (C20)*), ostali pa tega ne vedo (*Mislím, da ne bi vedeli, kako naj se z njimi pogovarjajo (B20)*).

4.2.6. Dejavnosti ozaveščanja

Pogovor o demenci v sklopu pouka:

Večina sogovornic demence pri pouku ne omenja (*Ne, še nikoli pri nobenem predmetu nismo omenili demence (A16)*) ali pa demenco omeni pri določenih šolskih predmetih, kot so biologija, slovenščina in družba (*Pri družbi smo recimo pri temi Ljudje smo drugačni o tem tudi spregovorili (G22)*), a temu ne posveča posebne pozornosti (*Nismo pa se nikoli posebej posvečali tej temi (F22)*). Čeprav večina izraza demenca ne uporablja, se vseeno pogovarjajo o starosti, starih starših (*Je pa res, da se z otroci kdaj pogovarjamo o starih starših in o tem kakšni so in se mogoče kdaj tudi omeni za razlago (H17)*) in si izmenjujejo izkušnje.

Dosedanje ozaveščanje o demenci:

Velika večina učiteljic dejavnosti ozaveščanja v šoli, kjer so zaposlene, še ni izvedla ali zaznala (*Ne, do sedaj še nismo imeli nobene dejavnosti, ki bi bila povezana z demenco (B21)*), opazile pa so dejavnosti ozaveščanja v lokalnem okolju (*Vem pa, da je bilo lani v našem kraju v domu starostnikov predavanje o demenci za sorodnike dementnih bolnikov, a se otroci tega predavanja niso udeležili (C27)*), ki so namenjene vsem, a se jih otroci niso udeležili. Na eni od šol pa so v sklopu pouka govorili o demenci, zaradi situacije v lokalnem okolju, kjer se gibljejo tudi osnovnošolci (*Enkrat smo se o tej temi pogovarjali takrat, ko je okrog šole hodil gospod, ki je verjetno imel demenco in se nam je zdelo učiteljem pomembno, da otroci vedo, kaj se dogaja (F23)*). Takrat so govorili tudi o sporazumevanju s človekom z demenco. Omenjeni so bili tudi nastopi učencev v domu za stare ljudi (*Naši učenci gredo včasih tudi v*

bližnji dom upokojencev, kjer imajo kakšen nastop ali predstavo (F25)) in izvedba iger s starimi ljudmi. Na eni od šol pa so kot ozaveščanje videli izvedbo moje fokusne skupine o poznavanju demence med osnovnošolci (*Super se mi zdi tak način kot ste vi prišli v razred in jim tudi povedali, kar so želeli vedeti (H19)*).

Razmislek o dejavnostih ozaveščanja:

Učiteljice o dejavnostih ozaveščanja razmišljajo različno. Nekatere učiteljice ne razmišljajo o dejavnostih ozaveščanja in so prepričane, da so otroci že tako ali tako preobremenjeni (*Učenci že tako dovolj obremenjeni in ne potrebujejo še tega (C30)*). Večina pa razmišlja, da bi bilo dobro imeti dejavnosti ozaveščanja, saj bi tako osnovnošolci pridobili širši pogled na družbo, lažje bi razumeli starost in staranje ter s tem tudi demenco (*Verjetno bi lažje razumeli vse skupaj (G28)*). Prav tako pa bi to lahko spremenilo pogled osnovnošolcev na staranje in demenco. Menijo, da je navajanje otrok na nove stvari pomembno, da znanje spodbuja samozavest (*Zdi se mi zelo pomembno, da jim damo samozavest, da jih ni strah se učiti novih stvari, da se čutijo sposobne, vredne (D29)*), da imajo informirani osnovnošolci manj predsodkov (*Verjetno bi to pomagalo tudi pri tem, da bi začeli drugače, brez predsodkov gledati na osebe z demenco (E36)*) in da z znanjem lažje sprejmejo demenco. Kjer so že izvajali kakršne koli dejavnosti ozaveščanja, razmišljajo o nadaljevanju le-teh, saj menijo, da je premalo povezovanja na lokalni ravni in tudi medgeneracijskega povezovanja. Opozorili so tudi, da imajo učitelji premalo znanja o demenci (*Sama nimam znanja s tega področja, tako da ne vem ali sem pravi naslov, da bi jih lahko imela (D27)*), zato se postavlja vprašanje, ali bi lahko oni ozaveščali o demenci.

Potencialne dejavnosti ozaveščanja:

S tem vprašanjem sem želela intervjuvanke spodbuditi k temu, da bi začele razmišljati, katere dejavnosti ozaveščanja vidijo kot možne za izvedbo v njihovi šoli. Odgovori so bili raznoliki. Kot možnost ozaveščanja so v največji meri videle izvedbo delavnice v razredu. Kot najlažje izvedljiva možnost pa se jim zdi omemba teme demence s strani učiteljev kar med poukom. Eden od načinov ozaveščanja pa je tudi ozaveščanje preko osebnega stika s človekom z demenco (*Na tak način bi se otroci spoznali z osebami z demenco in se tako kaj naučili (G26)*) ali predstavitev življenja z demenco iz prve roke. Kot še eno možnost pa so bili prepoznani nastopi v domovih za stare ljudi (*V bližini imamo Dom starejših, kjer bi otroci lahko nastopali (G25)*).

4.2.7. Vključitev v učni načrt

Vključitev teme demence v učni načrt:

Večina sogovornic vidi možnost vključitve teme demence v učni načrt (*Mislím, da bi to temo brez problema dodali v učni načrt (B25)*). Osnovno šolo vidijo kot primeren čas za učenje o demenci (*To so generacije, ki jih moramo sedaj naučit, kako bodo delali naprej (G32)*), saj bodo tako pridobili znanje za naprej (*Pridobili bi nekaj dodatnega znanja in splošno razgledanost, ki bi jim v življenju koristila (H24)*). Hkrati pa to znanje potrebujejo zaradi demografskih sprememb (*Glede na to, da je te bolezni čedalje več, da se tudi starost viša pri ljudeh, bi bila dobra kakšna ura na temo demence (F31)*), saj se demenca pojavlja vedno pogosteje, vedno več se o njej govori in je pomembno o tem govoriti tudi v šoli (*Mislím, da bomo morali slej kot prej to vključevati in o tem veliko govoriti (G31)*). Vsi pa se s tem ne strinjajo. Pojavilo se je tudi mnenje, da teme demence ni potrebno vključiti v učni načrt, saj je učni načrt že sedaj prenatrpan, osnovnošolci pa že brez tega obremenjeni. Poleg tega pa je, po mnenju manjšine, tema zanimiva šele takrat, ko se z njo srečamo v svojem življenju in jo je nesmiselno vključevati pred 8. razredom (*Prej se mi zdi nesmiselno, saj so prej še premladi (C36)*), saj pred tem teme ne bodo razumeli. Pomembno pa je opozoriti na to, da vsi učitelji nimajo dovolj znanja o demenci (*Naj omenim, da učitelji zelo premalo vemo o tem (E17)*), v učbenikih pa demenca ni omenjena (*Tudi nikjer ni v učbenikih omenjeno nič o demenci (E18)*).

Posledice vključitve teme demence v učni načrt:

V primeru, da bi temo demence vključili v učni načrt, bi to prineslo določene posledice. Večinsko mnenje sogovornic je bilo, da bi otroci tako bolje razumeli temo, bili bi opremljeni z znanjem (*Nihče ne ve, kdaj se bo srečal z demenco in bo potreboval to znanje (H25)*) in imeli bi zanje za ravnanje v primeru, da se znajdejo v določeni situaciji (*Znali bi tudi pomagati, če bi srečali koga v svoji socialni mreži (E39)*); *Tisti, ki pa že mogoče poznajo osebo z demenco pa bi tako bolje vedeli, kaj lahko počnejo in kako naj se odzivajo (E40)*). Poleg tega bi ozaveščenost povečala strpnost (*Bolj bi bili ozaveščeni in tudi bolj strpni (E38)*) in spremenila odnos do demence (*Zagotovo bi se s tem spremenil odnos do te bolezni (B27)*). Ena od pričakovanih posledic pa je tudi prepoznavanje prvih znakov demence v družini (*Tako bi lažje prepoznali znake, če bi zbolel kdo od njihovih domačih (A22)*).

Predmet vključitve teme:

Obstaja širok izbor predmetov, kamor bi lahko vključili temo demence (*Je več možnih načinov, kam bi se lahko vključila ta tema (H29)*). Na splošno se mnenja učiteljic ločijo po tem, v katero starostno skupino temo umestiti. Nekatere menijo, da bi bila za nižje razrede primerna osnovna

razlaga, v tretji triadi pa bi znanje poglobili (*Tu bi se znanje bolj poglobilo in bi zelo veliko odnesli (E45)*), druge pa so prepričane, da je tema primerna za vse starostne skupine (*Ta snov je primerna za vse, tako za prvi razred kot peti. Pa tudi za naprej (H30)*). Naštele so veliko predmetov, kamor bi temo lahko vključili. Najbolj primerna se zdita vključitvi v predmet družba v 5. razredu in v obravnavo pri razredni uri (*Če ne drugje, bi se lahko o tem pogovorili pri razredni uri (D36)*). Drugi naštetih predmeti so bili še etika, naravoslovje v 5. razredu, biologija v 8. razredu, kjer sta omenjena poglavja o živčevju in o človeku (*To temo bi umestila v 3. triado k biologiji, kjer se pogovarjajo o človeku, tako o boleznih kot o sestavi telesa (D34)*), gospodinjstvo v 5. razredu, kjer bi bila primerna poglavja o družinah (*Tudi pri gospodinjstvu se pogovarjamo o družinah in bi lahko omenili (F37)*) in o boleznih. Možna pa je tudi vključitev v dejavnost prostovoljstvo (*Mogoče k dejavnosti prostovoljstvo, ki se izvaja v 7., 8., in 9. razredih (A24)*) ali v dodatni pouk.

Vključitev zunanjih organizacij:

Nekatere intervjuvanke pa možnost vključitve teme demence v učni načrt vidijo v vključevanju organizacij s področja demence (*Na razredno uro povabili kakšno od organizacij, ki se ukvarja z demenco (A28)*) ali vključitev doma za stare ljudi (*Ali pa mogoče dom za upokojence (B34)*) na način, da bi otroci obiskali stanovalce ali imeli nastop.

4.2.8. Podpora pri ozaveščanju

Naklonjenost učiteljev ozaveščanju:

Pokazala se je razlika med učiteljicami, kjer sem izvedla fokusno skupino, in med tistimi, kjer v šoli fokusne skupine ni bilo. Hkrati pa se je razlika pokazala tudi med tistimi, kjer fokusne skupine ni bilo, saj se njihova mnenja med seboj ne ujemajo. Učiteljice, kjer fokusna skupina ni bila izvedena, so menile, da se nekateri učitelji z ozaveščanjem osnovnošolcev o demenci ne strinjajo (*Glede na to, da je tema, ki se lahko dotakne vsakega na drugačen način bi se sigurno našel kdo, ki se z delavnico ne bi strinjal zaradi osebnih razlogov (E46)*) ali pa so menile, da je to nepotrebno obremenjevanje otrok (*Sigurno pa bi se našel kdo v kolektivu, ki bi se mu to zdelo nepotrebno in še dodatno obremenjevanje otrok, ki že imajo tako ali tako natrpan urnik (B36)*). Predstavljen je bil tudi pogled, da so šole preobremenjene z vključevanjem izobraževanj in delavnic (*Saj smo v šolah 'bombardirani' s številnimi izobraževanji in delavnicami (C39)*), da je urnik prenatrpan in s tem vključitev teme težka ter da je to pri nekaterih odraslih tabu tema (*Poleg tega je to tema o kateri niti odrasli ne želijo vedno govoriti (C41)*). Nasprotno so sogovornice iz šol, kjer je bila izvedena fokusna skupina, menile, da bi imele pri izvedbi

dejavnosti ozaveščanja podpora sodelavcev in vodstva (*Tako da jaz mislim, da bi vsi se strinjali (G37)*). Poleg tega so menile, da je demenca tema, o kateri je potrebno govoriti. Nekateri so trdili, da je potreben samo dogovor s sodelavci glede načina izobraževanja (*Dogovoriti bi se morali s sodelavci na katerem področju bi potrebovali izobraževanje (D39)*) in da je treba sprejeti odločitev, kdo bo predajal znanje osnovnošolcem.

5. Razprava

Demenca je kronična napredujoča bolezen, ki jo povzročajo spremembe na možganskih celicah (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 13). »V 10. mednarodni klasifikaciji je opredeljena kot sindrom, ki ga povzroča možganska bolezen, običajno kronične in napredujoče narave. Vključuje motnje mnogih živčnih dejavnosti, kot so spomin, učenje, sposobnost besednega izražanja ali presoje« (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 14–15). Otroci so besedo demenca najpogosteje povezovali s pozabljanjem in dejstvom, da je to bolezen. V razredih, kjer so prvi spregovorili tisti, ki demenco že poznajo, ostali niso želeli povedati svojega mnenja o tem, kaj njim predstavlja beseda demenca in ali jo sploh poznajo. Vseeno pa se je njihovo nepoznavanje demence pokazalo pri nadaljnjih vprašanjih. V šoli, kjer v razredu ni bilo veliko otrok, ki bi poznali človeka z demenco, so bili bolj pripravljeni na izražanje svojega mnenja. Tam se je izkazalo, da ne vedo, kaj je demenca, saj so besedo povezovali z mnogimi različnimi pojmi, ki z demenco niso povezani.

Otroci so vedeli, da demenca ni nalezljiva, saj se jim to ni zdelo logično. Vseeno pa so se pojavili tudi odgovori, da demenca je nalezljiva, a niso znali oziroma želeli pojasniti, zakaj menijo tako.

»Demenca ni naravni del staranja. Vseeno pa možnost, da zbolimo za demenco, s starostjo narašča. Po ocenah naj bi v starosti nad 65 let imel demenco že vsak peti človek, v starosti nad 80 let pa vsak tretji« (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 14). Otroci so se strinjali, da je demenca bolezen, za katero zbolijo predvsem stari ljudje. Tako kot v povezavi z nalezljivostjo se jim je tudi tukaj zdelo logično, da bolezen ni nalezljiva, saj bi jo potem imeli vsi. Presenetljivo je bilo njihovo mnenje, da lahko demenco dobijo otroci, saj se je pojavilo v več razredih. To so utemeljili s prepričanjem, da se to zgodi, če preveč uporabljajo mobilne telefone.

Najbolj prepoznavni prvi znaki demence so: »postopna izguba spomina, težave pri govoru in iskanju pravih besed, osebne in vedenjske spremembe, upad intelektualnih sposobnosti, nezmožnost presoje in orientacije, težave pri vsakdanjih opravilih, iskanje, izgubljanje in prestavljanje stvari, težave pri krajevni in časovni orientaciji, neskončno ponavljanje istih vprašanj, spremembe čustvovanje in razpoloženja, zapiranje vase in izogibanje družbi« (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 19). Že pri vprašanju o predstavah o demenci so otroci omenili enega od znakov demence, to je pozabljanje. Pri prepoznavanju prvih znakov se je prvič pokazala očitna razlika med tistimi, ki poznajo človeka z demenco, in tistimi, ki ga ne. Tisti z izkušnjami so opisovali znake, ki so jih opazili pri svojih družinskih članih oziroma znancih. Tako so naštevati

postavljanje vedno istih vprašanj, zalaganje stvari, težave z orientacijo in vedenje, ki v družbi ni sprejemljivo. To se je dobro pokazalo pri učencih iz razreda, ki so v svojem domačem okolju srečali človeka z demenco in kot prvi znak opisali drugačno hojo ljudi z demenco. Tisti, ki človeka z demenco ne poznajo, so pri svojih odgovorih izhajali iz tega, kar so predhodno slišali od sošolcev in logično povezovali slišane podatke. Pojavila se je tudi povezava demence z oviranostjo, saj so jo povezali s slepoto in gluhostjo.

Razlika med tistimi, ki poznajo človeka z demenco in tistimi, ki ga ne, je ostala opazna tudi pri mnenju otrok o sporazumevanju z ljudmi z demenco. Sporazumevanje s človekom z demenco ima določene specifičnosti. Način sporazumevanja je odvisen tudi od faze demence (Milošević Arnold, 2007b, str. 137). Smernice sporazumevanja narekujejo, da do človeka z demenco pristopimo prijazno in mirno. Pomembno je, da ga gledamo v oči, saj bo tako vedel, da govorimo z njim. Biti moramo potrpežljivi in ne smemo vedno pričakovati odgovora. Naš govor mora biti jasen, razločen, vseeno pa moramo ohraniti glas miren. Uporabljamo kratke in jasne stavke ter samo eno temo naenkrat, saj nas človek z demenco tako lažje razume. Ljudi z demenco ne silimo v izbiro, jim ne nasprotujemo in se z njimi ne prepiramo. Postavljamo jim vprašanja, ki predvidevajo kratke odgovore, ali pa odgovor "da/ne". Pomembno pa je tudi, da pazimo na nebesedna sporočila, ki jih dajemo z govorico telesa (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 32–35). Tisti, ki poznajo človeka z demenco, so našli presenetljivo veliko teh specifik. Uporabnost in učinkovitost smernic so potrdili z deljenjem svojih praktičnih izkušenj. Tisti, ki človeka z demenco ne poznajo, so to razlago težko sprejeli, saj so izrazili prepričanje, da se ljudje z demenco ne morejo več sporazumevati ali pa so demenco povezali z gluhostjo. Tisti, ki pa poznajo človeka z demenco, so vztrajali, da je pogovor čisto običajen, le da moramo upoštevati določene smernice ter da je spodbujanje sporazumevanja dobro za ljudi z demenco, saj s tem ohranjajo možganske funkcije.

Te ugotovitve se skladajo s tem, kar so povedali učitelji o tem, kaj otroci menijo o demenci in kako dobro poznajo njene značilnosti. Učitelji se strinjajo, da otroci demence ne poznajo, če pa jo, jo povezujejo s pozabljanjem. Tudi učitelji so opazili, da so v razredu otroci, ki so se v svoji socialni mreži že srečali z demenco in o tem radi govorijo. Ti poznajo smernice za sporazumevanje in znajo prepoznati prve znake. Tisti, ki teh izkušenj nimajo, pa po njihovem mnenju tudi ne bi prepoznali človeka z demenco.

Podobno razmišljanje otrok kot pri prepoznavanju prvih znakov in sporazumevanju se je pokazalo tudi pri temi o tem, kaj ljudje z demenco še lahko počnejo in česa ne zmorejo. Ljudje

z demenco lahko še dolgo po začetku bolezni sodelujejo pri vsakdanjih dejavnostih, čeprav pri napredovanju demence težko najdemo dejavnosti, ki bi bile primerne. Pomembno je, da človek z demenco ostane čim dlje aktiven in opravlja dejavnosti, ki jih še zmore in ga veselijo. Človeka z demenco lahko vključujemo v dejavnosti, kot so kuhanje, pospravljanje in skrb za osebno higieno (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 37). Tisti, ki človeka z demenco ne poznajo, so prepričani, da ta ne more biti samostojen in početi vsakodnevnih dejavnosti, ki se nam zdijo samoumevne. O dejavnostih, ki bi jih lahko počeli, so le ugibali. Tisti, ki poznajo človeka z demenco, se s tem niso strinjali. Prepričani so, da lahko človek z demenco večino stvari še vedno počne sam, vendar potrebuje nekoga, ki mu pri tem pomaga in ga podpira. Njihovo znanje o tem, kaj lahko človek z demenco še lahko počne, izhaja iz njihovih lastnih izkušenj.

Na področju demence se pogosto pojavljajo etična vprašanja. V zahodni kulturi pogosto kot pomemben del človeške osebnosti veljajo predvsem telesne in duševne sposobnosti. Te pa se pri človeku z demenco sčasoma manjšajo. Kljub temu pa je potrebno ohranjati dostojanstvo človeka z demenco. Ne glede na telesno in duševno stanje je to še vedno človek, enako kot tisti, ki je zdrav in zmožen (Ramovš, 2005, str. 110). Ramovš (2005, str. 110–111) piše, da »na ravni "biti človek" ni razlik med ljudmi, na ravni "imeti sposobnosti" za opravljanje človeških funkcij in vlog pa so ljudje različni med seboj in vsak posamezni razvojni stadij se razlikuje od drugega«. »Ti dve ravni sta med seboj kakovostno različni, zato pohabljenost ali nerazvitost na drugi ravni ne zmanjšuje vrednosti prve. Človek je oseba samo zaradi tega, ker je človek« (Ramovš, 2005, str. 110–111). Pomembno je, da ohranjamo dostojanstvo človeka z demenco in iščemo tiste dejavnosti, ki jih še lahko počne ter ga k temu spodbujamo. To so poudarili tudi tisti otroci, ki poznajo človeka z demenco. Tisti otroci, ki ne poznajo človeka z demenco, bi človeka z demenco učili stvari, ki jih je že pozabil na več kognitivnih področjih. Pri navajanju skupnih dejavnosti so se opirali na do sedaj slišane zgodbe sošolcev in jih logično povezali z znanjem, ki ga imajo z drugih področij. Tisti, ki pa so že kdaj preživljali svoj čas s človekom z demenco, so izpostavili pomen pogovora o preteklosti. Našteli so možnosti pogovarjanja o otroštvu, o hobijih, pregledovanje fotografij in pripovedovanje zgodb. Izpostavili so tudi, da je potrebno pri druženju upoštevati to, kar človek z demenco rad počne. Podobne aktivnosti predlagajo tudi Lukič Zlobec idr. (2017, str. 37). Skupaj s človekom z demenco lahko pogledamo in uredimo družinske fotografije in hkrati spoznamo družinsko zgodovino. Naše iskreno zanimanje za medosebne odnose in dejavnosti, ki so človeku z demenco v veselje, pomagajo pridobiti in krepiti zaupanje, lahko pa tudi odpravljajo morebitno neprijetno vedenje, vznemirjenje in zmedenost (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 37).

Razredi so se razlikovali tako po tem, koliko otrok v razredu ima izkušnjo z demenco, kot po kraju bivanja. Izkazalo se je, da kraj bivanja ne vpliva na znanje o demenci. Dejavnik, ki je vplival na znanje otrok, je, ali so otroci že imeli stik s človekom z demenco ali ne oziroma so o demenci že govorili v razredu. Čeprav je videti, kot da so najmanj znanja o demenci pokazali otroci iz ene od dveh šol iz ruralnega okolja, ne morem potrditi, da je to zaradi okolja bivanja, saj je v tem razredu samo eden od otrok poznal človeka z demenco. V drugem razredu, ki prav tako prihaja iz ruralnega okolja, so otroci že govorili o demenci pri pouku in so tako lahko pokazali več poznavanja demence. Prav tako so o demenci pri pouku govorili v enem od razredov iz mestnega okolja, kjer so otroci pokazali veliko znanja o demenci, hkrati pa je bilo v tem razredu presenetljivo veliko otrok z osebno izkušnjo demence v svoji socialni mreži.

Po podatkih Nacionalnega inštituta za javno zdravje (b.d.) je leta 2018 na svetu živelo že 50 milijonov ljudi z demenco, do leta 2050 pa se bo po ocenah to število več kot potrojilo, in sicer na 152 milijonov ljudi z demenco. Po ocenah naj bi v starosti nad 65 let imel demenco že vsak peti človek, v starosti nad 80 let pa vsak tretji (Lukič Zlobec idr., 2017, str. 14). Pokazalo se je, da se tega zavedajo tudi intervjuvanke, saj na ozaveščanje o demenci v osnovni šoli gledajo kot poučno, koristno in pomembno. To je tema, o kateri se premalo govori in bi jo bilo potrebno vsaj omeniti. Zavedajo se, da so otroci v stiku s starimi ljudmi in tako obstaja velika možnost, da se srečajo tudi z demenco, če ne zdaj, pa enkrat v prihodnosti. Ne smemo pa spregledati prepričanja manjšine, da demenca ni tema, o kateri bi potrebovali znanje vsi osnovnošolci in da ozaveščanje ni potrebno, ker so tisti, ki poznajo človeka z demenco, že informirani.

Učitelji temo demence vidijo kot primerno za osnovnošolsko izobraževanje. Temo bi vključili v različne starostne skupine, odvisno od njihovega osebnega prepričanja, kdaj so otroci dovolj zreli in pripravljeni na to temo, ki je lahko zanje tudi težka. Prav tako pa bi podajanje informacij individualno prilagodili starostni skupini otrok. V nasprotju s tem se je pojavilo manjšinsko prepričanje, da je demenca tema, ki je primerna šele, ko že poznamo človeka z demenco.

Učitelji so prepričani, da otroke tema demence zanima, saj je to življenjska tema. Otroci radi govorijo o starih ljudeh in so vedno odprti za nova znanja. Kjer so v razredu že govorili o demenci, so ugotovili, da otroci zelo radi govorijo o svojih izkušnjah. To, ali bo tema otrokom zanimiva ali ne, pa je v veliki meri odvisno od načina podaje informacij in motiviranosti otrok. Poznamo več vrst radovednosti in interesov. Motiv radovednosti je težnja po spoznavanju novega, neznanega. Radovednost se zbudi v stiku z novimi, nenavadnimi dogodki, ki niso v skladu s pričakovanji, torej ko nas nekaj preseneti. Globlja radovednost pa nastane, ko se

srečamo s problemsko situacijo, še posebej, če so izzivi realistični. Pri učenju o demenci je pomembno spodbuditi notranjo motivacijo. O njej najlažje govorimo takrat, ko se otroci učijo zaradi lastnega interesa za določeno temo. Ločujemo med osebnimi in situacijskimi interesi. Osebni interesi izvirajo iz posameznikovega zanimanja za posamezno področje (Marentič Požarnik, 2000, str. 190). »O situacijskih interesih pa govorimo, ko zna učitelj ustvariti tako situacijo, ki zbudi interes tudi pri tistih učencih, ki ga prvotno niso imeli. Situacijski interesi lahko postopno vodijo do razvoja osebnih interesov« (Marentič Požarnik, 2000, str. 191). Marentič Požarnik (2000, str. 191) dodaja še, da »interes in notranjo motivacijo nasploh okrepi tudi možnost, da učenci sprašujejo o nejasnostih, pripovedujejo o svojih izkušnjah in idejah ter izražajo svoja mnenja, tudi če so različna od učiteljevega«.

Kljub temu, da je ozaveščanje osnovnošolcev o demenci primerno in poučno ter da je to tema, ki je otrokom zanimiva, na večini šol, kjer so sogovorniki zaposleni, še niso govorili o demenci in niso imeli dejavnosti ozaveščanja. Opozorili so tudi, da v učbenikih ni zapisov o demenci. Vseeno pa so v nekaterih šolah o demenci že govorili in tudi že imeli določene dejavnosti, ki so otrokom omogočile informacije o demenci. Te dejavnosti so bile obisk in nastop otrok v domu za stare ljudi, pogovor o demenci v sklopu pouka zaradi dogajanja v okolici in izvedba fokusne skupine. Na teh šolah razmišljajo tudi o nadaljevanju teh aktivnosti in imajo pri ozaveščanju podporo vodstva in drugih sodelavcev. Razlogi za nadaljevanje ozaveščanja o demenci ali razmišljanje o začetku ozaveščanja izhajajo iz prepričanja, da se otroci ves čas srečujejo s starimi ljudmi, in sicer vsaj s starimi starši ter to, da je vedno manj medgeneracijskega povezovanja in povezovanja v lokalni skupnosti. Hlebec idr. (2012, str. 78-79) povzemajo Bengtson (2001, str. 4), ki pravi, da »imajo družine danes pogosto več starih članov kot mlajših generacij. Družine tvorijo različni sorodstveni odnosi, ki zaradi daljšega življenja lahko trajajo več desetletij«. Tam, kjer dejavnosti ozaveščanja še ni bilo, so začeli sogovorniki o tem premišljevat. Navedene dejavnosti ozaveščanja, ki bi bile izvedljive, so bile delavnice, ki bi jih izvedli strokovnjaki s področja demence, prilagojeno starostni skupini otrok, ozaveščanje z informacijami iz prve roke in preko nastopov otrok v domu za stare ljudi. Marentič Požarnik in Plut Pregelj (2009, str. 12) pišeta, da »se v sodobnih pogledih na pouk, učenje in znanje vse bolj uveljavlja prepričanje, da se ljudje ne učimo samo tedaj, kadar nam nekdo nekaj govori, ampak tudi in zlasti, kadar se pogovarjamo z drugimi, kadar sodelujemo v dobri dialoški ali pogovorni izmenjavi. Kakovost učenčevega učenja je tesno povezana s kakovostjo pogovora v razredu. Globlje razumevanje se oblikuje v kakovostnem pogovoru ne samo med učiteljem in učencem, ampak tudi med učenci samimi, kadar izražajo izkušnje, pa

tudi domneve, postavljajo vprašanja in si nanje odgovarjajo«. Najlažje pa bi ozaveščali otroke o demenci kar učitelji med poukom.

To možnost vidijo tudi sogovorniki. »Avtonomen učitelj je svoboden pri izbiri metod, oblik in sredstev vzgojno-izobraževalnega dela, učencu nudi sodelovanje pri izbiri in načrtovanju vsebine pouka. Svoboda pa je tudi v tem primeru omejena, saj je učitelj odgovoren za rezultate svojega dela – znanje učencev, njihovo motivacijo za delo, izbrane metode in oblike dela. Ta odgovornost se razlikuje od položaja učitelja kot uslužbenca. Kot uslužbenec ni odgovoren za napake v programu, kot učitelj strokovnjak pa je odgovoren strokovnim organom, inštitucijam in sokolegom. Vse to pogojuje odmik učitelja od želje po avtonomnosti« (Rebernak, 2009, str. 3). Omejenost svobode lahko vpliva na to, da učitelji ne vidijo potrebe po vključitvi teme demence v učni načrt, saj je že sedaj prenatrpan, hkrati pa otroci zaradi starosti še ne razumejo te teme. Kljub temu pa je večina sogovornikov prepričanih, da bi temo demence brez težav vključili v učni načrt, saj obstaja veliko šolskih predmetov, ki bi to omogočali. Učenje o demenci je nekaj pozitivnega, saj bi bili tako opremljeni z znanjem za ravnanje, če bi se kdaj v življenju s tem srečali, prav tako pa bi bolje razumeli temo demence. Takšno je tudi mnenje Marentič Požarnik in Plut Pregelj (2009, str. 11), ki navajata Izhodišča kurikularne preнове (1996, str. 7–15), kjer je zapisano, da »mora izobraževanje posredovati tako znanje na tak način, da ga bodo ne samo reproducirali, ampak tudi ustvarjalno uporabljali v novih in nepredvidljivih situacijah. Izobraževati je treba kompetentne ljudi. Zato je treba razvijati sposobnosti samostojnega, ustvarjalnega in kritičnega mišljenja ter presojanja: usposabljanje za dovolj samozavestno srečevanje z življenjskimi problemi in za njihovo reševanje«. V nižjih razredih bi učitelji podali osnovno razlago, v višjih razredih pa bi to znanje nadgradili. Kot najprimernejši predmet vključitve teme demence v učni načrt se je izkazal predmet družba v 5. razredu, saj se pri tem predmetu učijo o tem, da smo ljudje različni, med seboj različno sodelujemo, si medsebojno pomagamo, prav tako pa spoznavajo tudi stereotipe. Učijo se uporabe različnih veščin sporazumevanja in sodelovanja ter razumevanja družbe (Budnar, Kerin, Umek, Rztresen in Mirt, 2011, str. 8). Temo demence bi lahko vključili tudi v razredno uro, kjer učitelji niso omejeni z učnim načrtom. Primeren predmet je tudi biologija, saj se tu podrobneje učijo o delovanju in sestavi človeškega telesa ter o boleznih (Vilhar idr., 2011, str. 9-12). V 5. razredu pa bi lahko poleg družbe temo demence vključili tudi h kateremu od dveh poglavij pri gospodinjstvu. V enem od teh poglavij obravnavajo temo o domu in družini. Tako spoznajo koncept družine, pa tudi vloge in naloge družinskih članov (Simčič idr., 2011, str. 7). Prav tako pa bi se lahko v ozaveščanje vključile zunanje organizacije, ki delujejo na področju

demence. To omogočajo tudi Programske smernice za delovanje svetovalne službe v osnovni šoli. »Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli se strokovno povezuje in sodeluje tudi s strokovnimi sodelavci v ustreznih zunanjih ustanovah z namenom dopolnjevanja v svetovalni dejavnosti bodisi na področju pomoči posamezniku ali skupini bodisi na področju razvojnih in preventivnih dejavnosti, ki se nanašajo na vrtec oziroma šolo kot celoto (npr. s svetovalnimi centri, vzgojnimi posvetovalnicami, z zdravstvenimi domovi ter drugimi ustreznimi zdravstvenimi ustanovami in organizacijami, s centri za socialno delo ter drugimi ustreznimi socialno-varstvenimi ustanovami in organizacijami, z Zavodom RS za šolstvo, Zavodom RS za zaposlovanje, matičnimi fakultetami, Pedagoškim inštitutom in raznimi drugimi vladnimi ter civilno-družbenimi ustanovami, organizacijami in društvi)« (Čačinovič Vogrinčič idr., 1999, str. 11).

Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci je pomembno področje, kamor bi se moralo socialno delo bolj vključiti. Kot pravi Čačinovič Vogrinčič (2008c, str. 35): »Šola nikoli ni le prostor za učenje. V njej se naučiš obvladati življenje, o sebi in življenju se začneš učiti v njej. V dobrem in slabem. Nihče ne more učenca – človeka obvarovati pred slabimi izkušnjami, bolečino in razočaranjem. Vendar je pomembno, da šola učencu omogoči dovolj dobrih izkušenj, da bo iz nje stopil ves, opolnomočen, ustvarjalen, z vedenjem o tem, kaj zmore in česa ne. In z zaupanjem v ljudi. Izkušenj o sebi učenec ne zajema samo iz učenja, to je jasno! Če hoče ali noče, šola vzgaja in uči o življenju«. Če otroke o demenci naučimo že v osnovni šoli, bodo o njen vedeli celo življenje in si jo predstavljali. Tako zanje to ne bo nekaj novega, če se bodo z njo srečali. Vedeli bodo, kje poiskati pomoč. Upamo lahko, da bi z ozaveščanjem osnovnošolcev o demenci zmanjšali stigmo demence, saj bi ti otroci odrasli v ljudi z znanjem za ravnanje in z nediskriminatornim pogledom na demenco.

6. Sklepi

- Učenci 5. razreda poznajo značilnosti demence, če imajo osebne izkušnje s človekom z demenco ali če so pri pouku govorili o demenci.
  - Mnenje petošolcev o ljudeh z demenco je pozitivno, kadar imajo osebne izkušnje s človekom z demenco. V tem primeru vidijo ljudi z demenco enakovredno tistim, ki demence nimajo. V nasprotnem primeru na ljudi z demenco gledajo kot na nekoga, ki ne more biti več samostojen.
  - Kraj bivanja (ruralno ali mestno okolje) ne vpliva na poznavanje demence in njenih značilnosti.
  - Na poznavanje demence in njenih značilnosti pri učencih 5. razreda vplivajo osebne izkušnje učenca s človekom z demenco in ozaveščanje o demenci v sklopu pouka.
-
- Učitelji so v večini ozaveščanju naklonjeni. Ozaveščanje vidijo kot pomembno, koristno, poučno in primerno za osnovnošolce, v primeru, da je prilagojeno starostni skupini.
  - Izvedba dejavnosti ozaveščanja je odvisna od lastnega interesa učitelja za temo demence in od podpore sodelavcev in vodstva.
  - Primerne in izvedljive dejavnosti ozaveščanja, ki bi jih lahko izvajali v šolah, so delavnice v razredu na temo demence, obisk učencev v domu za stare ljudi ali nastop v domu za stare, obisk strokovnjakov s področja demence iz zunanjih organizacij in pogovor o demenci v sklopu pouka.
  - Predhodne dejavnosti ozaveščanja so učencem dale določeno količino znanja o demenci in pozitiven pogled učencev na ljudi z demenco.

7. Predlogi

- Predlagam vključitev teme demence v učni načrt pri predmetu družba v 5. razredu, k poglavju Ljudje v družbi, saj obsega učenje o starosti, stereotipih, medsebojno pomoč, spoznavanje veščin sporazumevanja in sodelovanja. Tako bi dosegli, da bi vsi učenci poznali osnovne značilnosti demence, jo znali prepoznati, pravilno reagirati in vedeli, kje poiskati pomoč in podporo, če zboli kdo v njihovi socialni mreži.
- Predlagam izvedbo izobraževanj o demenci za otroke. Izvedli bi jih socialni delavci, ki delajo v organizacijah (nevladne organizacij, domovi za stare) s področja demence. Ena od nalog socialnih delavcev je zmanjševanje stigme v družbi, prav demenca pa je še vedno močno povezana s stigmo. V primeru, da bi bili o demenci ozaveščeni že otroci, bi lahko dosegli, da bi se stigma zmanjšala. Demenca jim ne bi bila več nekaj tujega in neznanega, ampak nekaj, kar poznajo. S to miselnostjo bi tudi odrasli.
- Predlagam izobraževanje za učitelje o demenci s strani socialnih delavcev, ki delajo na področju demence. V primeru, da bi učitelji imeli osnovno znanje o demenci, bi ga lahko predali učencem med poukom. Glede na to, da lahko imajo tudi učitelji predsodke in napačne predstave o demenci, bi lahko s tem dobili novo znanje in spremenili pogled na situacijo.
- Predlagam večjo angažiranost socialnih delavcev v nevladnih organizacijah, ki delujejo na področju ozaveščanja o demenci, za povezovanje s šolami. Tako bi lahko v šolah izvedli različne delavnice na temo demence (prepoznavanje prvih znakov, sporazumevanje, skupne prostočasne dejavnosti, itd.), prilagojene različnim starostnim skupinam otrok.
- Predlagam večjo pripravljenost šol za sodelovanje z nevladnimi organizacijami, ki delujejo na področju ozaveščanja o demenci in večjo pripravljenost za sodelovanje z domovi za stare ljudi. Tako bi lahko otroci osebno spoznali ljudi z demenco v varnem okolju, ki bi ga omogočili strokovnjaki, hkrati pa bi imeli ljudje z demenco v domovih za stare popestreno dopoldne.

8. Literatura

1. Alzheimer's Disease International. (2012). *World Alzheimer Report 2012, Overcoming the stigma of dementia*. Pridobljeno 13. 2. 2020 s
<https://www.alz.co.uk/research/WorldAlzheimerReport2012.pdf>
2. Alzheimer's Disease International. (2019). *World Alzheimer Report 2019 Attitudes to dementia*. Pridobljeno 13. 2. 2020 s
<https://www.alz.co.uk/research/WorldAlzheimerReport2019.pdf>
3. Brown Wilson, C. (2017). *Caring for People with Dementia: A Shared Approach*. Pridobljeno 30. 4. 2020 s <https://sk-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/books/caring-for-people-with-dementia?fromsearch=true>
4. Budnar, M., Kerin, M., Umek, M., Rztresen, & Mirt, G. (2011). *Program osnovna šola, Družba, Učni načrt*. Pridobljeno 9. 10. 2019 s http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_druzba_OS.pdf
5. Čačinovič Vogrinčič, G. (2007a). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
6. Čačinovič Vogrinčič, G. (2007b). Star človek z demenco in njegova družina. V: J., Mali, & V. Milošević Arnold, (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 51-61). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
7. Čačinovič Vogrinčič, G. (2008c). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
8. Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Bečaj, J., Pečjak, S., Resman, M., Bezić, T., Dobnik Žerjav, M., Grurevič, J., Niklanović, S., & Šmuk, B. (1999). *Programske smernice: Svetovalna služba v osnovni šoli*. Pridobljeno 30. 4. 2020 s
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Programske_smernice_za_svetovalno_sluzbo_v_osnovni_soli.pdf
9. Flaker, V. (2007). Družbena konstrukcija demence. V: J., Mali, & V. Milošević Arnold, (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 11-14). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
10. Flaker, V., Ficko, K., Grebenc, V., Mali, J., Nagode, M., & Rafaelič, A. (2019). *Hitra ocena potreb in storitev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

11. Fuh, J., Wang, S., & Juang, K. (2005). *Understanding of Senile Dementia by Children and Adolescents: Why Grandma Can't Remember Me?*. Pridobljeno 9.10.2019 s <https://pdfs.semanticscholar.org/aa06/992113af9ac1f3cdf0a65987c54cd1704ec6.pdf>
12. Goffman, E. (2008). *Stigma, zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Maribor: Založba Aristej.
13. Hlebec, V., Filipovič Hrast, M., Kump, S., Jelenc Kraševc, S., Pahor, M., & Domajnko, B. (2012). *Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. Lukič Zlobec, Š., Krivec, D., Pajk, B., Virant, A., Jurjevčič, M., & Tratnik, M. (2017). *Živeti doma z demenco: vodnik o demenci za svojce*. Ljubljana: Schwarz Print d.o.o.
15. Mali, J. (2007). Potrebe svojcev oseb z demenco. V J. Mali, & V. Miloševič Arnold (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 117-130). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
16. Mali, J., & Kejžar, A. (2018). Socialne razsežnosti demence. V: V., Kolbl, & N., Lipič (ur.), *Več in še več o demenci: programi izobraževanja in osveščanja za obvladovanje demence v slovenskem okolju* (str. 41-50). Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije.
17. Mali, J., Mešl, N., & Rihter, L. (2011). *Socialno delo z osebami z demenco*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
18. Marentič Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.
19. Marentič Požarnik, B., & Plut Pregelj, L. (2009). *Moč učnega pogovora: poti do znanja z razumevanjem*. Ljubljana: DZS.
20. Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
21. Mesec, B. (2007). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: študijsko gradivo. 2. izdaja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
22. Mesec, B., Rape, T., & Rihter, L. (2009). *Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
23. Miloševič Arnold, V. (2007a). Socialnodelovni pogled na demenco. V: J., Mali, & V. Miloševič Arnold, (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 23-37). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
24. Miloševič Arnold, V. (2007b). Komunikacija z osebami z demenco. V: J., Mali, & V. Miloševič Arnold, (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 131-141). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
25. Ministrstvo za zdravje. (2016). *Strategija obvladovanja demence v Sloveniji do leta 2020*. Pridobljeno 15. 4. 2020 s

- https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZ/DOKUMENTI/Preventiva-in-skrb-za-zdravje/nenalezljive-bolezni/Strategija_obvladovanja_demence.pdf
26. Nacionalni inštitut za javno zdravje. (b.d.). Pridobljeno 30. 4. 2020 s <https://www.nijz.si/sl/svetovni-dan-obelezitve-dneva-alzheimerjeve-bolezni-spregovorimo-o-demenci>
27. *Oxford Learner's Dictionary*. (b.d.). Pridobljeno 30. 4. 2020 s <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/stigma?q=stigma>
28. Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
29. Ramovš, J. (2005). Etična vprašanja pri medgeneracijskem sožitju s človekom z demenco. V I. Velikonja (ur.), *4. psihogeriatrično srečanje: Zbornik prispevkov* (str. 107-116). Ljubljana: Spominčica - Slovensko združenje za pomoč pri demenci.
30. Rebernak B. (2009). Avtoriteta in avtonomija ali heteronomija učitelja v slovenski šoli?. V D. Meglič (Ur.), *Avtonomija šole - nekoč in danes : Avtonomija šole - nekoč in danes : zbornik prispevkov z 2. posveta ob 200-letnici šolstva v Črenšovcih, (Črenšovci, 13. in 14. 2. 2009)* (str. 82-88). Pridobljeno 30. 4. 2020 s <http://www2.arnes.si/~breber1/zg/clanki/crensovci09.pdf>
31. Reid, G. (2017). Communication for Mental Health: Understanding the Effects of Stigma. V: G., Reid (ur.), *Communication in Nursing and Healthcare: A Guide for Compassionate Practice* (str. 68-80) Pridobljeno 13. 4.202 s <https://sk-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/books/download/communication-in-nursing-and-healthcare/i688.pdf>
32. Rihter, L. (2011). Dejavniki, pomembni za sožitje z osebo z demenco. V J. Mali, & V. Milošević Arnold (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 91–115). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
33. Simčič, I., Koch, V., Gjerek, M., Mencigar, M., Nerad, A., & Veg., I. (2011). *Program osnovna šola, Gospodinjstvo, Učni načrt*. Pridobljeno 1. 5. 2020 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_gospodinjstvo.pdf
34. Vilhar, B., Zupančič, G., Gilčvert Berdnik, D., Vičar, M., Zupan, A., & Sobočan, V. (2011). *Program osnovna šola, Biologija, Učni načrt*. Pridobljeno 9. 10. 2019 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_Biologija.pdf
35. Vodopivec, I., Papotnik, A., Gostinčar Blagotinšek, A., Skribe Dimec, D., & Balon, A. (2011). *Program osnovna šola, Naravoslovje in tehnika, Učni načrt*. Pridobljeno 9. 10.

2019 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_naravoslovje_in_tehnika.pdf

36. Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Pridobljeno 9. 3. 2020 s <https://core.ac.uk/download/pdf/35123064.pdf>

9. Priloge

9.1. Priloga 1: Smernice za fokusno skupino

- Kaj vam pride na misel, če rečem besedo DEMENCA?
- Kakšno je vaše mnenje, ali je demenca bolezen, ki je nalezljiva?
- Kdo lahko zbolijo za demenco?
- Ali vsak človek, ko se postara dobi demenco? Zakaj?
- Kateri so po vašem mnenju prvi znaki, ki jih lahko opazimo pri človeku, ki ima demenco? Kako lahko predvidevamo, da ima nekdo demenco.
- Kako bi se po vašem mnenju lažje pogovarjali s človekom, ki ima demenco oziroma pri katerem prepoznamo znake, da bi lahko imel demenco?
- Ali lahko ljudje z demenco še vedno počnejo običajne, vsakdanje reči kot vsi ostali (se sami oblečejo, si skuhajo, hodijo, igrajo različne namizne igre, se družijo z vnuki ...)? Kaj menite, da lahko počnejo oziroma česa ne morejo?
- Katere stvari bi lahko oni (otroci) počeli skupaj s človekom z demenco?
- Zanimivosti.

9.2. Priloga 2: Transkripcija fokusnih skupin

1. Šola A, ruralno okolje

1. Kaj vam pride na misel, če rečem besedo DEMENCA?

- Da pozabiš hitro (A1).
- Nekdo ti nekaj pove in potem pozabiš (A2).
- Isto (A3).
- Isto (A4).
- Bolezen (A5).
- To je ena bolezen (A6).

2. Kakšno je vaše mnenje, ali je demenca bolezen, ki je nalezljiva?

- Ne, ni nalezljiva (A7).
- Jaz mislim, da ni nalezljiva (A8).
- Ne more biti nalezljiva (A9).
- Ni nalezljiva (A10).

3. Kdo lahko zbolijo za demenco?

- Starejši (A11).
- Starejši (A12).
- Starejši (A13).
- Mi lahko zbolimo za demenco (A14), ampak starejši lažje (A15).
- Lahko jo dobijo mlajši (A16), če so preveč na telefonu (A17).

4. Ali vsak človek, ko se postara dobi demenco? Zakaj?

- Ne, ni nujno (A18).
- Ne, ne dobi vsak (A19).

- Ne (A20).

- Ne (A21).

5. Kateri so po vašem mnenju prvi znaki, ki jih lahko opazimo pri človeku, ki ima demenco? Kako lahko predvidevamo, da ima nekdo demenco.

- Ko dobiš demenco lahko pozabiš govorit (A22).

- Vprašaš ga, kje je doma in ne zna odgovoriti (A23).

- Pozabi hodit (A24).

- Težko začne hoditi (A25).

- Čudno hodi tako, da noge vleče po tleh (A26).

- Nekaj ga vprašaš pa ne zna odgovoriti (A27).

- Vprašaš ga, kako mu je ime in lahko začne delat am, am, am (A28).

- Kakšno besedo pozabi (A29).

- Ves čas gleda okrog in ne ve, da je že včeraj bil na tem kraju (A30).

- Izgubil bi se (A31).

- Ne zna it čez cesto (A32).

6. Kako bi se po vašem mnenju lažje pogovarjali s človekom, ki ima demenco oziroma pri katerem prepoznamo znake, da bi lahko imel demenco?

- Jaz bi šel stran (A33).

- Težko bi se pogovarjal, ker vse pozabi (A34).

- Težko bi se (A35).

- Napisal bi na list vprašanje (A36).

- Večkrat bi ponovil vprašanje (A37).

- S kretnjami bi se sporazumela. Tako kot pišemo črke z rokami (A38).

- Poveš mu bolj na glas (A39).

- Lahko uporabiš njegove besede (A40). Veš jih, ker jih večkrat ponovi.

7. Ali lahko ljudje z demenco še vedno počnejo običajne, vsakdanje reči kot vsi ostali (se sami oblečejo, si skuhamo, hodijo, igrajo različne namizne igre, se družijo z vnuki ...)? Kaj menite, da lahko počnejo oziroma česa ne morejo?

- Lahko gledajo televizijo (A41).

- Hodijo na sprehod (A42).

- Vse kar normalni delajo (A43).

- Jaz se ne strinjam, ne morejo na sprehod, ker se lahko izgubijo (A44).

- Radi so z otroki (A45).

- Igrajo računalniške igrice (A46).

- Lahko si delajo opomnike po celi hiši (A47).

8. Katere stvari bi lahko oni (otroci) počeli skupaj s človekom z demenco?

- Jaz bi šel stran (A48).

- Jaz bi kuhala (A49) in se igrala (A50).

- Pustil bi ga pred policijo (A51).

9. Zanimivosti.

- Okrog šole je hodil gospod, ki je verjetno imel demenco (A52).

- Srečal sem na postaji tega gospoda, ki je mogoče imel demenco in sem mu povedal, kdaj pride avtobus (A53).

2. Šola B, mestno okolje

1. Kaj vam pride na misel, če rečem besedo DEMENCA?

- Bolezen, pri kateri pozabljaš stvari (B1).

- Bolezen (B2), kjer pozabiš, da si se oblekel (B3).

- Pozabiš, če maš gor jakno (B4).

- Pozabiš, da pridejo tvoji sorodniki na obisk in ne pripraviš vsega (B5).

- Stric od moje babice je imel demenco (B6) in ni vedel, kje je stranišče (B7).

- Moja prababica ima demenco (B8).

- Gospa, ki jo obiskuje moja babica ima demenco (B9).

2. Kakšno je vaše mnenje, ali je demenca bolezen, ki je nalezljiva?

- Ne ni nalezljiva (B10).

- Ne (B11).

- Po moje ni nalezljiva (B12).

- Po moje tudi ne (B13).

- Ni logično, da bi bila nalezljiva (B14).

- Ne moreš se je nalest, ampak jo dobiš (B15).

3. Kdo lahko zbolí za demenco?

- Starejši (B16).

- Star človek (B17).

- Starčki (B18).

- Jaz (B19).

- Ljudje (B20).

- Ljudje (B21).

4. Ali vsak človek, ko se postara dobi demenco? Zakaj?

- Ne, ni nujno (B22).

- Da (B23).

- Samo nekateri jo imajo (B24).

- Demenco dobijo vsi, ko se postarajo (B25).

5. Kateri so po vašem mnenju prvi znaki, ki jih lahko opazimo pri človeku, ki ima demenco? Kako lahko predvidevamo, da ima nekdo demenco.

- Ko ga nekaj vprašaš pa ti ne odgovori (B26).

- Je v pižami na cesti (B27).
- Na primer, da bi na postaji nekdo čakal in potem šel v eno ulico, prišel nazaj in gledal okoli sebe, kje je (B28).
- Ima težave pri govoru (B29).
- Saj to je čisto lahko, obnašal bi se nenavadno (B30).
- Da je raztresen (B31).
- Lahko pozabijo na hrano (B32). Na primer jedo kosilo šele ob petih popoldan.

6. Kakšne težave menite, da se pojavljajo pri pogovarjanju z ljudmi z demenco? Kako bi se po vašem mnenju lažje pogovarjali s človekom, ki ima demenco oziroma pri katerem prepoznamo znake, da bi lahko imel demenco?

- Prevajal bi mu (B33).
- S kretnjami. Temi znakovnimi črkami, ki se jih učimo pri slovenščini (B34).
- Večkrat bi mu ponovil isto besedo. Na primer: gospod, gospod, gospod, dej mi, dej mi, dej mi, žogo, žogo, žogo (B35).
- 500x bi mu ponovil isto besedo (B37).
- 100x bi mu povedal isto stvar (B38).
- Jaz moji prababici, ko ji želim nekaj povedat poskušam tudi pokazat. Na primer jabolko (B39). Drugače se ona lahko čisto normalno pogovarja (B40), samo pomembno je biti potrpežljiv (B41), ker lahko eno vprašanje kar naprej ponavljajo (B42). Moja prababice me, ko sem na obisku, večkrat vpraša, kako mi je ime, v kateri razred hodim (B43) in ji pač vsakič ponovim (B44).
- Jaz grem kdaj z babico h gospe, ki ima demenco in me kdaj trikrat v petih minutah vpraša, kako mi je ime (B45). Mislim, da jim je treba stvari povedati tudi bolj na glas, saj starejši pogosto slabše slišijo (B46).

7. Ali lahko ljudje z demenco še vedno počnejo običajne, vsakdanje reči kot vsi ostali (se sami oblečejo, si skuhajo, hodijo, igrajo različne namizne igre, se družijo z vnuki ...)? Kaj menite, da lahko počnejo oziroma česa ne morejo?

- Lahko hodijo (B47).
- Tekmujejo, kdo je bolj pozabljen (B48).
- Kuhajo, vendar s pomočjo (B49).
- Jaz mislim, da ne morejo kuhat, ker se jim lahko zažge, če pozabijo (B50). Lahko tudi zamešajo sestavine (B51).
- Vseeno lahko kuhajo, samo moramo jih pomagati in nadzirati (B52). Moja babica vedno usmerja prababico, kaj naj naredi v kuhinji (B53).
- Meni se zdi, da lahko vse normalno delajo, samo da mora biti nekdo zraven (B54). Moja prababica zelo rada bere (B55), časopise ali kaj podobnega. Moja babica in dedek, ki živita s prababico, ji sploh ne dovolita, da bi šla sama ven na sprehode (B56), ker ju je strah, da se izgubi (B57). Po navadi je šla sama na sprehod in potem enkrat, ko smo šli mi nabirat gobe smo v gozdu našli njeno jopico (B58).

8. Katere stvari bi lahko vi (otroci) počeli skupaj s človekom z demenco?

- Jaz bi se mu izognil (B59).
- Lahko ga učiš (B60), mu pomagaš (B61), kuhaš (B62).
- Ta gospa, ki jo obiskuje babica zelo rada poje. In ko pridemo mi na obisk velikokrat pojemo z njo (B63).
- Jaz se z svojo prababico največkrat pogovarjam, ker se zelo rada pogovarja (B64). Ona mi kaj pove o svojem otroštvu (B65), pa ona je zelo rada nogavice pletla in kvačkala, ampak zdaj ne zna več (B66). Povedala mi je, da je moji mami v osnovni šoli skvačkala nogavice in da je zelo vesela. Vprašala me je, ali imamo tudi mi kakšne krožke za kvačkanje pa sem rekla, da ne.

3. Šola C, ruralno okolje

Pri tem obisku šole sem dobila občutek, da učiteljica ne odobrava moje skupinske razprave. Vmes je tudi sama spraševala stvari otroke in jih kdaj tudi prekinila, ko so začeli postavljati preveč vprašanj ali pa podali določen odgovor.

1. Kaj vam pride na misel, če rečem besedo DEMENCA?

- Nekaj za živali (C1).
- Nekaj kar delamo (C2).
- Da pomagamo (C3).
- Še nikoli nisem slišal za demenco (C4).
- Moja prababica je imela demenco (C5).

2. Kakšno je vaše mnenje, ali je demenca bolezen, ki je nalezljiva?

- Ne moreš se nalesti demence (C6).
- Ne ni nalezljiva (C7).
- Demenca ni nalezljiva (C8).

3. Kdo lahko zbolí za demenco?

- Vsi lahko dobimo demenco (C9).
- Otroci (C10).
- Starejši (C11).
- Tisti, ki so stari več kot 15 let (C12).
- Tisti, ki so stari 100 let (C13).

4. Ali vsak človek, ko se postara dobi demenco? Zakaj?

- Ne, ne dobijo je vsi (C14).
- Demence ne dobijo vsi, ki ste postarajo (C15).

5. kateri so po vašem mnenju prvi znaki, ki jih lahko opazimo pri človeku, ki ima demenco? Kako lahko predvidevamo, da ima nekdo demenco.

- Vprašamo ga, ali jo ima (C16).
- Ko ga nekaj vprašamo, ne zna pravilno odgovoriti (C17).
- Ne zna povedati, kako mu je ime (C18).
- Vprašamo, kaj se je zgodilo in vidimo ali zna odgovoriti ali ne (C19).
- Vprašamo ga, ali ve kdo smo mi (C20).
- Vprašamo ga, ali česa ne zna (C21).
- Vprašamo ga, kdo je in vidimo, če zna odgovoriti (C22).
- Ne slišijo (C23). Ne vidijo (C24).
- Težko govorijo (C25).

6. Kakšne težave menite, da se pojavljajo pri pogovarjanju z ljudmi z demenco? Kako bi se po vašem mnenju lažje pogovarjali s človekom, ki ima demenco oziroma pri katerem prepoznamo znake, da bi lahko imel demenco?

- Tako, da bi mu napisal (C26).

- S pantomimo (C27).
- Tako, da bi nam brali iz ustnic (C28).
- Uporabljali bi črke, ki se pišejo z rokami (C29).
- Jaz bi jim narisala risbico in poskušala tako razložiti (C30).

7. Ali lahko ljudje z demenco še vedno počnejo običajne, vsakdanje reči kot vsi ostali (se sami oblečejo, si skuhajo, hodijo, igrajo različne namizne igre, se družijo z vnuki ...)? Kaj menite, da lahko počnejo oziroma česa ne morejo?

- Ne morejo več počet običajnih stvari (C31).
- Lahko vozijo avto (C32).
- Lahko hodijo na sprehode (C33).
- Ne morejo več kuhat (C34).
- Ne morejo več sami hodit okrog (C35).
- Če pozabijo, ne morejo nič več sami delat (C36).

8. Katere stvari bi lahko oni (otroci) počeli skupaj s človekom z demenco?

- Jaz bi se sprehajal (C37).
- Raziskoval bi z njim (C38).
- Jaz bi tudi hodil z njim (C39).
- Lahko gremo z njim na pijačo (C40).
- Z njim bi lahko jedel (C41).
- Jaz bi se pogovarjal (C42).
- Skupaj lahko rišemo (C43).

4. Šola D, mestno okolje

1. Kaj vam pride na misel, če rečem besedo DEMENCA?

- Da pozabiš (D1).
- Pozabljanje (D2).
- Jaz tudi pomislim na pozabljanje (D3).
- Bolezen (D4).

2. Kakšno je vaše mnenje, ali je demenca bolezen, ki je nalezljiva?

- Ne ni nalezljiva (D5).
- Jaz mislim, da ne more biti nalezljiva (D6).
- Po moje tudi ni nalezljiva (D7).
- Jaz tut mislim, da ne, ker potem bi se vsi lahko nalezli (D8).

3. Kdo lahko zboli za demenco?

- Stari ljudje (D9).
- Vsi (D10).

- Moja prababica ima demenco (D11).
  - Moja tudi, ampak se vidimo samo enkrat na leto (D12).
4. Ali vsak človek, ko se postara dobi demenco? Zakaj?
- Demence ne dobi vsak (D13).
  - Ne, ne dobi je vsak (D14).
  - Ne dobijo je vsi (D15).
5. Kateri so po vašem mnenju prvi znaki, ki jih lahko opazimo pri človeku, ki ima demenco? Kako lahko predvidevamo, da ima nekdo demenco.
- Tako, da pozabi stvari (D16).
  - Ne bi vedel v katerem kraju je (D17).
  - Da je bolj čuden (D18).
  - Ima čuden govor (D19).
6. Kakšne težave menite, da se pojavljajo pri pogovarjanju z ljudmi z demenco? Kako bi se po vašem mnenju lažje pogovarjali s človekom, ki ima demenco oziroma pri katerem prepoznamo znake, da bi lahko imel demenco?
- Moramo biti potrpežljivi (D20).
  - Razlagali bi za kaj uporabljamo stvari (D21).
  - Pomagal bi jim dokončat stavke (D22).
  - Jaz bi šel stran, če bi srečal človeka na ulici (D23).
  - Drugačna je komunikacija (D24).
7. Ali lahko ljudje z demenco še vedno počnejo običajne, vsakdanje reči kot vsi ostali (se sami oblečejo, si skuhajo, hodijo, igrajo različne namizne igre, se družijo z vnuki ...)? Kaj menite, da lahko počnejo oziroma česa ne morejo?
- Lahko se pogovarjajo (D25).
  - Lahko hodijo (D26).
8. Katere stvari bi lahko oni (otroci) počeli skupaj s človekom z demenco?
- Pogovarjal bi se (D27).
  - Z njim bi reševala naloge (D28).
  - Učila bi ga, za kaj uporabljamo določeno stvar (D29).
  - Naučil bi ga tisto, kar je pozabil (D30).
  - Igral bi se spomin (D31).
  - Peljal bi ga po kraju, da bi videl, kje je trgovina in bi potem znal tja (D32).
5. Šola E, mestno okolje
1. Kaj vam pride na misel, če rečem besedo DEMENCA?
- Pozabljivost (E1).
  - Pozabljivost (E2).
  - To, da pozabiš kam si kaj dal (E3).
  - Starost (E4).

- Jaz pomislim na pozabljenje (E5).

- Starost (E6).

- Bolezen (E7).

2. Kakšno je vaše mnenje, ali je demenca bolezen, ki je nalezljiva?

- Ne ni nalezljiva (E8).

- Da, je nalezljiva (E9).

- Ja (E10).

- Ne, jaz se ne strinjam, ni nalezljiva (E11).

- Ne more bit (E12).

- Meni se zdi čudno, da bi bila nalezljiva (E13).

3. Kdo lahko zboli za demenco?

- Starejši (E14).

- Vsi (E15).

- Tisti, ki je v penziji (E16).

- Še posebej stari (E17).

- Mi jo lahko dobimo (E18).

4. Ali vsak človek, ko se postara dobi demenco? Zakaj?

- Demenco dobi vsak (E19).

- Po navadi jo dobi vsak (E20).

5. Kateri so po vašem mnenju prvi znaki, ki jih lahko opazimo pri človeku, ki ima demenco? Kako lahko predvidevamo, da ima nekdo demenco.

- Nekaj mu poveš, potem pa spet vpraša, kaj je ravno kar govoril (E21).

- Če te vpraša, kako ti je ime in mu poveš in te čez 5 minut spet vpraša (E22).

- Pusti nekje eno stvar, potem pa ne pride nazaj (E23). Najbolj nevarno je, če nekje pusti nek plin ali ogenj prižgan in ga pozabi (E24).

- Moja babi me je enkrat vprašala, kam gresta s prijateljico in sem ji povedala in me je potem spet vprašala, kam greva. In potem še, ali gre prijateljica z mano (E25).

- Lahko postanejo nesramni (E26).

- Pri nas je babica vzela denar iz denarnice in ga spravila v svojo skrinjo s prihranki in potem je šla zopet gledat v denarnico in nas vnuke obtožila, da smo ji vzeli denar (E27). Potem smo ji šli pa pokazat, da je res v skrinji.

- Moja mami dela v domu upokojencev in mi je povedala, da kateri od stanovalk kdaj reče, da ji kaj prinese pa potem ona sploh ne ve, kaj to je (E28).

6. Kakšne težave menite, da se pojavljajo pri pogovarjanju z ljudmi z demenco? Kako bi se po vašem mnenju lažje pogovarjali s človekom, ki ima demenco oziroma pri katerem prepoznamo znake, da bi lahko imel demenco?

- Lahko se isto pogovarjamo, samo bodo verjetno večkrat vprašal ista vprašanja (E29).

- Obstaja več demenc tako, da je verjetno različno (E30).

- Če bi me večkrat vprašal isto vprašanje, bi mu povedal, da je to že vprašal, ampak bi mu še enkrat odgovoril (E31).

- Jaz bi mu razlagal (E32).

- Pomembno je, da se pogovarjamo z njimi, saj tako bolj krepijo možgane (E33).

7. Ali lahko ljudje z demenco še vedno počnejo običajne, vsakdanje reči kot vsi ostali (se sami oblečejo, si skuhamo, hodijo, igrajo različne namizne igre, se družijo z vnuki ...)? Kaj menite, da lahko počnejo oziroma česa ne morejo?

- Lahko se pogovarjajo (E34).

- Lahko hodijo (E35).

- Lahko delajo vse, samo morajo imeti nekoga zraven, da se ne izgubijo (E36).

- Lahko grejo na sprehod in imajo s sabo psa, ki ima napisano telefonsko sorodnikov in naslov (E37).

- Ne morejo početi enakih stvari (E38).

8. Katere stvari bi lahko oni (otroci) počeli skupaj s človekom z demenco?

- Lahko se pogovarjamo (E39).

- Lahko rišemo (E40).

- Lahko beremo (E41).

- Lahko pišemo (E42).

- Jaz bi mu pokazal kakšno sliko (E43).

- Pripovedoval bi mu zgodbe (E44).

- Lahko bi ga vprašali, kaj je počel, ko je bil otrok (E45).

9. Zanimivosti.

- Moja prababica ima demenco (E46).

- Moja babica je tudi imela demenco (E47).

- Moja sosedka ima demenco (E48).

- Tudi moja prababica ima demenco (E49).

5.1. Priloga 3: Odprto kodiranje fokusnih skupin

Šola A

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
A1	Da pozabiš hitro.	Pozabljanje	Predstava ob besedi demenca	Pojem demenca
A2	Nekdo ti nekaj pove in potem pozabiš.	Pozabljanje	Predstava ob besedi demenca	Pojem demence
A3	Isto.	Pozabljanje	Predstava ob besedi demenca	Pojem demence
A4	Isto.	Pozabljanje	Predstava ob besedi demenca	Pojem demence
A5	Bolezen	Bolezen	Predstava ob besedi demenca	Pojem demence
A6	To je ena bolezen.	Bolezen	Predstava ob besedi demenca	Pojem demence

A7	Ne, ni nalezljiva	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn	Vzrok bolezn
A8	Jaz mislim, da ni nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn	Vzrok bolezn
A9	Ne more biti nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn	Vzrok bolezn
A10	Ni nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn	Vzrok bolezn
A11	Starejši	Stari ljudje	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
A12	Starejši	Stari ljudje	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
A13	Starejši	Stari ljudje	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
A14	Mi lahko zbolimo za demenco.	Mlajši ljudje	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
A15	Starejši lažje.	Stari ljudje	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
A16	Lahko jo dobimo mlajši.	Otroci	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
A17	Če smo preveč na telefonu.	Prekomerna uporaba telefona.	Povzročitelj demence	Razširjenost demence.
A18	Ne, ni nujno (da demenco dobi vsak).	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
A19	Ne, ne dobi vsak.	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
A20	Ne.	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
A21	Ne.	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
A22	Ko dobiš demenco lahko pozabiš govoriti.	Pozaba govora.	Predstava ob besedi demenca	Pojem demence
A23	Vprašaj ga, kje je doma in ne zna odgovoriti.	Nepoznavanje naslova bivanja.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
A24	Pozabi hoditi.	Drugačna hoja.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
A25	Težko začne hoditi.	Drugačna hoja.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
A26	Čudno hodi, da noge vleče po tleh.	Drugačna hoja.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
A27	Nekaj ga vprašaj pa ne zna odgovoriti.	Nepoznavanje splošnega znanja.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
A28	Vprašaj, kako mu je ime in začne delat am, am, am.	Nepoznavanje osebnih podatkov.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
A29	Kakšno besedo pozabi.	Težave pri priklicu besed.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
A30	Ves čas gleda okrog sebe in ne ve, da je že včeraj bil na tem kraju.	Težave s krajevno orientacijo.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
A31	Izgubil bi se.	Težave s krajevno orientacijo.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
A32	Ne zna iti čez cesto.	Težave s krajevno orientacijo.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
A33	Jaz bi šel stran.	Izogibanje	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
A34	Težko bi se pogovarjal, ker vse pozabi.	Težavno sporazumevanje.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.

A35	Teško bi se.	Težavno sporazumevanje.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
A36	Napisal bi na list vprašanje.	Pisanje na list.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
A37	Večkrat bi ponovil vprašanje.	Večkratno ponavljanje vprašanj.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
A38	S kretnjami bi se sporazumevala. Tako kot pišemo črke z rokami.	Pisanje črk z rokami.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
A39	Poveš mu bolj na glas.	Glasnejši govor.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
A40	Lahko uporabljaš njegove besede.	Uporaba besed, ki so človeku z demenco blizu.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
A41	Lahko gledajo televizijo.	Gledanje televizije.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
A42	Hodijo na sprehod.	Sprehajanje.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
A43	Vse kar normalni delajo.	Vse vsakodnevne dejavnosti.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
A44	Jaz se ne strinjam, ne morejo na sprehod, ker se lahko izgubijo.	Nezmožnost sprehodov.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
A45	Radi so z otroki.	Druženje z otroki.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
A46	Igrajo računalniške igre.	Igranje računalniških iger.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
A47	Lahko bi si delali opomnike po celi hiši.	Delanje opomnikov.	Pomoč pri samostojnem življenju.	Ohranjanje samostojnosti.
A48	Jaz bi šel stran.	Izogibanje	Druženje s človekom z demenco.	Skupne pristočasne dejavnosti.
A49	jaz bi kuhala.	Kuhanje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne pristočasne dejavnosti.
A50	In se igrala.	Igranje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne pristočasne dejavnosti.
A51	Pustil bi ga pred policijo.	Vključitev policije.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne pristočasne dejavnosti.
A52	Okrog šole je hodil gospod, ki je verjetno imel demenco.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
A53	Srečal sem na postaji tega gospoda, ki je mogoče imel demenco in sem mu povedal, kdaj pride avtobus.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
B1	Bolezen	Bolezen.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
B2	Pri kateri pozabljaš stvari.	Pozabljanje.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
B3	Bolezen.	Bolezen.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
B4	Kjer pozabiš, da si se oblekel.	Pozabljanje.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
B5	Pozabiš, če maš gor jakno.	Pozabljanje.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
B6	Pozabiš, da pridejo tvoji sorodniki na obisk in ne pripraviš vsega.	Pozabljanje.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
B7	Stric od moje babice je imel demenco	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
B8	In ni vedel, kje je stranišče.	Ne prepoznavanje prostorov v hiši.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
B9	Moja prababica ima demenco.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
B10	Gospa, ki jo obiskuje moja babica ima demenco.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
B11	Ne, ni nalezljiva	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn	Vzrok bolezn
B12	Ne.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn	Vzrok bolezn
B13	Po moje ni nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn	Vzrok bolezn
B14	Po moje tudi ne.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn	Vzrok bolezn
B15	Ni logično, da bi bila nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn	Vzrok bolezn
B16	Ne moreš se je nalest, ampak jo dobiš.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn	Vzrok bolezn
B17	Starejši.	Stari ljudje	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
B18	Star človek.	Stari ljudje	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
B19	Starčki.	Stari ljudje	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
B20	Jaz.	Otroci.	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
B21	Ljudje.	Vsi ljudje.	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
B22	Ljudje.	Vsi ljudje.	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
B23	Ne, ni nujno.	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
B24	Da.	Demenca je naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.

B25	Samo nekateri jo imajo.	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
B26	Demenco dobijo vsi, ko se postarajo.	Demenca je naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
B27	Ko ga nekaj vprašaš ti ne odgovori.	Težave z razumevanjem.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
B28	V pižami gre na cesto.	Družbeno nesprejemljivo vedenje.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
B29	Na primer, da bi na avtobusni postaji nekdo čakal in potem šel v eno ulico in prišel nazaj in gledal okrog sebe, kje je.	Težave s krajevno orientacijo.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
B30	Ima težave pri govoru.	Težave pri priklicu besed.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
B31	Saj to je čisto lahko, obnašal bi se nenavadno.	Družbeno nesprejemljivo vedenje.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
B32	Da je raztresen.	Raztresenost.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
B33	Lahko pozabijo na hrano.	Pozabljanje uživanja hrane.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
B34	Prevajal bi mu.	Prevajanje.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
B35	S kretnjami. Temi znakovnimi črkami, ki se jih učimo pri slovenščini.	Pisanje črk z rokami.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
B36	Večkrat bi mu ponovila isto besedo. Na primer: gospod, gospod, gospod, dej mi, dej mi, dej mi, žogo, žogo, žogo.	Ponavljjanje besed.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
B37	500x bi mu ponovil isto besedo.	Ponavljjanje besed.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
B38	100x bi mu ponovil isto besedo.	Ponavljjanje besed.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
B39	Jaz svoji prababici, ki ima demenco poskusim stvari pokazati, npr. jabolko.	Praktični prikaz.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
B40	Drugače se ona lahko čisto normalno pogovarja.	Običajen pogovor.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
B41	Samo pomembno je biti potrpežljiv.	Potrpežljivost.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
B42	Lahko eno vprašanje kar naprej ponavljajo.	Večkratno ponavljanje istih vprašanj s strani človeka z demenco.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence

B43	Moja prababice me, ko sem na obisku, večkrat vpraša, kako mi je ime, v kateri razred hodim.	Večkratno ponavljanje istih vprašanj s strani človeka z demenco.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
B44	In ji pač vsakič ponovim.	Ponavljjanje odgovorov.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
B45	Jaz grem kdaj z babico h gospe, ki ima demenco in me kdaj trikrat v petih minutah vpraša, kako mi je ime.	Večkratno ponavljanje istih vprašanj s strani človeka z demenco.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
B46	Mislím, da jim je treba stvari povedati tudi bolj na glas, saj starejši pogosto slabše slišijo.	Glasnejši govor, če slabo slišijo.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
B47	Lahko hodijo.	Sprehajanje.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
B48	Tekmujejo, kdo je bolj pozabljiv.	Tekmovanje v pozabljanju.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
B49	Kuhajo, vendar s pomočjo.	Kuhanje, s pomočjo drugega.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
B50	Jaz mislim, da ne morejo kuhati, ker se jim lahko zažge, če pozabijo.	Nezmožnost kuhe zaradi nevarnosti.	Dejavnosti, ki jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
B51	Lahko tudi zamešajo sestavine.	Nezmožnost kuhanja.	Dejavnosti, ki jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
B52	Vseeno lahko kuhajo, samo moramo jih pomagati in nadzirati.	Kuhanje, s pomočjo drugega.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
B53	Moja babica vedno usmerja prababico, kaj naj naredi v kuhinji.	Kuhanje, s pomočjo drugega.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
B54	Meni se zdi, da lahko vse normalno delajo, samo da mora biti nekdo zraven.	Vse vsakodnevne dejavnosti.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
B55	Moja prababica zelo rada bere.	Branje.	Dejavnosti, ki jih ljudje z demenco radi počnejo.	Vsakdanje dejavnosti.
B56	Moja babica in dedek, ki živita s prababico, ji sploh ne dovolita, da bi šla sama ven na sprehode.	Omejevanje sprehodov s strani sorodnikov.	Dejavnosti, ki jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.

B57	Ker ju je strah, da se izgubi.	Strah pred tavanjem.	Dejavnosti, ki jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
B58	Po navadi je šla sama na sprehod in potem enkrat, ko smo šli mi nabirat gobe smo v gozdu našli njeno jopico.	Strah pred tavanjem.	Dejavnosti, ki jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
B59	Jaz bi se mu izognil.	Izogibanje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
B60	Lahko ga učiš.	Učenje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
B61	Mu pomagaš.	Pomoč.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
B62	Kuhaš.	Kuhanje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
B63	Ta gospa, ki jo obiskuje babica zelo rada poje. In ko pridemo mi na obisk velikokrat pojemo z njo.	Petje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
B64	Jaz se s svojo prababico največkrat pogovarjam, ker se zelo rada pogovarja.	Pogovor.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
B65	Ona mi kaj pove o svojem otroštvu.	Pogovor o otroštvu.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
B66	Ona je zelo rada nogavice pletla in kvačkala, ampak zdaj ne zna več.	Pogovor o hobijih.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.

Šola C

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
C1	Demenca je nekaj za živali.	Stvar povezana z živalmi.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
C2	Nekaj kar delamo.	Dejavnost.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
C3	Da pomagamo.	Pomoč drugim.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
C4	Še nikoli nisem slišal za demenco.	Nov pojem.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
C5	Moja babica je imela demenco.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
C6	Ne moreš se nalesti demence.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezni.	Vzrok bolezni.
C7	Ne, ni nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezni.	Vzrok bolezni.

C8	Demenca ni nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezni.	Vzrok bolezni.
C9	Vsi lahko dobimo demenco.	Vsi ljudje.	Kdo lahko dobi demenco.	Razširjenost demence.
C10	Otroci.	Otroci.	Kdo lahko dobi demenco.	Razširjenost demence.
C11	Starejši.	Stari ljudje.	Kdo lahko dobi demenco.	Razširjenost demence.
C12	Tisti, ki so stari več kot 15 let.	Mlajši ljudje.	Kdo lahko dobi demenco.	Razširjenost demence.
C13	Tisti, ki so stari 100 let.	Stari ljudje.	Kdo lahko dobi demenco.	Razširjenost demence.
C14	Ne, ne dobijo je vsi.	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
C15	Demence ne dobijo vsi, ki ste postarajo.	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
C16	Vprašamo ga, ali jo ima.	Direktno vprašanje o demenci.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
C17	Ko ga nekaj vprašamo, ne zna pravilno odgovoriti.	Nepoznavanje splošnega znanja.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
C18	Ne zna povedati, kako mu je ime.	Nepoznavanje osebnih podatkov.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
C19	Vprašamo ga, kaj se je zgodilo in vidimo ali zna odgovoriti ali ne.	Nepoznavanje odgovora na vprašanje.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
C20	Vprašamo, ali ve kdo smo mi.	Ne prepoznavanje družinskih članov.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
C21	Vprašamo ga, ali česa ne zna.	Nepoznavanje splošnega znanja.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
C22	Vprašamo ga, kdo je in vidimo, če zna odgovoriti.	Nepoznavanje osebnih podatkov.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
C23	Ne slišijo.	Težave s sluhom.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
C24	Ne vidijo.	Težave z vidom.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
C25	Težko govorijo.	Težave z govorom.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
C26	Tako, da bi mu napisal.	Pisanje na list.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
C27	S pantomimo.	Pantomima.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
C28	Tako, da bi nam oni brali iz ustnic.	Branje iz ustnic.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
C29	Uporabljali bi črke, ki se pišejo z rokami.	Pisanje črk z rokami.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
C30	Jaz bi narisala risbo in poskušala tako razložiti.	Risanje.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
C31	Ne morejo več počet običajnih stvari.	Nezmožnost početja vsakdanjih dejavnosti.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
C32	Lahko vozijo avto.	Vožnja avtomobila.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.

C33	Lahko hodijo na sprehode.	Sprehajanje.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
C34	Ne morejo več kuhat.	Ne morejo kuhati.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
C35	Ne morejo sami hoditi okrog.	Ne morejo sami ven.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
C36	Če pozabljajo pomeni, da ne morejo nič več sami delati.	Ne morejo biti samostojni.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
C37	Jaz bi se sprehajal.	Sprehajanje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
C38	Raziskoval bi z njim.	Raziskovanje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
C39	Jaz bi tudi hodil z njim.	Sprehajanje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
C40	Lahko gremo z njim na pijačo.	Druženje ob hrani in pijači.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
C41	Z njim bi lahko jedel.	Druženje ob hrani in pijači.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
C42	Jaz bi se pogovarjal.	Pogovor.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
C43	Skupaj lahko rišemo.	Risanje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.

Šola D

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
D1	Da pozabiš.	Pozabljanje	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
D2	Pozabljanje.	Pozabljanje	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
D3	Jaz tudi pomislim na pozabljanje.	Pozabljanje	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
D4	Bolezen.	Bolezen.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
D5	Ne, ni nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn.	Vzrok bolezn
D6	Jaz mislim, da ne more biti nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn.	Vzrok bolezn
D7	Po moje tudi ni nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn.	Vzrok bolezn
D8	Jaz tut mislim, da ne, ker potem bi se vsi lahko nalezli.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezn.	Vzrok bolezn
D9	Stari ljudje.	Stari ljudje	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.
D10	Vsi.	Vsi ljudje	Kdo lahko dobi demenco	Razširjenost demence.

D11	Moja prababica ima demenco.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
D12	Moja (prababica) tudi, ampak se vidimo samo enkrat na leto.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
D13	Demence ne dobi vsak.	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
D14	Ne, ne dobi je vsak.	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
D15	Ne dobijo je vsi.	Demenca ni naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
D16	Tako, da pozabi stvari.	Pozabljanje	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
D17	Ne bi vedel v katerem kraju je.	Težave s krajevno orientacijo.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
D18	Da je bolj čuden.	Družbeno nesprejemljivo vedenje.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
D19	Ima čuden govor.	Težave z govorom.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence
D20	Moramo biti potrpežljivi.	Potrpežljivost.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
D21	Razlagal bi, zakaj uporabljamo stvari.	Razlaga uporabe stvari.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
D22	Pomagal bi jim dokončati stavke.	Pomoč pri dokončevanju stavkov.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
D23	Jaz bi šel stran, če bi srečal človeka na ulici.	Izogibanje.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
D24	Drugačna je komunikacija.	Drugačno sporazumevanje.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
D25	Lahko se pogovarjajo.	Pogovor.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
D26	Lahko hodijo.	Sprehajanje.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
D27	Pogovarjal bi se.	Pogovor.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
D28	Z njim bi reševala naloge.	Reševanje nalog.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
D29	Učila bi ga, za kaj uporabljamo določeno stvar.	Učenje uporabe vsakdanjih stvari.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
D30	Naučil bi ga tisto, kar je pozabil.	Učenje pozabljenih spretnosti.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
D31	Igral bi se spomin.	Družabne igre.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.

D32	Peljal bi ga po kraju, da bi videl, kje je trgovina in bi potem znal tja.	Učenje krajevne orientacije.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
-----	---	------------------------------	--------------------------------	--------------------------------

Šola E

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
E1	Pozabljivost.	Pozabljanje.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
E2	Pozabljivost.	Pozabljanje.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
E3	To, da pozabiš kam si kaj dal.	Zalaganje osebnih stvari.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
E4	Starost.	Starost.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
E5	Jaz pomislim na pozabljenje.	Pozabljanje.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
E6	Starost.	Starost.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
E7	Bolezen.	Bolezen.	Predstava ob besedi demenca.	Pojem demenca.
E8	Ne, ni nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezní.	Vzrok bolezní.
E9	Da, je nalezljiva.	Demenca je nalezljiva.	Prenašanje bolezní.	Vzrok bolezní.
E10	Ja.	Demenca je nalezljiva.	Prenašanje bolezní.	Vzrok bolezní.
E11	Ne, jaz se ne strinjam, ni nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezní.	Vzrok bolezní.
E12	Ne more bit.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezní.	Vzrok bolezní.
E13	Meni se zdi čudno, da bi bila nalezljiva.	Demenca ni nalezljiva.	Prenašanje bolezní.	Vzrok bolezní.
E14	Starejši.	Stari ljudje.	Kdo lahko dobi demenco.	Razširjenost demence.
E15	Vsi.	Vsi ljudje.	Kdo lahko dobi demenco.	Razširjenost demence.
E16	Tisti, ki je v penziji.	Upokojenci.	Kdo lahko dobi demenco.	Razširjenost demence.
E17	Še posebej stari.	Stari ljudje.	Kdo lahko dobi demenco.	Razširjenost demence.
E18	Mi jo lahko dobimo.	Otroci.	Kdo lahko dobi demenco.	Razširjenost demence.
E19	Demenco dobi vsak.	Demenca je naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.
E20	Po navadi jo dobi vsak.	Demenca je naravni del staranja.	Potek staranja.	Razširjenost demence.

E21	Nekaj mu poveš, potem pa spet vpraša, kaj je ravnokar govoril.	Večkratno ponavljanje istih vprašanj s strani človeka z demenco.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence.
E22	Če te vpraša, kako ti je ime in mu poveš in te čez 5 minut spet vpraša.	Ponavljjanje istih vprašanj.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence.
E23	Pusti nekje eno stvar, potem pa ne pride nazaj.	Pozabljanje.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence.
E24	Najbolj nevarno je, če nekje pusti nek plin ali ogenj prižgan in ga pozabi.	Življenjsko nevarne situacije zaradi pozabljanja.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence.
E25	Moja babi me je enkrat vprašala, kam gresta s prijateljico in sem ji povedala in me je potem spet vprašala, kam greva. In potem še, ali gre prijateljica z mano.	Postavljanje istih vprašanj.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence.
E26	Lahko postanejo nesramni.	Nesramnost.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence.
E27	Pri nas je babica vzela denar iz denarnice in ga spravila v svojo skrinjo s prihranki in potem je šla zopet gledat v denarnico in nas vnuke obtožila, da smo ji vzeli denar.	Pri nas je babica vzela denar iz denarnice in ga spravila v svojo skrinjo s prihranki in potem je šla zopet gledat v denarnico in nas vnuke obtožila, da smo ji vzeli denar.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence.
E28	Moja mami dela v domu upokoencev in mi je povedala, da kateri od stanovalk kdaj reče, da ji kaj prinese pa potem ona sploh ne ve, kaj to je.	Nepoznavanje uporabe in imen vsakdanjih predmetov.	Prepoznavanje prvih znakov demence.	Prvi znaki demence.
E29	Lahko se isto pogovarjamo, samo bodo verjetno večkrat vprašali ista vprašanja.	Običajen pogovor.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
E30	Obstaja več demenc tako, da je verjetno različno.	Pogovor odvisen od vrste demence.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
E31	Če bi me večkrat vprašal isto vprašanje, bi mu povedal, da je to že vprašal, ampak bi mu še enkrat odgovoril.	Ponavljjanje odgovorov.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
E32	Jaz bi mu razlagal.	Razlaga uporabnih stvari.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.

E33	Pomembno je, da se pogovarjamo z njimi, saj tako bolj krepijo možgane.	Pomembnost pogovora za ohranjanje možganske funkcije.	Strategije sporazumevanja.	Sporazumevanje s človekom z demenco.
E34	Lahko se pogovarjajo.	Pogovor.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
E35	Lahko hodijo.	Sprehajanje.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
E36	Lahko delajo vse, samo morajo imeti nekoga zraven, da se ne izgubijo.	Vsakodnevne dejavnosti.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
E37	Lahko grejo na sprehod in imajo s sabo psa, ki ima napisano telefonsko sorodnikov in naslov.	Sprehod s psom, ki ima navedene kontaktne podatke.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi.	Vsakdanje dejavnosti.
E38	Ne morejo početi enakih stvari.	Ne zmožnost početja običajnih dejavnosti.	Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco ne morejo početi.	Vsakdanje dejavnosti.
E39	Lahko se pogovarjamo.	Pogovor.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
E40	Lahko rišemo.	Risanje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
E41	Lahko beremo.	Branje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
E42	Lahko pišemo.	Pisanje.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
E43	Jaz bi mu pokazal kakšno sliko.	Pregledovanje fotografij.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
E44	Pripovedoval bi mu zgodbe.	Pripovedovanje zgodb.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
E45	Lahko bi ga vprašali, kaj je počel, ko je bil otrok.	Pogovor o preteklosti človeka z demenco.	Druženje s človekom z demenco.	Skupne prostočasne dejavnosti.
E46	Moja prababica ima demenco.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
E47	Moja babica je imela demenco.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
E48	Moja soseda ima demenco.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.
E49	Tudi moja prababica ima demenco.	Poznanstvo človeka z demenco.	Prepoznavanje besede.	Pojem demenca.

5.2. Priloga 4: Osno kodiranje fokusnih skupin

Pojem demenca:

Predstava ob besedi demenca:

- Pozabljanje (A1, (A2, A3, A4, B2, B4, B5, B6, D1, D2, D3, E1, E2, E5).
- Bolezen (A5, A6, B1, B3, D4, E7).
- Pozaba govora (A22).
- Stvar povezana z živalmi (C1).
- Dejavnost (C2).
- Pomoč drugim (C3).
- Zalaganje osebnih stvari (E3).
- Starost (E4, E6).

Prepoznavanje besede:

- Poznanstvo človeka z demenco (A52, A53, B7, B8, B9, B10, C5, D11, D12, E46, E47, E48, E49).
- Nov pojem (C4).

Vzrok bolezni:

Prenašanje bolezni:

- Demenca ni nalezljiva (A7, A8, A9, A10, B11, B12, B13, B14, B15, B16, C6, C7, C8, D5, D6, D7, D8, E8, E11, E12, E13).
- Demenca je nalezljiva (E9, E10).

Povzročitelj demence:

- Pretirana uporaba telefona (A17).

Razširjenost demence:

Kdo lahko dobi demenco:

- Stari ljudje (A11, A12, A13, A15, B17, B18, B19, C11, C13, D9, E14, E17).
- Mlajši ljudje (A14, C12).
- Otroci (A16, B20, C10, E18).
- Vsi ljudje (B21, B22, C9, D10, E15).
- Upokojenci (E16).

Potek staranja:

- Demenca ni naravni del staranja (A18, A19, A20, A21, B23, B25, C14, C15, D13, D14, D15).
- Demenca je naravni del staranja (B24, B26, E19, E20).

Prvi znaki demence:

- Nepoznavanje naslova bivanja (A23).
- Drugačna hoja (A24, A25, A26).
- Nepoznavanje splošnega znanja (A27, C17, C21).
- Nepoznavanje osebnih podatkov (A28, C18, C22).
- Težave pri priklicu besed (A29, B30).
- Težave s krajevno orientacijo (A30, A31, A32, B29, D17).
- Težave z razumevanjem (B27).
- Družbeno nesprejemljivo vedenje (B28, B31, D18).
- Rztresenost (B32).
- Pozabljanje uživanja hrane (B33).
- Večkratno ponavljanje istih vprašanj s strani človeka z demenco (B42, B43, B45, E21, E22, E25).
- Direktno vprašanje o demenci (C16).
- Nepoznavanje odgovora na vprašanje (C19).
- Ne prepoznavanje družinskih članov (C20).
- Težave s sluhom (C23).
- Težave z vidom (C24).
- Težave z govorom (C25, D19).
- Pozabljanje (D16, E23).
- Življenjsko ogrožajoče situacije zaradi pozabljanja (E24).

- Nesramnost (E26).
- Obtoževanje sorodnikov kraje (E27).
- Nepoznavanje uporabe in imen vsakdanjih predmetov (E28).

Sporazumevanje s človekom z demenco:

Strategije sporazumevanja:

- Izogibanje (A33, D23).
- Težavno sporazumevanje (A34, A35).
- Pisanje na list (A36, C26).
- Večkratno ponavljanje vprašanj (A37).
- Pisanje črk z rokami (A38, B35, C29).
- Glasnejši govor (A39).
- Uporaba besed, ki so človeku z demenco blizu (A40).
- Prevajanje (B34).
- Ponavljanje besed (B36, B37, B38).
- Praktični prikaz (B39).
- Običajen pogovor (B40, E29).
- Potrpežljivost (B41, D20).
- Ponavljanje odgovorov (B44, E31).
- Glasnejši govor, če slabo slišijo (B46).
- Pantomima (C27).
- Branje iz ustnic (C28).
- Risanje (C30).
- Razlaga uporabnih stvari (D21, E32).
- Pomoč pri dokončevanju stavkov (D22).
- Drugačno sporazumevanje (D24).
- Pogovor odvisen od vrste demence (E30).
- Pomembnost pogovora za ohranjanje možganskih funkcij (E33).

Vsakdanje dejavnosti:

Dejavnosti, ki so jih ljudje z demenco zmožni početi:

- Gledanje televizije (A41).
- Sprehajanje (A42, B47, C33, D26, E35).
- Vse vsakodnevne dejavnosti (A43, B54, E36).
- Druženje z otroki (A45).
- Igranje računalniških iger (A46).
- Delanje opomnikov (A47).
- Tekmujejo v pozabljanju (B48).
- Kuhanje, s pomočjo drugega (B49, B52, B53).
- Branje (B55).
- Vožnja avtomobila (C32).
- Pogovor (D25, E34).
- Sprehod s psom, ki ima navedene kontaktne podatke (E37).

Dejavnosti, ki jih ljudje z demenco ne morejo početi:

- Nezmožnost sprehodov (A44).
- Nezmožnost kuhanja zaradi nevarnosti (B50).
- Nezmožnost kuhanja (B51, C34).
- Omejevanje sprehodov s strani sorodnikov (B56).
- Strah pred tavanjem (B57, B58).
- Nezmožnost početja vsakodnevnih dejavnosti (C31, E38).
- Ne morejo sami ven (C35).
- Ne morejo biti samostojni (C36).

Skupne prostočasne dejavnosti:

Druženje s človekom z demenco:

- Izogibanje (A48, B59).
- Kuhanje (A49, B62).
- Igranje (A50).
- Vključitev policije (A51).
- Učenje (B60).
- Pomoč (B61).
- Petje (B63).
- Pogovor (B64, C42, D27, E39).
- Pogovor o otroštvu (B65).
- Pogovor o hobijih (B66).
- Sprehajanje (C37, C39).
- Raziskovanje (C38).
- Druženje ob hrani in pijači (C40, C41).
- Risanje (C43, E40).
- Reševanje nalog (D28).
- Učenje uporabe vsakdanjih stvari (D29).
- Učenje pozabljenih spretnosti (D30).
- Družabne igre (D31).
- Učenje krajevne orientacije (D32).
- Branje (E41).
- Pisanje (E42).
- Pregledovanje fotografij (E43).
- Pripovedovanje zgodb (E44).
- Pogovor o preteklosti človeka z demenco (E45).

5.3. Priloge 5: Smernice za intervju

- Kakšen je vaš pogled na ozaveščanje o demenci?
- Se vam zdi pomembno/nepomembno? Zakaj tako menite?
- Menite, da je to tema, ki otroke zanima?
- Menite, da je tema demence zanje primerna?
- Kaj menite, kakšno je mnenje učencev o ljudeh z demenco?
- Kaj menite, kako dobro učenci poznajo demenco in njene značilnosti?
- Ste do sedaj pri katerem od predmetov ali pri razredni uri že govorili ali omenili besedo demenca? V primeru, da ste že imeli kakršno koli dejavnost ali pogovor na temo demence prosim navedite primere ter kako so to sprejeli otroci?
- Katere dejavnosti o ozaveščanju o demenci ste na šoli že izvedli oziroma katere bi lahko/bi si želeli izvesti?
- Kaj menite o tem, da bi se ozaveščanje o demenci vključilo v učni načrt? Bi s tem otroci kaj pridobili?
- Kam menite, da bi to temo lahko umestili? H kateremu predmetu oziroma učnemu področju ter v kateri razred?
- Menite, da bi imeli pri vseh sodelavcih podporo pri izvedbi delavnic na temo demence? Prosim opišite, zakaj da oziroma ne.

5.4. Priloga 6: Transkripcija intervjujev

Intervju A

1. Kakšen je vaš pogled na ozaveščanje osnovnošolcev o demenci?

Mislím, da je ozaveščanje o demenci poučno za osnovnošolce (A1), a vseeno bi rekla, da bolj za tiste od 5. razreda naprej (A2).

2. Se vam zdi pomembno/nepomembno? Zakaj tako menite?

Se mi zdi, da je o tem vseeno pomembno govoriti, saj se otroci vseeno srečujejo s staranjem v svojem domačem okolju (A3) in posledično imajo tudi veliko možnosti, da se srečajo z demenco (A4). Bi pa moralo biti učenje o demenci prilagojeno starostni skupini (A5).

3. Menite, da je to tema, ki otroke zanima?

Učenci v osnovni šoli so populacija, ki jih stvari, katere prizadenejo starejše sicer zanima (A6), vendar se o tem v šoli ne govori veliko niti o staranju, še manj pa o demenci (A7). Tudi doma verjetno nimajo pogovora na to temo oz. jo speljejo mimo njih (A8).

4. Menite, da je tema demence zanje primerna?

Tema demence je primerna za osnovnošolce (A9), vendar bi jo jaz vključila v višje razrede v starostno skupino od 12 let navzgor (A10). Mislim, da imajo takrat tudi že večjo možnost, da nekdo doma zbolí za demenco (A11), poleg tega pa že bolje razumejo stvari, ker so starejši (A12).

5. Kaj menite, kakšno je mnenje učencev o ljudeh z demenco?

Nimajo mnenja, ker te bolezni ne poznajo (A13). Če pa so že bili v stiku z osebo z demenco, jim verjetno ni bila predstavljena beseda DEMENCA, ampak pozabljivost, morda starost.

6. Kaj menite, kako dobro učenci poznajo demenco in njene značilnosti?

Mislim, da učenci značilnosti demence ne poznajo, saj se večina z njo še ni srečala, o njej pa ne govorimo niti v šoli (A14). Zaenkrat še nisem zasledila, da bi kdo od otrok sploh kdaj omenil demenco (A15).

7. Ste do sedaj pri katerem od predmetov ali pri razredni uri že govorili ali omenili besedo demenca? V primeru, da ste že imeli kakršno koli dejavnost ali pogovor na temo demence prosim navedite primere ter kako so to sprejeli otroci?

Ne, še nikoli pri nobenem predmetu nismo omenili demence (A16).

8. Katere dejavnosti o ozaveščanju o demenci ste na šoli že izvedli oziroma katere bi lahko/bi si želeli izvesti?

Na šoli do sedaj še ni bilo nobenih dejavnosti ozaveščanja (A17). Na šoli o dejavnostih ne razmišljamo (A18), bi pa lahko izvedli, kakšno delavnico ali krajše predavanje za učence, če bi se strinjali učitelji v določenem razredu, kjer bi delavnico izvajali (A19). Najlažje pa se mi zdi, da bi mi učitelji demenco omenili pri katerem od predmetov ali med razredno uro (A20).

9. Kaj menite o tem, da bi se ozaveščanje o demenci vključilo v učni načrt? Bi s tem otroci kaj pridobili?

Mislim, da otrokom ne bi škodilo, če bi to temo poznali (A21). Tako bi lažje prepoznali znake, če bi zbolel kdo od njihovih domačih (A22). Vseeno pa si ne bi želela, da je kot neko novo poglavje pri katerem od predmetov, ampak, da se pri določenih temi omeni še demenco (A23).

10. Kam menite, da bi to temo lahko umestili? H kateremu predmetu oziroma učnemu področju ter v kateri razred?

Mogoče k dejavnosti Prostovoljstvo, ki se izvaja v 7., 8., in 9. razredih (A24). Lahko pa bi jo mogoče umestili tudi v 5. razred k Družbi (A25) ali k Etiki v višjih razredih, kjer se spoznavajo s staranjem, solidarnostjo, prostovoljstvom in predsodki (A26). Lahko pa bi se o tem pogovorili tudi pri razredni uri (A27) ali pa na razredno uro povabili kakšno od organizacij, ki se ukvarja z demenco (A28).

11. Menite, da bi imeli pri vseh sodelavcih podporo pri izvedbi delavnic na temo demence? Prosim opišite, zakaj da oziroma ne.

Mislim, da nikoli ne bi bilo mogoče dobiti soglasja vseh zaposlenih, saj ima vsak svoj pogled na stvari (A29). Potreben, pa je tudi pravi pristop s strani organizacij, ki se s to tematiko ukvarjajo in jo približati šolam (A30). Mislim, da bi tako lažje prišli na šole in otroke podučili o demenci.

Intervju B

1. Kakšen je vaš pogled na ozaveščanje osnovnošolcev o demenci?

Slišala sem, da je demence vedno več. Moje mnenje je, da mogoče nekateri vseeno še niso dovolj zreli za ta pogovor (B1). Vsekakor pa bi bilo potrebno vsaj omeniti, da jo spoznajo in izgubijo strah pred neznanim (B2).

2. Se vam zdi pomembno/nepomembno? Zakaj tako menite?
Seveda je pomembno (B3). Prepričana sem, da imajo nekateri z demenco kakšno izkušnjo z babicami in dedki oziroma s prarabji, tako da bi vsekakor bilo smiselno, da o tem izvejo kaj več (A4). Poleg tega pa nekateri tega verjetno sploh ne poznajo (B5) in bi tako spoznali nekaj novega in bi se mogoče znali odzvati, če bi se srečali z demenco doma (B6).
3. Menite, da je to tema, ki otroke zanima?
 Nekateri ja, nekateri ne. Tako kot vsaka druga tema. Nikoli neka tema ne zanima vseh (B7). Vsekakor pa bi vsakdo od nje nekaj odnesel (B8). Verjetno bi nekaj vplivalo tudi to, na kakšen način bi bila tema predstavljena (B9). Če bi bila predstavljena na zanimiv in njim prilagojen način ter ne toliko kot učna snov bi jih verjetno bolj zanimala (B10).
4. Menite, da je tema demence zanje primerna?
 Ja, da se bodo s tem znali soočiti, ko se bodo srečali z njo (B11). Možno je tudi, da so se z njo že srečali pa bi si želeli več informacij (B12).
5. Kaj menite, kakšno je mnenje učencev o ljudeh z demenco?
Verjetno se jih izogibajo (B13), imajo do njih negativen odnos (B14), saj te bolezni ne poznajo in ne vedo kakšen odnos bi vzpostavili z njimi (B15). Mogoče bi se tudi bali stika z njimi (B16).
6. Kaj menite, kako dobro učenci poznajo demenco in njene značilnosti? Mislite, da poznajo prve znake in ali bi se znali sporazumevati s človekom z demenco?
Večina slabo, saj se s tem ne srečajo (B17). Verjetno jo bolje poznajo tisti, ki imajo doma koga z demenco (B18). Mislim da ne poznajo po čem bolezen prepoznajo (B19) ali pa, da bi vedeli, kako naj se z njimi pogovarjajo (A20).
7. Ste do sedaj pri katerem od predmetov ali pri razredni uri že govorili ali omenili besedo demenca? V primeru, da ste že imeli kakršno koli dejavnost ali pogovor na temo demence prosim navedite primere ter kako so to sprejeli otroci?
Ne, do sedaj še nismo imeli nobene dejavnosti, ki bi bila povezana z demenco (B21). Sama pa te teme pri pouku tudi še nisem omenjala (B22), saj učim v prvem razredu.
8. Katere dejavnosti ozaveščanja o demenci bi lahko oziroma bi si želeli izvesti?
Verjetno bi lahko vsako leto izvedli kakšno delavnico na to temo med otroci starejšimi od 3. razreda (B23). Ali pa bi pri katerem od predmetov to temo vključili zraven kar učitelji med poukom (B24).
9. Kaj menite o tem, da bi se ozaveščanje o demenci vključilo v učni načrt? Bi s tem otroci kaj pridobili?
Mislim, da bi to temo brez problema dodali v učni načrt (B25). Mislim, da to ne bi vzelo toliko časa, da ne bi bilo izvedljivo (B26). Zagotovo bi se s tem spremenil odnos do te bolezni (B27). Bili bi ozaveščeni, opremljeni z znanjem ter bi se znali soočiti z ljudmi z demenco (B28).
10. Kam menite, da bi to temo lahko umestili? H kateremu predmetu oziroma učnemu področju ter v kateri razred?
Mogoče pri Naravoslovju v 5. razredu, pri boleznih (B29). Ali pa pri Etiki, kjer bi se pogovarjali o sprejemanju teh ljudi (B30). Mogoče celo pri Družbi v 5. razredu, kjer se govori o staranju (B31). Če ne drugače pa bi to temo lahko učitelji vključili v razredne ure, kjer ni strogo določeno, kaj je potrebno početi (B32). Mogoče bi lahko k sodelovanju pri razredni uri povabili katero od organizacij, ki se ukvarja s tem področjem (B33) ali pa mogoče dom za upokojence (B34). Tako bi se lahko otroci osebno srečali s tistimi, ki imajo demenco in starejšimi na splošno. Mislim, da bi srečanje pripomoglo k temu, da bi bolje razumeli vse skupaj (B35).
11. Menite, da bi imeli pri vseh sodelavcih podporo pri izvedbi delavnic na temo demence? Prosim opišite, zakaj da oziroma ne.
Večinoma ja, sigurno pa bi se našel kdo v kolektivu, ki bi se mu to zdelo nepotrebno in še dodatno obremenjevanje otrok, ki že imajo tako ali tako natrpan urnik (B36).

Intervju C

1. Kakšen je vaš pogled na ozaveščanje osnovnošolcev o demenci?
Menim, da s tem nima smisla obremenjevati vseh otrok (C1), saj se ta tema ne tiče vseh (C2).
2. Se vam zdi pomembno/nepomembno? Zakaj tako menite?
Ne zdi se mi pomembno v vsakem primeru (C3). V družinah, kjer imajo bolnika z demenco, se zagotovo o tem pogovarjajo (C4), mladosniki tudi sami pobrskaajo za podatki o tej bolezni (C5), zato se mi ne zdi to nekaj nujnega (C6).
3. Menite, da je to tema, ki otroke zanima?
Doslej nisem opazila, da bi to otroke posebej zanimalo (C7). Včasih o starosti spregovorimo pri slovenščini, a se ne posebej osredotočamo na to (C8).

4. Menite, da je tema demence zanje primerna?

Primerna je tam, kjer imajo izkušnje s to boleznijo v družini (C9). Tisti, ki te izkušnje nimajo po mojem mnenju ne potrebujejo tega znanja (C10).

5. Kaj menite, kakšno je mnenje učencev o ljudeh z demenco?

Danes so otroci večinoma ozaveščeni in vedo, da vsaka bolezen prinaša svoje tegobe (C11), zato sočustvujejo tudi z ljudmi, ki se spopadajo z boleznijo (C12). Verjetno imajo enako mnenje tudi o bolnikih z demenco (C13). Predstavljam si, da otroci v nižjih razredih o tem še ne vedo veliko (C14), zato bi se bolnikov z demenco mogoče bali (C15) ali bi se jim želeli izogniti (C16).

6. Kaj menite, kako dobro učenci poznajo demenco in njene značilnosti? Menite, da poznajo prve znake demence in strategije sporazumevanja?

Po moje jih tisti, ki nimajo nikogar v svoji družini z demenco, ne poznajo značilnosti, saj jim tega ni treba (C17). Zagotovo jo bolje poznajo učenci, ki imajo v družini dementno babico, dedka (C18). Tisti tudi poznajo kakšni so znaki (C19) in kako se pogovarjati z dementno osebo (C20).

7. Ste do sedaj pri katerem od predmetov ali pri razredni uri že govorili ali omenili besedo demenca? V primeru, da ste že imeli kakršno koli dejavnost ali pogovor na temo demence, prosim, navedite primere ter kako so to sprejeli otroci?

Jaz pri svojem pouku še nisem posebej govorila o demenci z učenci (C21). Se pa zgodi, da včasih pri slovenščini spregovorimo ob branju Kersnikove črtice Mačkova očeta (v osmem razredu) o tegobah starostnikov (C22) in povedo svoje izkušnje, jaz pa svoje (C23). Se pa ne posebej osredotočamo na demenco (C24). Vem, da v 8. razredu pri biologiji omenijo demenco, ko govorijo o živčevju (C25). Vendar o tem ne razpredajo veliko, ampak omenjajo bolj mimogrede (C26).

8. Katere dejavnosti ozaveščanja o demenci bi lahko oziroma bi si želeli izvesti?

Vem pa, da je bilo lani v našem kraju v domu starostnikov predavanje o demenci za sorodnike dementnih bolnikov, a se otroci tega predavanja niso udeležili (C27). Prav na šoli pa še nismo imeli nobene dejavnosti o demenci (C28). O tem tudi ne razmišljamo (C29), saj se mi zdi, da so učenci že tako dovolj obremenjeni in ne potrebujejo še tega (C30).

9. Kaj menite o tem, da bi se ozaveščanje o demenci vključilo v učni načrt? Bi s tem otroci kaj pridobili?

Mislím, da to ni potrebno (C31), saj so učni načrti povsod prenatrpani (C32). Ne zdi se mi potrebno otroke preveč obremenjevati s stvarmi, ki ne zanimajo vseh (C33). Vsi vemo, da postane neka tema bolj zanimiva, ko se sam (oz. znotraj družine) soočiš z njo (C34).

10. Kam, menite, da bi to temo lahko umestili? H kateremu predmetu oziroma učnemu področju ter v kateri razred?

Najprimernejša je v 8. razredu pri biologiji, ko govorijo o živčevju (C35). Prej se mi zdi nesmiselno, saj so še premladi (C26) in ne bi razumeli (C37).

11. Menite, da bi imeli pri vseh sodelavcih podporo pri izvedbi delavnic na temo demence? Prosim opišite, zakaj da oziroma ne.

Mislím, da ne, saj smo v šolah 'bombardirani' s številnimi izobraževanji in delavnicami (C39). Težko jih vključujemo v urnik, ki je prenatrpan (C40). Poleg tega je to tema o kateri niti odrasli ne želijo vedno govoriti (C41).

Intervju D

1. Kakšen je vaš pogled na ozaveščanje osnovnošolcev o demenci?

Mením, da jim to ne bi škodovalo (D1). Večkrat poslušam oddajo na radiu, katere naslov je Spoznanje več, predsodek manj, kjer različni gostje razpravljajo o vseh mogočih temah. Ta oddaja mi je omogočila, da sedaj na svet gledam tako, da več kot vemo o neki stvari, lažje jo sprejmemo in jo hkrati tudi razumemo (D2).

2. Se vam zdi ozaveščanje otrok pomembno/nepomembno? Zakaj tako menite?

Se kar navežem na zgornji odgovor. Ozaveščanje otrok o demenci se mi zelo pomembno (D3) in zelo koristno (D4). Glede na to, da se marsikdo srečuje z demenco v zgodnji fazi, ko se je še ne zavedajo, bi mogoče prej

pomislili nanjo in bolj potrpežljivo reagirali (D5). Življenje z dementno osebo ni lahko in več kot vemo, lažje sodelujemo (D6). Menim, da to velja tako za otroke kot odrasle.

3. Menite, da je to tema, ki otroke zanima?

Za manjše otroke verjetno ne toliko (D7), najstnike pa zagotovo (D8). Njih zanima vse, kar se dogaja v družbi (D9). Mislim, da bi kakšno prilagojeno izobraževanje o demenci dobro sprejeli (D10), saj bi jim s tem odprli novo področje, ki ga še niso poznali (D11), ali pa bi dobili možnost, da se o tej temi bolje izobrazijo (D12) ali celo povedo svoje izkušnje, če jih imajo (D13). Ne marajo skrivalnic, ampak je zanje pomembno, da iskreno povemo dejstva (D14).

4. Menite, da je tema demence zanje primerna?

Absolutno je primerna (D15). Mislim, da nobena tema na tem svetu ne bi smela veljati kot tabu. Otroci so odprti za vse (D16) in se jim da tudi vse razložiti na njim primeren način seveda (D17). Moje mnenje je, da demenca tu ni izjema (D18). Poleg tega se sigurno kdo od učencev že srečuje v svoji socialni mreži s kom, ki ima demenco (D19).

5. Kaj menite, kakšno je mnenje učencev o ljudeh z demenco?

Nikogar še nisem vprašala. Imam pa izkušnje, da dokler ne vedo, za kaj se gre, se po navadi posmehujejo, norčujejo (D20). Ko jim pa razložimo, povemo na njim primeren način, to pomeni predvsem z veliko resničnimi primeri, znajo biti spoštljivi do ljudi, ki imajo takšne in drugače težave. Predvidevam, da bi bilo tako tudi pri demenci (D21). Mogoče so kdaj koga že srečali, pa niso vedeli, kaj se dogaja oziroma niso pomislili, da lahko gre za demenco (D22).

6. Kaj menite, kako dobro učenci poznajo demenco in njene značilnosti?

Menim, da slabo (D23). Vsaj jaz se nisem tekom otroštva in mladosti srečala z besedo demenca. Smo pa na 5. Mednarodnem kongresu pedagogike Montessori (20. in 21. 4. 2018) imeli predavanje gospe iz Avstralije (Anne Kelly) in nam je predstavila način dela z ljudmi z demenco po metodi Montessori. Takrat sem prvič zares slišala razlago in opis primerov. Takrat sem prvič zares spoznala, kaj je to in kako to izgleda.

7. Ste do sedaj pri katerem od predmetov ali pri razredni uri že govorili ali omenili besedo demenca? V primeru, da ste že imeli kakršno koli dejavnost ali pogovor na temo demence prosim navedite primere ter kako so to sprejeli otroci?

Nikoli do sedaj še nismo omenili besede demenca, kaj šele, da bi se o njej pogovarjali (D24). Se mi pa zdi, da bi to lahko bila pomembna tema, ki bi otrokom koristila (D25).

8. Katere dejavnosti o ozaveščanju o demenci ste na šoli že izvedli oziroma katere bi lahko oziroma bi si želeli izvesti?

Na šoli se mi zdi, da še ni bilo takšne dejavnosti, razen vaše (D26). Sama nimam znanja s tega področja, tako da ne vem ali sem pravi naslov, da bi jih lahko imela (D27). Vsekakor se mi pa zdi, da je prav, da otroke navajamo, da ves čas poskušajo nekaj novega (D28). Kolikor vem, je to pomembno, da do demence ne pride oz. pride kasneje. Zdi se mi zelo pomembno, da jim damo samozavest, da jih ni strah se učiti novih stvari, da se čutijo sposobne, vredne (D29). Potem bodo mogoče ohranjali navado, da imajo možgane v »pogonu«.

9. Mislite, da bi se po izvedeni dejavnosti o ozaveščanju, v razredu oziroma med učenci kaj spremenilo?

Delavnic ozaveščanja v 1. triadi, kjer učim jaz, še nismo imeli. Zagotovo bodo otroci demenco drugače sprejemali, ko se bodo s tem srečali, kot pa sedaj, ko večina verjetno še ni slišala zanjo (D30). Verjetno bi imeli manj predsodkov in napačnih predstav, tako kot pri vseh drugih stvareh, ki jih še ne poznajo (D31).

10. Kaj menite o tem, da bi se ozaveščanje o demenci vključilo v učni načrt? Bi s tem otroci kaj pridobili?

Absolutno bi se lahko vključilo v učni načrt (D32). Takšne teme se mi zdijo zelo življenjske in v šolah damo temu premalo poudarka (D33). Zato se mi zdi, da bi to temo absolutno lahko vključili v učni načrt.

11. Kam menite, da bi to temo lahko umestili? H kateremu predmetu oziroma učnemu področju ter v kateri razred?

To temo bi umestila v 3. triado k biologiji, kjer se pogovarjajo o človeku, tako o boleznih kot o sestavi telesa (D34). Na prilagojen način bi jim temo lahko predstavili že prej, v nižjih razredih (D35), če ne drugje, bi se lahko o tem pogovorili pri razredni uri (D36).

12. Menite, da bi imeli pri vseh sodelavcih podporo pri izvedbi delavnic na temo demence? Prosim opišite, zakaj da oziroma ne.

V kolikor bi se na to pripravila in želela predstaviti, bi zagotovo imela podporo tako sodelavcev kot vodstva (D37). Vodstvo se trudi, da bi učiteljem in staršem organiziralo dobra predavanja na temo vzgoje (D38). Po navadi takšna, ki so odgovor na problematiko, s katero se srečujemo. Poleg tega pa spodbuja tudi nas učitelje v smeri, da bi se lotili takšnih projektov. Tako da bi se tudi za to temo zagotovo lahko dogovorili in jo izpeljali. Dogovoriti bi se morali s sodelavci na katerem področju bi potrebovali izobraževanje (D39), torej ali bi izobrazili učitelje, da predajo znanje otrokom (D40) ali povabiti zunanje organizacije, ki se s tem področjem ukvarjajo (D41). Vse pa je stvar dogovora.

Intervju E

1. Kakšen je vaš pogled na ozaveščanje osnovnošolcev o demenci?

Demenca je lahko del našega življenja (E1) in o njej zelo premalo vemo (E2). Definitivno bi morali ozaveščati osnovnošolce o demenci tako kot o drugih stanjih (E3). Žal pa tudi učitelji zelo premalo vemo o tem (E4).

2. Se vam zdi pomembno/nepomembno? Zakaj tako menite?

Ozaveščanje se mi zdi pomembno (E5). Nekoč se bodo lahko soočili z demenco (E6) in o tem se zelo premalo govori (E7). Kolikor sem seznanjena je oseb z demenco vedno več (E8) in s tem tudi vedno večja verjetnost, da se bodo otroci v svojem okolju srečali z njimi (E9).

3. Menite, da je to tema, ki otroke zanima?

Težko je odgovoriti ali bi jih zanimalo ali ne. Pomembno je na kakšen način podaš vsebino učencem (E10). To velja za vse vsebine. Verjetno bi jih zanimalo, ker je se s tem ne srečujejo vsak dan (E11). Še posebej, če bi jim vse skupaj predstavili na zanimiv, interaktiven način (E12).

4. Menite, da je tema demence zanje primerna?

V nižjih razredih je verjetno zahtevna (E13). Ko spoznavajo človeško telo in možgane bi jim lahko to tudi omenili (E14) ali pa pri predmetih kot je na primer družba in etika, kjer se govori o predsodkih in sprejemanju vseh ljudi (E15, E16). Naj omenim, da učitelji zelo premalo vemo o tem (E17). Tudi nikjer ni v učbenikih omenjeno nič o demenci (E18).

5. Kaj menite, kakšno je mnenje učencev o ljudeh z demenco?

Verjetno se jim smilijo (E19). Ne vedo, kako bi pristopili do njih (E20) oziroma kako bi razumeli točno kaj se dogaja (E21). Vedo, da lahko človek izgubi spomin. Vendar se s tem ne srečujejo tako pogosto (E22). Tisti, ki imajo to v družini pa so spoznali kako je živeti z nekom, ki ima demenco (E23). Tisti imajo verjetno boljše mnenje z manj predsodki in nepravilnimi predstavami (E24).

6. Kaj menite, kako dobro učenci poznajo demenco in njene značilnosti?

Definitivno premalo (E25). Vedo, da se izgublja spomin (E26) ter da jih prizadene predvsem, ko so starejši (E27). Po moje ne vedo, kako jo prepoznati (E28) ali pa kako se pogovarjati (E29).

7. Ste do sedaj pri katerem od predmetov ali pri razredni uri že govorili ali omenili besedo demenca? V primeru, da ste že imeli kakršno koli dejavnost ali pogovor na temo demence prosim navedite primere ter kako so to sprejeli otroci?

Zaenkrat nisem še imela tega pogovora pri pouku (E30), niti nismo imeli nobene dejavnosti (E31). Prav tako nisem tudi zasledila v učbenikih, da bi bila to tema pogovora oziroma učenja (E32).

8. Katere dejavnosti ozaveščanja o demenci bi lahko oziroma bi si želeli izvesti?

Dobra ideja bi bila, da imajo pogovor s kakšnim sorodnikom, ki ima osebo z demenco (E33). Tako bi jim ta razložil kako zgleda življenje z osebo z demenco iz prve roke (E34). V prvi vrsti bi jim probala približati, kaj je demenca in kako do tega pride (E35). Verjetno bi to pomagalo tudi pri tem, da bi začeli drugače, brez predsodkov gledati na osebe z demenco (E36).

9. Kaj menite o tem, da bi se ozaveščanje o demenci vključilo v učni načrt? Bi s tem otroci kaj pridobili? To bi bilo dobro, da je vključena (E37). Bolj bi bili ozaveščeni in tudi bolj strpni (E38). Znali bi tudi pomagati, če bi srečali koga v svoji socialni mreži (E39). Tisti, ki pa že mogoče poznajo osebo z demenco pa bi tako bolje vedeli, kaj lahko počnejo in kako naj se odzivajo (E40).

10. Kam menite, da bi to temo lahko umestili? H kateremu predmetu oziroma učnemu področju ter v kateri razred?

V nižjih razredih v Spoznavanje okolja, ko obravnavajo človeško telo (E41). Tu bi prišlo v poštevek le osnovna razlaga (E42). V višjih razredih pa pod Biologijo, in sicer, ko obravnavajo možgane (E43). Primerno bi bilo

obravnavati v 3 triadi (7., 8., 9.) (E44). Tu bi se znanje bolj poglobilo in bi zelo veliko odnesli (E45). Pri Spoznavanju okolja bi pa le omenila, kaj to je.

11. Menite, da bi imeli pri vseh sodelavcih podporo pri izvedbi delavnic na temo demence? Prosim opišite, zakaj da oziroma ne.

Glede na to, da je tema, ki se lahko dotakne vsakega na drugačen način bi se sigurno našel kdo, ki se z delavnico ne bi strinjal zaradi osebnih razlogov (E46). Jaz menim, da je to del življenja, ki ga ne smemo zanemariti in predvsem bi se lahko naučili, kako lahko demenco zmanjšamo ali pa vsaj kako se nanjo pripravimo ali jo prepoznamo pri sorodnikih (E47). Vsekakor bi bilo to zaželeno (E48).

Intervju F

1. Kakšen je vaš pogled na ozaveščanje osnovnošolcev o demenci?

Mislím, da je ozaveščanje otrok v redu (F1), ker se mi zdi, da je tudi v javnosti vedno pogosteje mogoče opaziti ljudi z demenco (F2). Učenci se srečujejo s starejšimi, z dedki in babicami, nekateri imajo še stare starše, demence je pa čedalje več (F3). Zato je prav, da se ozavešča (F4).

2. Se vam zdi pomembno/nepomembno? Zakaj tako menite?

Ozaveščanje se mi zdi pomembno (F5), saj jim daje tudi informacije za življenje (F6) in širšo sliko družbe (F7). Slej kot prej se bodo vsi srečali s to temo v svojem življenju (F8).

3. Menite, da je to tema, ki otroke zanima?

Otroci so pripravljani sprejeti vse, samo če jim to predstavimo na zanimiv način (F9). Poleg tega jih zanimajo stvari, ki so resnične in življenjske (F10). O življenjskih stvareh vedno radi govorijo (F11).

4. Menite, da je tema demence zanje primerna?

Seveda je primerna (F12). Sicer moramo, kot pri vsaki drugi stvari, prilagoditi način podajanja informacij, ampak ne vidim razloga, zakaj ta tema ne bi bila primerna zanje (F13).

5. Kaj menite, kakšno je mnenje učencev o ljudeh z demenco?

Rekla bi, da ne vedo točno, kaj se dogaja z ljudmi z demenco (F14) oziroma težko razumejo, če nimajo lastnih izkušenj (F15). Lahko so malo zmedeni, ker ne vedo, kako se vesti ali se odzvati (F16).

6. Kaj menite, kako dobro učenci poznajo demenco in njene značilnosti?

Tisti, ki so se z njo srečali v domačem okolju, se mi zdi, da nekaj o tem vedo (F17). Večina pa demence ne pozna, če o njej ne spregovorimo v šoli (F18). Prav tako ne poznajo njenih značilnosti in se zato lahko znajdejo v situacijah, ko ne vedo, kako reagirati (F19).

7. Ste do sedaj pri katerem od predmetov ali pri razredni uri že govorili ali omenili besedo demenca? V primeru, da ste že imeli kakršno koli dejavnost ali pogovor na temo demence prosim navedite primere ter kako so to sprejeli otroci?

Izraz demenca uporabljamo v šoli (F20). Omenjali smo nekaj pri Slovenščini, saj je v berilu ena zgodba pri kateri se pogovarjamo o tem (F21). Nismo pa se nikoli posebej posvečali tej temi (F22). Enkrat smo se o tej temi pogovarjali takrat, ko je okrog šole hodil gospod, ki je verjetno imel demenco in se nam je zdelo učiteljem pomembno, da otroci vedo, kaj se dogaja (F23). Takrat sem svojim učencem predstavila, kako naj se z gospodom pogovarjajo in kako mu lahko pomagajo (F24).

8. Katere dejavnosti ozaveščanja o demenci bi lahko oziroma bi si želeli izvesti?

Naši učenci gredo včasih tudi v bližnji dom upokojencev, kjer imajo kakšen nastop ali predstavo (F25). Imeli so že tudi igre in povezovanje s starejšimi (F26). Mislím, da bi se to dalo še naprej nadaljevati (F27). Imamo pa nastope za starše in takrat povabimo tudi stare starše (F28).

9. Kako bi te dejavnosti vplivale na poznavanje demence? Kaj bi se spremenilo v razredu, med učenci?

Učenci bi imeli širši pogled na celotno situacijo v družbi (F29). Poleg tega pa bi vedeli, kako ravnati, če srečajo koga z demenco na ulici ali pa se s tem srečajo doma (F30).

10. Kaj menite o tem, da bi se ozaveščanje o demenci vključilo v učni načrt? Bi s tem otroci kaj pridobili?

Glede na to, da je te bolezni čedalje več, da se tudi starost viša pri ljudeh, bi bila dobra kakšna ura na temo demence (F31). Tako zato, da se ozavešča (F32) kot tudi, da se znamo prilagoditi tem ljudem in se z njimi pogovarjati (F33).

11. Kam menite, da bi to temo lahko umestili? H kateremu predmetu oziroma učnemu področju ter v kateri razred?

Lahko bi bila to na primer Razredna ura (F34). Lahko je kot dodatni pouk (F35). Pri Družbi imamo teme o druženju, medgeneracijskem povezovanju in staranju, kjer bi se dalo vključiti (F36). Tudi pri gospodinjstvu se pogovarjamo o družinah in bi lahko omenili (F37). V bistvu imamo kar širok izbor, kam vključiti to temo (F38).

12. Menite, da bi imeli pri vseh sodelavcih podporo pri izvedbi delavnic na temo demence? Prosim opišite, zakaj da oziroma ne.

Mislím, da večina sodelavcev s tem ne bi imela težav (F39). Mogoče bi se našel kdo, ki o tem ne bi želel govoriti zaradi lastnih pogledov (F40), ampak se mi vseeno zdi, da je ta tema pomembna in da moramo o njej govoriti (F41).

Intervju G

1. Kakšen je vaš pogled na ozaveščanje osnovnošolcev o demenci?

Jaz mislim, da premalo govorimo o tem (G1). Ne vem, kako je v višjih razredih ampak na razredni stopnji mislim, da se premalo govori o tem (G2).

2. Se vam zdi pomembno/nepomembno? Zakaj tako menite?

Sigurno je pomembno (G3). V razredih so otroci vedno povezani s starejšo populacijo (G4). Sicer imajo zdaj babice mlajše, ampak se vseeno srečujejo s tem. Vsekakor je to družbeni pojav o katerem bi morali več govoriti, ker se vedno več pojavlja (G5).

3. Menite, da je to tema, ki otroke zanima?

Ja mislim, da otroke ta tema zanima (G6). Sploh tisti, ki imajo kakršne koli izkušnje zelo radi pripovedujejo in jih zanima (G7).

4. Menite, da je tema demence zanje primerna?

Jaz mislim, da je primerna (G8). Je težka tema (G9), ampak bi vseeno morali o njej govoriti (G10). Tudi o smrti nekaj časa nismo govorili, ali pa o ločitvah, ampak to je del življenja in mimo tega ne moremo (G11). Potem pa pridejo pred neko situacijo, ko ne vedo, kaj bi (G12). Mislím, da je to pravi čas (G13). Paziti moramo samo, da predstavimo na primeren način (G14).

5. Kaj menite, kakšno je mnenje učencev o ljudeh z demenco?

Tisti, ki imajo kakršne koli izkušnje so doma že kar veliko slišali o tem in so tudi ostalim sošolcem povedali situacije (G15) in smo potem o tem govorili (G16). V 5. razredu so še dovolj majhni, da stvari sprejemajo, brez da bi jim bilo smešno in se jim da stvari lepo razložiti (G17).

6. Kaj menite, kako dobro učenci poznajo demenco in njene značilnosti?

Nekateri otroci so se z demenco že srečali doma, zato ti poznajo določene značilnosti demence (G18). Glede na to mislim, da se znajo pogovarjati in prilagoditi osebi z demenco (G19). Poznajo tudi znake, ki so jih opazili pri svojem bližnjem (G20). Tisti, ki pa nimajo teh izkušenj pa po mojem mnenju, ne vedo prav dosti več od tega, da demenco povezujejo s pozabljanjem (G21).

7. Ste do sedaj pri katerem od predmetov ali pri razredni uri že govorili ali omenili besedo demenca? V primeru, da ste že imeli kakršno koli dejavnost ali pogovor na temo demence prosim navedite primere ter kako so to sprejeli otroci?

Ja. Pri družbi smo recimo pri temi Ljudje smo drugačni o tem tudi spregovorili (G22). Nismo se posebej poglobljali, smo pa nekaj povedali (G23).

8. Katere dejavnosti ozaveščanja o demenci bi lahko oziroma bi si želeli izvesti?

Mislím, da bi bilo najboljšé, če bi se povezovali v lokalni skupnosti (G24). V bližini imamo Dom starejših, kjer bi otroci lahko nastopali (G25), da bi se otroci na tak način spoznali z osebami z demenco in se tako kaj naučili (G26).

9. Kako bi te dejavnosti vplivale na poznavanje demence? Kaj bi se spremenilo v razredu, med učenci?

Mislím, da bi to spremenilo njihov pogled na demenco in na starejše ljudi (G27). Verjetno bi lažje razumeli vse skupaj (G28). Mislím, da se tako ali tako premalo povezujejo mlajši otroci s starejšimi generacijami (G29). Se mi zdi, da je bilo tega včasih veliko več.

10. Kaj menite o tem, da bi se ozaveščanje o demenci vključilo v učni načrt? Bi s tem otroci kaj pridobili?

Absolutno. Tako kot vključujemo vse druge, kot na primer drugačnost, migracije (G30). Mislím, da bomo morali slej kot prej to vključevati in o tem veliko govoriti (G31). To so generacije, ki jih moramo sedaj naučiti, kako bodo delali naprej (G32).

11. Kam menite, da bi to temo lahko umestili? H kateremu predmetu oziroma učnemu področju ter v kateri razred?

V 5. razredu k Družbi (G33), potem v višjih razredih k Etiki (G34). Tudi pri Razrednih urah kdaj ne vemo, kaj bi počeli pa bi se lahko pogovarjali o tem (G35).

12. Menite, da bi imeli pri vseh sodelavcih podporo pri izvedbi delavnic na temo demence? Prosim opišite, zakaj da oziroma ne.

Nisem popolnoma prepričana, ampak mislím, da smo učitelji na naši šoli zelo odprti in sprejemamo te stvari in znamo tudi vnašati teme v svoje učne načrte (G36). Tako da jaz mislím, da bi vsi se strinjali (G37).

5.5. Priloga 7: Odprto kodiranje intervjujev

Intervju A

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
A1	Mislím, da je ozaveščanje o demenci poučno za osnovnošolce.	Ozaveščanje je poučno.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
A2	Bolj primerno od 5. razreda naprej.	Primerno od 5. razreda naprej.	Primernost teme za osnovnošolce.	Primernost teme.
A3	Se mi zdi, da je o tem vseeno pomembno govoriti, saj se otroci vseeno srečujejo s staranjem v svojem domačem okolju ...	Pomembna tema za življenje.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
A4	Posledično imajo tudi veliko možnosti, da se srečajo z demenco.	Velika možnost srečanja z demenco.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
A5	Bi pa moralo biti učenje o demenci prilagojeno starostni skupini.	Prilagojeno podajanje informacij glede na starostno skupino.	Prilagojenost podajanja informacij.	Primernost teme.
A6	Učenci v osnovni šoli so populacija, ki jih stvari, katere prizadenejo starejše sicer zanima.	Zanimanje otrok za teme o starih ljudeh.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.

A7	Vendar se o tem v šoli ne govori veliko niti o staranju, še manj pa o demenci.	Tema, ki ni del učnega procesa.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
A8	Tudi doma verjetno nimajo pogovora na to temo oz. jo speljejo mimo njih.	Ne govorjenje o temi doma.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
A9	Tema demence je primerna za osnovnošolce.	Tema je primerna za osnovnošolce.	Primernost teme za osnovnošolce.	Primernost teme.
A10	Vendar bi jo jaz vključila v višje razrede v starostno skupino od 12 let navzgor.	Primerna teme za starejše od 12 let.	Primernost teme za osnovnošolce.	Primernost teme.
A11	Mislim, da imajo takrat tudi že večjo možnost, da nekdo doma zboli za demenco.	Starejši od 12. let več možnosti srečanja z demenco v domačem okolju.	Primernost teme za osnovnošolce.	Primernost teme.
A12	Poleg tega pa že bolje razumejo stvari, ker so starejši.	Starejši od 12. let lažje razumejo demenco.	Primernost teme za osnovnošolce.	Primernost teme.
A13	Nimajo mnenja, ker bolezni ne poznajo.	Nimajo mnenja.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
A14	Mislim, da učenci značilnosti demence ne poznajo, saj se večina z njo še ni srečala, o njej pa ne govorimo niti v šoli.	Nepoznavanje demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
A15	Zaenkrat še nisem zasledila, da bi kdo od otrok sploh kdaj omenil demenco.	Ne omemba demence s strani otrok.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
A16	Ne, še nikoli pri nobenem predmetu nismo omenili demence.	Ne omemba demence pri pouku.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja
A17	Na šoli do sedaj še ni bilo nobenih dejavnosti ozaveščanja.	Brez dejavnosti ozaveščanja.	Odsotnost ozaveščanja	Dejavnosti ozaveščanja
A18	Na šoli o dejavnostih ne razmišljamo.	Ne razmišljanje o dejavnostih ozaveščanja.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja
A19	Lahko bi izvedli, kakšno delavnico ali krajše predavanje za učence, če bi se strinjali učitelji v določenem razredu.	Možnost izvedbe delavnice ob strinjanju učitelja razreda.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja
A20	Najlažje pa se mi zdi, da bi mi učitelji demenco omenili pri katerem od predmetov ali med razredno uro.	Omemba demence s strani učiteljev med poukom.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja
A21	Mislim, da otrokom ne bi škodilo, če bi to temo poznali.	Koristnost ozaveščanja.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.

A22	Tako bi lažje prepoznali znake, če bi zbolel kdo od njihovih domačih.	Prepoznavanje prvih znakov demence v družini.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt
A23	Vseeno pa si ne bi želela, da je kot neko novo poglavje pri katerem od predmetov, ampak, da se pri določeni temi omeni še demenco.	Tema demence kot del že obstoječega poglavja.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt
A24	Mogoče k dejavnosti Prostovoljstvo, ki se izvaja v 7., 8., in 9. razredih.	Vključitev k dejavnosti Prostovoljstvo.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt
A25	Lahko pa bi jo mogoče umestili tudi v 5. razred k Družbi.	Vključitev v predmet Družba v 5. razredu.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt
A26	Ali k Etiki v višjih razredih, kjer se spoznavajo s staranjem, solidarnostjo, prostovoljstvom in predsodki.	Vključitev v predmet Etika.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt
A27	Lahko pa bi se o tem pogovorili tudi pri razredni uri.	Vključitev v razredno uro.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt
A28	Na razredno uro povabili kakšno od organizacij, ki se ukvarja z demenco.	Vključitev organizacij s področja demence.	Vključitev zunanjih organizacij.	Vključitev v učni načrt
A29	Mislim, da nikoli ne bi bilo mogoče dobiti soglasja vseh zaposlenih, saj ima vsak svoj pogled na stvari.	Nestrinjanje nekaterih učiteljev z ozaveščanjem osnovnošolcev o demenci.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
A30	Potreben, pa je tudi pravi pristop s strani organizacij, ki se s to tematiko ukvarjajo in jo približati šolam.	Pravilen pristop organizacij s področja demence.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.

Intervju B

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
B1	Moje mnenje je, da mogoče nekateri vseeno še niso dovolj zreli za ta pogovor.	Nekateri niso dovolj zreli.	Primernost teme za osnovnošolce.	Primernost teme.
B2	Vsekakor pa bi bilo potrebno vsaj omeniti, da jo spoznajo in izgubijo strah pred neznanim.	Potrebna omemba teme demence.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
B3	Seveda je pomembno.	Ozaveščanje je pomembno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.

B4	Prepričana sem, da imajo nekateri z demenco kakšno izkušnjo, tako da bi vsekakor bilo smiselno, da o tem izvejo kaj več.	Nekateri imajo izkušnjo z demenco.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
B5	Nekateri tega verjetno sploh ne poznajo.	Nepoznavanje demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
B6	Tako bi spoznali nekaj novega in bi se mogoče znali odzvati, če bi se srečali z demenco doma.	Pridobitev novega znanja.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
B7		Ne zanima vseh.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
B8	Vsekakor pa bi vsakdo od nje nekaj odnesel.	Ozaveščanje je koristno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
B9	Verjetno bi nekaj vplivalo tudi to, na kakšen način bi bila tema predstavljena.	Zanimanje odvisno od predstavitve teme.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
B10	Če bi bila predstavljena na zanimiv in njim prilagojen način ter ne toliko kot učna snov bi jih verjetno bolj zanimala.	Zanimiva tema, če je predstavljena na prilagojen način.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
B11	Demenca je zanje primerna, da se bodo s tem znali soočiti, ko se bodo srečali z njo.	Tema je primerna za osnovnošolce.	Primernost teme za osnovnošolce.	Primernost teme.
B12	Lahko, da so se z njo že srečali pa bi si želeli več informacij.	Želja osnovnošolcev po več informacijah.	Primernost teme za osnovnošolce.	Primernost teme.
B13	Verjetno se jih izogibajo.	Izogibanje.	Mnenje osnovnošolcev o ljudeh z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
B14	Do njih negativen odnos.	Negativen odnos.	Odnos osnovnošolcev o ljudeh z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
B15	Saj te bolezni ne poznajo in ne vedo kakšen odnos bi vzpostavili z njimi.	Nepoznavanje demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
B16	Mogoče bi se tudi bali stika z njimi.	Strah pred stiki s človekom z demenco.	Odnos osnovnošolcev o ljudeh z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
B17	Večina slabo, saj se s tem ne srečajo.	Nepoznavanje demence.	Poznavanje demence in	Poznavanje demence.

			značilnosti demence.	
B18	Verjetno jo bolje poznajo tisti, ki imajo doma koga z demenco.	Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo značilnosti demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
B19	Mislim da ne poznajo po čem bolezen prepoznajo.	Nepoznavanje prvih znakov.	Poznavanje prvih znakov demence.	Poznavanje demence.
B20	Mislim, da ne bi vedeli, kako naj se z njimi pogovarjajo.	Nepoznavanje strategij sporazumevanja.	Poznavanje strategij za sporazumevanje.	Poznavanje demence.
B21	Ne, do sedaj še nismo imeli nobene dejavnosti, ki bi bila povezana z demenco.	Brez dejavnosti ozaveščanja.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
B22	Sama pa te teme pri pouku tudi še nisem omenjala.	Ne omemba demence pri pouku.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
B23	Verjetno bi lahko vsako leto izvedli kakšno delavnico na to temo med otroci starejšimi od 3. razreda.	Izvedba delavnice na letni ravni.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
B24	Ali pa bi pri katerem od predmetov to temo vključili zraven kar učitelji med poukom.	Omemba demence s strani učiteljev med poukom.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
B25	Mislim, da bi to temo brez problema dodali v učni načrt.	Možnost vključitve v učni načrt.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
B26	Mislim, da to ne bi vzelo toliko časa, da ne bi bilo izvedljivo.	Vključitev je izvedljiva.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
B27	Zagotovo bi se s tem spremenil odnos do te bolezni.	Sprememba odnosa do demence.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
B28	Bili bi ozaveščeni, opremljeni z znanjem ter bi se znali soočiti z ljudmi z demenco.	Opremljenost z znanjem.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
B29	Mogoče pri Naravoslovju v 5. razredu, pri boleznih.	Vključitev v predmet Naravoslovje, v 5. razredu.	Predmet vključitve v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
B30	Ali pa pri Etiki, kjer bi se pogovarjali o sprejemanju teh ljudi.	Vključitev v predmet Etika.	Predmet vključitve v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
B31	Mogoče celo pri Družbi v 5. razredu, kjer se govori o staranju.	Vključitev v predmet Družba, v 5. razredu.	Predmet vključitve v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.

B32	Če ne drugače pa bi to temo lahko učitelji vključili v razredne ure, kjer ni strogo določeno, kaj je potrebno početi.	Vključitev v Razredno uro.	Predmet vključitve v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
B33	Mogoče bi lahko k sodelovanju pri razredni uri povabili katero od organizacij, ki se ukvarja s tem področjem.	Vključitev organizacij s področja demence.	Vključitev zunanjih organizacij.	Vključitev v učni načrt.
B34	Ali pa mogoče dom za upokoence.	Vključitev doma za stare ljudi.	Vključitev zunanjih organizacij.	Vključitev v učni načrt.
B35	Mislím, da bi srečanje pripomoglo k temu, da bi bolje razumeli vse skupaj.	Boljše razumevanje teme s strani osnovnošolcev.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
B36	Sigurno pa bi se našel kdo v kolektivu, ki bi se mu to zdelo nepotrebno in še dodatno obremenjevanje otrok, ki že imajo tako ali tako natrpan urnik.	Nepotrebno obremenjevanje otrok.	Naklonjenost učiteljev do ozaveščanja.	Podpora pri ozaveščanju.

Intervju C

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
C1	Menim, da s tem nima smisla obremenjevati vseh otrok.	Ni potrebno za vse osnovnošolce.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
C2	Saj se ta tema ne tiče vseh.	Tema ne zadeva vseh osnovnošolcev.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
C3	Ne zdi se mi pomembno v vsakem primeru.	Ni nujno pomembno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
C4	V družinah, kjer imajo bolnika z demenco, se zagotovo o tem pogovarjajo.	Tisti, ki poznajo človeka z demenco, so ozaveščeni.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
C5	Mladostniki tudi sami pobrskaajo za podatki o tej bolezni.	Osnovnošolci temo raziskujejo sami.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
C6	Se mi ne zdi to nekaj nujnega.	Ozaveščanje ni nujno potrebno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
C7	Doslej nisem opazila, da bi to otroke posebej zanimalo.	Ni zanimanja za temo demence.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.

C8	Včasih o starosti spregovorimo pri slovenščini, a se ne posebej osredotočamo na to.	Pogovor o starosti.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
C9	Primerna je tam, kjer imajo izkušnje s to boleznijo v družini.	Primerna tema za tiste, ki poznajo človeka z demenco.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
C10	Tisti, ki te izkušnje nimajo po mojem mnenju ne potrebujejo tega znanja.	Nepotrebna tema za tiste, ki ne poznajo človeka z demenco.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
C11	Danes so otroci večinoma ozaveščeni in vedo, da vsaka bolezen prinaša svoje tegobe.	Osnovnošolci ozaveščeni o posledicah bolezni.	Mnenje osnovnošolcev o boleznih.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
C12	Sočustvujejo tudi z ljudmi, ki se spopadajo z boleznimi.	Sočustvovanje z ljudmi z boleznijo.	Mnenje osnovnošolcev o boleznih.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
C13	Verjetno imajo enako mnenje tudi o bolnikih z demenco.	Sočustvujejo z ljudmi z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
C14	Predstavljam si, da otroci v nižjih razredih o tem še ne vedo veliko.	V nižjih razredih slabše poznavanje demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
C15	Zato bi se bolnikov z demenco mogoče bali.	Strah pred stiki s človekom z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
C16	Ali bi se jim želeli izogniti.	Izogibanje ljudem z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
C17	Po moje jih tisti, ki nimajo nikogar v svoji družini z demenco, ne poznajo značilnosti, saj jim tega ni treba.	Osnovnošolci, ki ne poznajo človeka z demenco, ne poznajo značilnosti demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
C18	Zagotovo jo bolje poznajo učenci, ki imajo v družini dementno babico, dedka.	Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo značilnosti demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
C19	Tisti tudi poznajo kakšni so znaki.	Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo prve znake demence.	Poznavanje prvih znakov demence.	Poznavanje demence.

C20	Poznajo, kako se pogovarjati z dementno osebo.	Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo strategije sporazumevanja.	Poznavanje strategij sporazumevanja.	Poznavanje demence.
C21	Jaz pri svojem pouku še nisem posebej govorila o demenci z učenci.	Ne omemba demence pri pouku.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
C22	Se pa zgodi, da včasih pri slovenščini spregovorimo ob branju Kersnikove črtice Mačkova očeta (v osmem razredu) o tegobah starostnikov.	Pogovor o starosti.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
C23	Povedo svoje izkušnje, jaz pa svoje.	Izmenjava izkušenj.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
C24	Se pa ne posebej osredotočamo na demenco.	Ni osredotočanja na demenco.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
C25	Vem, da v 8. razredu pri biologiji omenijo demenco, ko govorijo o živčevju.	Omemba demence pri Biologiji.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
C26	Vendar o tem ne razpredajo veliko, ampak omenjajo bolj mimogrede.	Ni osredotočanja na demenco.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
C27	Vem pa, da je bilo lani v našem kraju v domu starostnikov predavanje o demenci za sorodnike dementnih bolnikov, a se otroci tega predavanja niso udeležili.	Predavanje o demenci za sorodnike ljudi z demenco.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
C28	Prav na šoli pa še nismo imeli nobene dejavnosti o demenci.	Brez dejavnosti ozaveščanja.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
C29	O tem tudi ne razmišljamo.	Ne razmišljanje o dejavnostih ozaveščanja.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
C30	Učenci že tako dovolj obremenjeni in ne potrebujejo še tega.	Osnovnošolci preobremenjeni.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
C31	Mislim, da to ni potrebno.	Nepotrebnost vključitve.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
C32	Saj so učni načrti povsod prenatrpani.	Prenatrpanost učnega načrta.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.

C33	Ne zdi se mi potrebno otroke preveč obremenjevati s stvarmi, ki ne zanimajo vseh.	Obremenjevanje osnovnošolcev.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
C34	Vsi vemo, da postane neka tema bolj zanimiva, ko se sam (oz. znotraj družine) soočiš z njo.	Tema zanimiva, ko se z njo srečamo v svojem življenju.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
C35	Najprimernejša je v 8. razredu pri biologiji, ko govorijo o živčevju.	Vključitev v predmet Biologija, v 8. razredu, k temi Živčevje.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
C36	Prej se mi zdi nesmiselno, saj so prej še premladi.	Pred 8. razredom nesmiselnost vključevanja teme demence.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
C37	In ne bi razumeli.	Nerazumevanje demence zaradi starosti.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
C38	Mislím, da ne.	Nestrinjanje nekaterih učiteljev z ozaveščanjem osnovnošolcev o demenci.	Naklonjenost učiteljev in vodstva ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
C39	Saj smo v šolah 'bombardirani' s številnimi izobraževanji in delavnicami.	Preobremenjenost šol z vključevanjem izobraževanj in delavnic.	Naklonjenost učiteljev in vodstva ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
C40	Težko jih vključujemo v urnik, ki je prenatrpan.	Prenatrpan urnik.	Naklonjenost učiteljev in vodstva ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
C41	Poleg tega je to tema o kateri niti odrasli ne želijo vedno govoriti.	Tabu tema pogovora za odrasle.	Naklonjenost učiteljev in vodstva ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.

Intervju D

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
D1	Menim, da jim to ne bi škodovalo.	Ozaveščanje je poučno.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.

D2	Radijska oddaja, ki govori o predsodkih mi je omogočila, da sedaj na svet gledam tako, da več kot vemo o neki stvari, lažje jo sprejmemo in jo hkrati tudi razumemo.	Govorjenje o predsodkih pomaga pri razumevanju.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
D3	Ozaveščanje otrok o demenci se mi zelo pomembno.	Ozaveščanje je pomembno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
D4	In zelo koristno.	Ozaveščanje je koristno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
D5	Glede na to, da se marsikdo srečuje z demenco v zgodnji fazi, ko se je še ne zavedajo, bi mogoče prej pomislili nanjo in bolj potrpežljivo reagirali.	Odzivanje na znake demence.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
D6	Življenje z dementno osebo ni lahko in več kot vemo, lažje sodelujemo.	Znanje za ravnanje.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
D7	Za manjše otroke verjetno ne toliko.	Manj primerna za mlajše otroke.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
D8	Za najstnike pa zagotovo.	Primerna za najstnike.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
D9	Njih zanima vse, kar se dogaja v družbi.	Zanimanje za dogajanje v družbi.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
D10	Mislím, da bi kakšno prilagojeno izobraževanje o demenci dobro sprejeli.	Sprejemanje prilagojenega izobraževanja.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
D11	S tem odprli novo področje, ki ga še niso poznali.	Pridobitev novega znanja.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
D12	Dobili možnost, da se o tej temi bolje izobrazijo.	Nadgraditev znanja.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
D13	Povedo svoje izkušnje, če jih imajo.	Izmenjava izkušenj.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.

D14	Ne marajo skrivalnic, ampak je zanje pomembno, da iskreno povemo dejstva.	Zanimanje za dejstva.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
D15	Absolutno je primerna.	Tema je primerna za osnovnošolce.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
D16	Otroci so odprti za vse.	Odprtost otrok za nove teme.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
D17	Da se jim tudi vse razložiti na njim primeren način seveda.	Prilagojeno podajanje informacij glede na starostno skupino.	Prilagojenost podajanja informacij.	Primernost teme.
D18	Moje mnenje je, da demenca tu ni izjema.	Tema je primerna za osnovnošolce.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
D19	Poleg tega se sigurno kdo od učencev že srečuje v svoji socialni mreži s kom, ki ima demenco.	Možnost srečanja z demenco v domačem okolju.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
D20	Imam pa izkušnje, da dokler ne vedo, za kaj se gre, se po navadi posmehujejo, norčujejo.	Norčevanje in posmehovanje.	Mnenje osnovnošolcev o ljudeh z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
D21	Ko jim pa razložimo, povemo na njim primeren način, to pomeni predvsem z veliko resničnimi primeri, znajo biti spoštljivi do ljudi, ki imajo takšne in drugače težave. Predvidevam, da bi bilo tako tudi pri demenci.	Po informiranju spoštljivi.	Mnenje osnovnošolcev o ljudeh z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
D22	Mogoče so kdaj koga že srečali, pa niso vedeli, kaj se dogaja oziroma niso pomislili, da lahko gre za demenco.	Možnost dosedanjega srečanja človeka z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o ljudeh z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
D23	Menim, da slabo.	Nepoznavanje demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.

D24	Nikoli do sedaj še nismo omenili besede demenca, kaj šele, da bi se o njej pogovarjali.	Ne omemba besede demenca pri pouku.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
D25	Se mi pa zdi, da bi to lahko bila pomembna tema, ki bi otrokom koristila.	Ozaveščanje je pomembno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
D26	Na šoli se mi zdi, da še ni bilo takšne dejavnosti, razen vaše.	Brez dejavnosti ozaveščanja.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
D27	Sama nimam znanja s tega področja, tako da ne vem ali sem pravi naslov, da bi jih lahko imela.	Učitelji premalo znanja o demenci.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
D28	Vsekakor se mi pa zdi, da je prav, da otroke navajamo, da ves čas poskušajo nekaj novega.	Navajanje otrok na nove stvari.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
D29	Zdi se mi zelo pomembno, da jim damo samozavest, da jih ni strah se učiti novih stvari, da se čutijo sposobne, vredne.	Znanje spodbuja samozavest.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
D30	Zagotovo bodo otroci demenco drugače sprejemali, ko se bodo s tem srečali, kot pa sedaj, ko večina verjetno še ni slišala zanjo.	Sprejemanje demence s strani informiranih osnovnošolcev.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
D31	Verjetno bi imeli manj predsodkov in napačnih predstav, tako kot pri vseh drugih stvareh, ki jih še ne poznajo.	Informirani osnovnošolci imajo manj predsodkov.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
D32	Absolutno bi se lahko vključilo v učni načrt.	Možnost vključitve v učni načrt.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
D33	Takšne teme se mi zdijo zelo življenjske in v šolah damo temu premalo poudarka.	Boljše razumevanje teme s strani osnovnošolcev.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.

D34	To temo bi umestila v 3. triado k biologiji, kjer se pogovarjajo o človeku, tako o boleznih kot o sestavi telesa.	Vključitev v predmet Biologija, v 8. razredu, k poglavju o človeku.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
D35	Na prilagojen način bi jim temo lahko predstavili že prej, v nižjih razredih.	Prilagojena predstavitev teme v nižjih razredih.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
D36	Če ne drugje, bi se lahko o tem pogovorili pri Razredni uri.	Vključitev v Razredno uro.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
D37	V kolikor bi se na to pripravila in želela predstaviti, bi zagotovo imela podporo tako sodelavcev kot vodstva.	Podpora sodelavcev in vodstva.	Naklonjenost učiteljev in vodstva ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
D38	Vodstvo se trudi, da bi učiteljem in staršem organiziralo dobra predavanja na temo vzgoje.	Usmerjenost vodstva k izobraževanju učiteljev.	Naklonjenost učiteljev in vodstva ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
D39	Dogovoriti bi se morali s sodelavci na katerem področju bi potrebovali izobraževanje.	Dogovor s sodelavci glede načina izobraževanja.	Naklonjenost učiteljev in vodstva ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
D40	Torej ali bi izobrazili učitelje, da predajo znanje otrokom.	Odločitev, kdo bo predajal informacije osnovnošolcem.	Naklonjenost učiteljev in vodstva ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
D41	Ali povabiti zunanje organizacije, ki se s tem področjem ukvarjajo.	Vključitev zunanjih organizacij s področja demence.	Vključitev zunanjih organizacij.	Vključitev v učni načrt.

Intervju E

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
E1	Demenca je lahko del našega življenja.	Demenca kot del življenja.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
E2	O njej zelo premalo vemo.	Premalo znanja o demenci.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.

E3	Definitivno bi morali ozaveščati osnovnošolce o demenci tako kot o drugih stanjih.	Ozaveščanje je pomembno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
E4	Žal pa tudi učitelji zelo premalo vemo o tem.	Učitelji premalo znanja o demenci.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
E5	Ozaveščanje se mi zdi pomembno.	Ozaveščanje je pomembno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
E6	Nekoč se bodo lahko soočali z demenco.	Demenca kot del življenja.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
E7	O tem se zelo premalo govori.	Premalo govora o demenci.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
E8	Kolikor sem seznanjena je oseb z demenco vedno več.	Demence vedno več.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
E9	Vedno večja verjetnost, da se bodo otroci v svojem okolju srečali z njimi.	Velika možnost srečanja z demenco	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
E10	Pomembno je na kakšen način podaš vsebino učencem.	Prilagojeno podajanje informacij glede na starostno skupino.	Prilagojenost podajanja informacij.	Primernost teme.
E11	Verjetno bi jih zanimalo, ker je se s tem ne srečujejo vsak dan.	Tema zanimiva za osnovnošolce.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence
E12	Še posebej, če bi jim vse skupaj predstavili na zanimiv, interaktiven način.	Zanimanje odvisno od predstavitve teme.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence
E13	V nižjih razredih je verjetno zahtevna.	Zahtevna tema za nižje razrede.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
E14	Ko spoznavajo človeško telo in možgane bi jim lahko to tudi omenili.	Možnost omembe pri učenju o človeku.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
E15	Ali pa pri predmetih kot je na primer družba in etika, kjer se govori o predsodkih in sprejemanju vseh ljudi.	Vključitev v predmet Družba, v 5. razredu.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.

E16	Ali pa pri predmetih kot je na primer družba in etika, kjer se govori o predsodkih in sprejemanju vseh ljudi.	Vključitev v predmet Etika.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
E17	Naj omenim, da učitelji zelo premalo vemo o tem.	Učitelji premalo znanja.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
E18	Tudi nikjer ni v učbenikih omenjeno nič o demenci.	Ni omembe demence v učbenikih.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
E19	Verjetno se jim smilijo.	Občutek smiljenja.	Mnenje osnovnošolcev o ljudeh z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
E20	Ne vedo, kako bi pristopili do njih.	Ne poznajo pristopa do človeka z demenco.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
E21	Ne vedo, kako bi razumeli točno kaj se dogaja.	Ne razumevanje situacije.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
E22	Vendar se s tem ne srečujejo tako pogosto.	Redkost srečevanja z ljudmi z demenco.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
E23	Tisti, ki imajo to v družini pa so spoznali kako je živeti z nekom, ki ima demenco.	Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco imajo izkušnje.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
E24	Tisti imajo verjetno boljše mnenje z manj predsodki in nepravilnimi predstavami.	Otroci z izkušnjami imajo manj predsodkov.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
E25	Definitivno premalo.	Nepoznavanje demence.	Poznavanje demence med osnovnošolci.	Poznavanje demence.
E26	Vedo, da se izgublja spomin.	Izgublja spomina.	Poznavanje prvih znakov demence.	Poznavanje demence.
E27	Ter da jih prizadene predvsem, ko so starejši.	Bolezen za katero zbolijo stari ljudje.	Poznavanje prvih znakov demence.	Poznavanje demence.
E28	Po moje ne vedo, kako jo prepoznati.	Ne znajo prepoznati človeka z demenco.	Poznavanje demence med osnovnošolci.	Poznavanje demence.
E29	Ali pa kako se pogovarjati.	Ne poznavanje strategij sporazumevanja.	Poznavanje strategij sporazumevanja.	Poznavanje demence.
E30	Zaenkrat nisem še imela tega pogovora pri pouku.	Ne omemba demence pri pouku.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
E31	Niti nismo imeli nobene dejavnosti.	Brez dejavnosti ozaveščanja.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.

E32	Prav tako nisem tudi zasledila v učbenikih, da bi bila to tema pogovora oziroma učenja.	Pomanjkanje informacij o demenci v učbenikih.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
E33	Dobra ideja bi bila, da imajo pogovor s kakšnim sorodnikom, ki ima osebo z demenco.	Ozaveščanje preko osebnega stika s človekom z demenco.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
E34	Tako bi jim ta razložil kako zgleda življenje z osebo z demenco iz prve roke.	Predstavitve življenja z demenco iz prve roke.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
E35	V prvi vrsti bi jim probala približati, kaj je demenca in kako do tega pride.	Ozaveščanje osnov poznavanja demence.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
E36	Verjetno bi to pomagalo tudi pri tem, da bi začeli drugače, brez predsodkov gledati na osebe z demenco.	Informirani osnovnošolci imajo manj predsodkov.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
E37	To bi bilo dobro, da je vključena.	Možnost vključitve v učni načrt.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
E38	Bolj bi bili ozaveščeni in tudi bolj strpni.	Ozaveščenost poveča strpnost.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
E39	Znali bi tudi pomagati, če bi srečali koga v svoji socialni mreži.	Znanje za ravnanje.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
E40	Tisti, ki pa že mogoče poznajo osebo z demenco pa bi tako bolje vedeli, kaj lahko počnejo in kako naj se odzivajo.	Znanje za ravnanje.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
E41	V nižjih razredih v Spoznavanje okolja, ko obravnavajo človeško telo.	Vključitev v predmet Naravoslovje.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
E42	Tu bi prišlo v pošteve le osnovna razlaga.	V nižjih razredih osnovna razlaga.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
E43	V višjih razredih pa pod Biologijo, in sicer, ko obravnavajo možgane.	Vključitev v predmet Biologija, v 8. razredu, k poglavju o človeku.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.

E44	Primerno bi bilo obravnavati v 3 triadi (7., 8., 9.).	Bolj primerna tema za tretjo triado.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
E45	Tu bi se znanje bolj poglobilo in bi zelo veliko odnesli.	V tretji triadi poglobljanje znanja.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
E46	Glede na to, da je tema, ki se lahko dotakne vsakega na drugačen način bi se sigurno našel kdo, ki se z delavnico ne bi strinjal zaradi osebnih razlogov.	Nestrinjanje nekaterih učiteljev z ozaveščanjem osnovnošolcev o demenci.	Naklonjenost učiteljev in vodstva ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
E47	Jaz menim, da je to del življenja, ki ga ne smemo zanemariti in predvsem bi se lahko naučili, kako lahko demenco zmanjšamo ali pa vsaj kako se nanjo pripravimo ali jo prepoznamo pri sorodnikih.	Ozaveščenost je koristno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
E48	Vsekakor bi bilo to zaželeno.	Zaželenost izvedbe dejavnosti ozaveščanja.	Naklonjenost učiteljev in vodstva ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.

Intervju F

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
F1	Mislim, da je ozaveščanje otrok v redu.	Ozaveščanje je koristno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
F2	V javnosti vedno pogosteje mogoče opaziti ljudi z demenco.	Velika možnost srečanja z demenco.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
F3	Učenci se srečujejo s starejšimi, z dedki in babicami, nekateri imajo še stare starše, demence je pa čedalje več.	Osnovnošolci imajo stik s starimi ljudmi.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
F4	Zato je prav, da se ozavešča.	Ozaveščanje je koristno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
F5	Ozaveščanje se mi zdi pomembno.	Ozaveščanje je pomembno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
F6	Daje tudi informacije za življenje.	Informacije za nadaljnje življenje.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.

F7	In širšo sliko družbe.	Daje široko sliko družbe.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
F8	Slej kot prej se bodo vsi srečali s to temo v svojem življenju.	Demenca kot del življenja.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
F9	Otroci so pripravljeni sprejeti vse, samo če jim to predstavimo na zanimiv način.	Odprtost otrok za nove teme.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimivost teme demence
F10	Poleg tega jih zanimajo stvari, ki so resnične in življenjske.	Zanimanje za življenjske teme.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimivost teme demence
F11	O življenjskih stvareh vedno radi govorijo.	Zanimanje za življenjske teme.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimivost teme demence
F12	Seveda je primerna.	Tema demence je primerna za osnovnošolce.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
F13	Sicer moramo, kot pri vsaki drugi stvari, prilagoditi način podajanja informacij, ampak ne vidim razloga, zakaj ta tema ne bi bila primerna zanje.	Prilagojeno podajanje informacij glede na starostno skupino.	Prilagojenost podajanja informacij.	Primernost teme.
F14	Rekla bi, da ne vedo točno, kaj se dogaja z ljudmi z demenco.	Ne razumejo ljudi z demenco.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
F15	Oziroma težko razumejo, če nimajo lastnih izkušenj.	Težje razumevanje zaradi pomanjkanja lastnih izkušenj.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
F16	Lahko so malo zmedeni, ker ne vedo, kako se vesti ali se odzvati.	Zmedenost zaradi nepoznavanja značilnosti demence.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
F17	Tisti, ki so se z njo srečali v domačem okolju, se mi zdi, da nekaj o tem vedo.	Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo značilnosti demence.	Poznavanje demence med osnovnošolci.	Poznavanje demence
F18	Večina pa demence ne pozna, če o njej ne spregovorimo v šoli.	Nepoznavanje demence.	Poznavanje demence med osnovnošolci.	Poznavanje demence
F19	Prav tako ne poznajo njenih značilnosti in se zato lahko znajdejo v situacijah, ko ne vedo, kako reagirati.	Nepoznavanje demence.	Poznavanje demence med osnovnošolci.	Poznavanje demence
F20	Izraz demenca uporabljamo v šoli.	Uporaba izraza demenca v šoli.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
F21	Omenjali smo nekaj pri Slovenščini, saj je v berilu ena zgodba pri kateri se pogovarjamo o tem.	Omemba besede pri Slovenščini.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.

F22	Nismo pa se nikoli posebej posvečali tej temi.	Ni osredotočanja na demenco.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
F23	Enkrat smo se o tej temi pogovarjali takrat, ko je okrog šole hodil gospod, ki je verjetno imel demenco in se nam je zdelo učiteljem pomembno, da otroci vedo, kaj se dogaja.	Pogovor o demenci zaradi situacije v lokalnem okolju.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
F24	Takrat sem svojim učencem predstavila, kako naj se z gospodom pogovarjajo in kako mu lahko pomagajo.	Pogovor o sporazumevanju s človekom z demenco.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
F25	Naši učenci gredo včasih tudi v bližnji dom upokojencev, kjer imajo kakšen nastop ali predstavo.	Obisk doma za stare ljudi.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
F26	Imeli so že tudi igre in povezovanje s starejšimi.	Igre s starimi ljudmi.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
F27	Mislim, da bi se to dalo še naprej nadaljevati.	Razmišljanje o nadaljevanju dosedanjih dejavnosti.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
F28	Imamo pa nastope za starše in takrat povabimo tudi stare starše.	Nastopi za starše in stare starše.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
F29	Učenci bi imeli širši pogled na celotno situacijo v družbi.	Širši pogled na družbo.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
F30	Poleg tega pa bi vedeli, kako ravnati, če srečajo koga z demenco na ulici ali pa se s tem srečajo doma.	Znanje za ravnanje.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
F31	Glede na to, da je te bolezni čedalje več, da se tudi starost viša pri ljudeh, bi bila dobra kakšna ura na temo demence.	Koristnost učenja o demenci zaradi demografskih sprememb.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt
F32	Tako zato, da se ozavešča.	Ozaveščenost osnovnošolcev.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt
F33	Kot tudi, da se znamo prilagoditi tem ljudem in se z njimi pogovarjati.	Opremljenost z znanjem.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt

F34	Lahko bi bila to na primer Razredna ura.	Vključitev v Razredno uro.	Predmet vključitve teme	Vključitev v učni načrt
F35	Lahko je kot dodatni pouk.	Vključitev v dodatni pouk.	Predmet vključitve teme	Vključitev v učni načrt
F36	Pri Družbi imamo teme o druženju, medgeneracijskem povezovanju in staranju, kjer bi se dalo vključiti.	Vključitev v predmet Družba, v 5. razredu.	Predmet vključitve teme	Vključitev v učni načrt
F37	Tudi pri gospodinjstvu se pogovarjamo o družinah in bi lahko omenili.	Vključitev v predmet Gospodinjstvo, v 5. razredu, h poglavju o družinah.	Predmet vključitve teme	Vključitev v učni načrt
F38	V bistvu imamo kar širok izbor, kam vključiti to temo.	Širok izbor predmetov za vključitev teme demence.	Predmet vključitve teme	Vključitev v učni načrt
F39	Mislím, da večina sodelavcev s tem ne bi imela težav.	Podpora sodelavcev in vodstva.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
F40	Mogoče bi se našel kdo, ki o tem ne bi želel govoriti zaradi lastnih pogledov.	Možnost osebnih zadržkov nekaterih učiteljev.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
F41	Ampak se mi vseeno zdi, da je ta tema pomembna in da moramo o njej govoriti.	Demenca je tema o kateri je potrebno govoriti.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.

Intervju G

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
G1	Jaz mislim, da premalo govorimo o tem.	Premalo govora o demenci.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
G2	Ne vem, kako je v višjih razredih ampak na razredni stopnji mislim, da se premalo govori o tem.	Premalo govora o demenci na razredni stopnji.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
G3	Sigurno je pomembno.	Ozaveščanje je pomembno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
G4	V razredih so otroci vedno povezani s starejšo populacijo.	Osnovnošolci imajo stik s starimi ljudmi.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
G5	Vsekakor je to družbeni pojav o katerem bi morali več govoriti, ker se vedno več pojavlja.	Pogost družbeni pojav.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
G6	Ja mislim, da otroke ta tema zanima.	Tema zanimiva za osnovnošolce.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.

G7	Sploh tisti, ki imajo kakršne koli izkušnje zelo radi pripovedujejo in jih zanima.	Izmenjava izkušenj.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
G8	Jaz mislim, da je primerna.	Tema je primerna za osnovnošolce.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
G9	Je težka tema.	Tema demence je težka.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
G10	Ampak bi vseeno morali o njej govoriti.	Pomembno govoriti o demenci.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
G11	Tudi o smrti nekaj časa nismo govorili, ali pa o ločitvah, ampak to je del življenja in mimo tega ne moremo.	Pogovor o drugih neprijetnih temah.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
G12	Potem pa pridejo pred neko situacijo, ko ne vedo, kaj bi.	Stiska zaradi nepoznavanja situacije.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
G13	Mislim, da je to pravi čas.	Tema je primerna za osnovnošolce.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
G14	Paziti moramo samo, da predstavimo na primeren način.	Prilagojeno podajanje informacij glede na starostno skupino.	Prilagojenost predavanja informacij.	Primernost teme.
G15	Tisti, ki imajo kakršne koli izkušnje so doma že kar veliko slišali o tem in so tudi ostalim sošolcem povedali situacije.	Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo značilnosti demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
G16	Potem smo o tem govorili.	Pogovor o demenci pri pouku.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
G17	V 5. razredu so še dovolj majhni, da stvari sprejemajo, brez da bi jim bilo smešno in se jim da stvari lepo razložiti.	5. razred najprimernejši čas za informiranje o demenci.	Primeren čas za ozaveščanje o demenci.	Primernost teme.
G18	Nekateri otroci so se z demenco že srečali doma, zato ti poznajo določene značilnosti demence.	Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo značilnosti demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
G19	Glede na to mislim, da se znajo pogovarjati in prilagoditi osebi z demenco.	Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo smernice sporazumevanja s človekom z demenco.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.
G20	Poznajo tudi znake, ki so jih opazili pri svojem bližnjem.	Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo prve znake demence.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Poznavanje demence.

G21	Tisti, ki pa nimajo teh izkušenj pa po mojem mnenju, ne vedo prav dosti več od tega, da demenco povezujejo s pozabljanjem.	Izguba spomina.	Poznavanje prvih znakov demence.	Poznavanje demence.
G22	Pri družbi smo recimo pri temi Ljudje smo drugačni o tem tudi spregovorili.	Omemba demence pri predmetu družba, v 5. razredu.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
G23	Nismo se posebej poglobljali, smo pa nekaj povedali.	Ni osredotočanja na demenco.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
G24	Mislim, da bi bilo najboljšo, če bi se povezovali v lokalni skupnosti.	Povezovanje v lokalni skupnosti.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
G25	V bližini imamo Dom starejših, kjer bi otroci lahko nastopali.	Nastopi v domu za stare ljudi.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
G26	Na tak način bi se otroci spoznali z osebami z demenco in se tako kaj naučili.	Ozaveščanje preko osebnega stika s človekom z demenco.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
G27	Mislim, da bi to spremenilo njihov pogled na demenco in na starejše ljudi.	Informiranje bi spremenilo pogled osnovnošolcev.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
G28	Verjetno bi lažje razumeli vse skupaj.	Lažje razumevanje demence.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
G29	Mislim, da se tako ali tako premalo povezujejo mlajši otroci s starejšimi generacijami.	Premalo medgeneracijskega povezovanja.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
G30	Absolutno. Tako kot vključujemo vse druge, kot na primer drugačnost, migracije.	Možnost vključitve v učni načrt.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
G31	Mislim, da bomo morali slej kot prej to vključevati in o tem veliko govoriti.	Pomembno govoriti o demenci v šoli.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
G32	To so generacije, ki jih moramo sedaj naučit, kako bodo delali naprej.	Osnovna šola primeren čas za učenje o demenci.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
G33	V 5. razredu k Družbi.	Vključitev v predmet Družba, v 5. razredu.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
G34	V višjih razredih k Etiki.	Vključitev v predmet Etika.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.

G35	Tudi pri Razrednih urah kdaj ne vemo, kaj bi počeli pa bi se lahko pogovarjali o tem.	Vključitev v Razredno uro.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
G36	Mislim, da smo učitelji na naši šoli zelo odprti in sprejemamo te stvari in znamo tudi vnašati teme v svoje učne načrte.	Odprtost in pripravljenost učiteljev na prilagajanje učnega načrta.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
G37	Tako da jaz mislim, da bi vsi se strinjali.	Podpora sodelavcev in vodstva.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.

Intervju H

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJMI	KATEGORIJE	NADKATEGORIJE
H1	Mislim, da na splošno, da je poznavanje demence bolj slabo.	Premalo znanja o demenci.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
H2	Mi ki smo že čez 40 že mal vemo, za kaj se gre, otroci pa definitivno še ne.	Osnovnošolci še ne poznajo demence.	Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
H3	Tako, da bi rekla, da je bolj slaba ozaveščenost.	Premalo znanja o demenci.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
H4	Mislim pa, da ne bi bilo slabo, če bi bilo tega več.	Ozaveščanje je koristno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
H5	Jaz menim, da je pomembno.	Ozaveščanje je pomembno.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
H6	Otroci imajo stare starše in je dobro, da vedo, kaj se lahko pojavi.	Znanje za ravnanje.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
H7	Pri demenci se lahko pojavijo različne težave in je dobro, če vedo, kaj storiti v določeni situaciji.	Odzivanje na znake demence.	Demenca kot del vsakdanjega življenja.	Ozaveščanje o demenci.
H8	Na primer, da bi stari starši pozabili prižgan štedilnik, da znajo odreagirat in razumejo, zakaj se to dogaja.	Razumevanje dogajanja.	Pomembnost ozaveščanja o demenci.	Ozaveščanje o demenci.
H9	Ja, jaz mislim, da jih zanima.	Tema zanimiva za osnovnošolce.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.

H10	Jaz sem mnenja, da so otroci kot spužva, da vpijejo in razumejo vse kar se jim pove in se mi zdi prav, da so ozaveščeni glede demence.	Odprtost otrok za nove teme.	Zanimivost teme za osnovnošolce.	Zanimanje za temo demence.
H11	Definitivno je to primerna tema.	Tema je primerna za osnovnošolce.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
H12	Vsaka vsebina, ki se tiče življenja in nekega sloga, kamor smo vsi vpeti, je pomembna in primerna.	Pomembnost življenjskih tem.	Primernost teme demence za osnovnošolce.	Primernost teme.
H13	Mislím, da o tem ne razmišljajo veliko.	Nimajo mnenja.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
H14	Verjetno ob srečanju z nekom, ki ima demenco ne bi pomislili za kaj gre.	Ne znajo prepoznati človeka z demenco.	Poznavanje demence in značilnosti demence.	Mnenje osnovnošolcev o demenci.
H15	Rekla bi, da nekateri ne vedo, kaj to sploh je, bi pa na primer povedali, da imajo na primer staro mamo, ki ves čas nekaj pozablja.	Izguba spomina.	Poznavanje prvih znakov demence.	Poznavanje demence.
H16	Ne, pri pouku nismo nikoli govorili o demenci.	Ne omemba demence pri pouku.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
H17	Je pa res, da se z otroci kdaj pogovarjamo o starih starših in o tem kakšni so in se mogoče kdaj tudi omeni za razlago.	Pogovor o starih starših.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
H18	Ni bilo pa še nikoli pozornosti na tem.	Ni osredotočanja na demenco.	Pogovor o demenci v sklopu pouka.	Dejavnosti ozaveščanja.
H19	Super se mi zdi tak način kot ste vi prišli v razred in jim tudi povedali, kar so želeli vedeti.	Izvedba skupinske razprave v razredu.	Dosedanje dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
H20	V prvi vrsti se mi zdi najboljši način pogovor o demenci na način kot delavnica.	Delavnice o demenci.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
H21	Super je, da so razgledani, da vedo kaj se dogaja.	Širši pogled na družbo.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.

H22	Spremenilo bi se mogoče to, da bi lažje dojeli staranje in starejše ljudi.	Lažje razumevanje starosti in staranja.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
H23	Lahko bi se.	Možnost vključitve v učni načrt.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
H24	Pridobili bi nekaj dodatnega znanja in splošno razgledanost, ki bi jim v življenju koristila.	Koristno za splošno razgledanost.	Vključitev teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
H25	Nihče ne ve, kdaj se bo srečal z demenco in bo potreboval to znanje.	Opremljenost z znanjem.	Posledice vključitve teme demence v učni načrt.	Vključitev v učni načrt.
H26	Najenostavneje bi to umestili v razredno uro, ker si lahko sami določimo temo, ki je široko razgledna.	Vključitev v Razredno uro.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
H27	Lahko bi tudi v Družbo, kjer se pogovarjamo o staranju in o samopodobi.	Vključitev v predmet Družba, v 5. razredu.	Predmet vključitve teme.	Vključitev v učni načrt.
H28	Pa mogoče tudi v Gospodinjstvo v 5. razredu, kjer se tudi pogovarjamo o boleznih.	Vključitev v predmet Gospodinjstvo, v 5. razredu, h poglavju o družinah.	Predmet vključitve teme	Vključitev v učni načrt
H29	Je več možnih načinov, kam bi se lahko vključila ta tema.	Širok izbor predmetov za vključitev teme demence.	Predmet vključitve teme	Vključitev v učni načrt
H30	Ta snov je primerna za vse, tako za prvi razred kot peti. Pa tudi za naprej.	Tema primerna za vse starostne skupine.	Predmet vključitve teme	Vključitev v učni načrt.
H31	V višje razrede pogosto pridejo različni socialni delavci in zdravstveni delavci iz zdravstvenega doma, ki govorijo o različnih boleznih.	Obisk strokovnjakov z različnih področij.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
H32	Lahko bi prišli tudi strokovnjaki iz področja demence.	Obisk strokovnjakov s področja demence.	Potencialne dejavnosti ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
H33	Pri nas tudi, če je kdo od otrok v razredu bolan, se ostalim bolezen predstavi, da se vsem približa.	Pomembnost pogovora za razumevaje situacije.	Razmislek o dejavnostih ozaveščanja.	Dejavnosti ozaveščanja.
H34	Mislím, da ja.	Podpora sodelavcev in vodstva.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.

H35	Običajno smo vsi učitelji zelo odprti.	Odprtost in pripravljenost učiteljev za sodelovanje.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
H36	To se mi zdi neka tema, ki je za vse pomembna.	Demenca je tema o kateri je potrebno govoriti.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.
H37	Vsakemu od nas se lahko zgodi in pomembno je, da vemo zakaj se gre.	Demenca je tema o kateri je potrebno govoriti.	Naklonjenost učiteljev ozaveščanju.	Podpora pri ozaveščanju.

5.6. Priloga 8: Osno kodiranje intervjujev

Ozaveščanje o demenci:

Ozaveščanje osnovnošolcev o demenci:

- Ozaveščanje je poučno (A1, D1).
- Pomembna tema za življenje (A3).
- Potrebna omemba teme demence (B2).
- Ni potrebno za vse osnovnošolce (C1).
- Tema ne zadeva vseh osnovnošolcev (C2).
- Govorjenje o predsodkih pomaga pri razumevanju (D2).
- Premalo govora o demenci (E7, G1).
- Premalo govora o demenci na razredni stopnji (G2).
- Osnovnošolci še ne poznajo demence (H2).

Demenca kot del vsakdanjega življenja:

- Velika možnost srečanja z demenco (A4, E9, F2).
- Nekateri imajo izkušnjo z demenco (B4).
- Odzivanje na znake demence (D5, H7).
- Znanje za ravnanje (D6, H6, F30).
- Demenca kot del življenja (E1, E6, F8).
- Premalo znanja o demenci (E2, H1, H3).
- Učitelji premalo znanja o demenci (E4).
- Demence vedno več (E8).
- Osnovnošolci imajo stik s starimi ljudmi (F3, G4).
- Informacije za nadaljnje življenje (F6).

Pomembnost ozaveščanja o demenci:

- Ozaveščanje je pomembno (B3, D3, E3, E5, F5, G3, H5, D25).
- Pridobitev novega znanja (B6).
- Ozaveščanje je koristno (B8, D4, E47, F1, F4, H4, A21).
- Ni nujno potrebno (C3, C6).
- Tisti, ki poznajo človeka z demenco so ozaveščeni (C4).
- Osnovnošolci temo raziskujejo sami (C5).
- Daje široko sliko družbe (F7).
- Pogost družbeni pojav (G5).
- Informirani osnovnošolci imajo manj predsodkov (D31).
- Stiska zaradi nepoznavanja situacije (G12).
- Razumevanje dogajanja (H8).

Primernost teme:

Primernost teme za osnovnošolce:

- Primerno od 5. razreda naprej (A2).

- Tema je primerna za osnovnošolce (A9, B11, D15, D18, F12, G8, H11).
- Primerna tema za starejše od 12 let (A10).
- Starejši od 12. let več možnosti srečanja z demenco v domačem okolju (A11).
- Starejši od 12. let lažje razumejo demenco (A12).
- Nekateri niso dovolj zreli (B1).
- Želja osnovnošolcev po več informacijah (B12).
- Primerna tema za tiste, ki poznajo človeka z demenco (C9).
- Nepotrebna tema za tiste, ki ne poznajo človeka z demenco (C10).
- Manj primerna za mlajše otroke (D7).
- Primerna za najstnike (D8).
- Zahtevna tema za nižje razrede (E13).
- Tema demence je težka (G9).
- Pomembno govoriti o demenci (G10).
- Pogovor o drugih neprijetnih temah (G11).
- 5. razred najprimernejši čas za informiranje o demenci (G17).
- Pomembnost življenjskih tem (H12).
- Možnost srečanja z demenco v domačem okolju (D19).

Prilagojenost predavanja informacij:

- Prilagojeno podajanje informacij glede na starostno skupino (A5, D17, E10, F13).

Zanimanje za temo demence:

Zanimivost teme za osnovnošolce:

- Zanimanje otrok za teme o starih ljudeh (A6).
- Tema, ki ni del učnega procesa (A7).
- Ne govorjenje o temi doma (A8).
- Zanimanje odvisno od predstavitve teme (B9).
- Zanimiva tema, če je predstavljena na prilagojen način (B10).
- Ne zanima vseh (B7).
- Ni zanimanja za temo demence (C7).
- Pogovor o starosti (C8).
- Zanimanje za dogajanje v družbi (D9).
- Sprejemanje prilagojenega izobraževanja (D10).
- Pridobitev novega znanja (D11).
- Nadgraditev znanja (D12).
- Izmenjava izkušenj (D13, G7).
- Zanimanje za dejstva (D14).
- Odprtost otrok za nove teme (D16, F9, H10).
- Tema zanimiva za osnovnošolce (E11, G6, H9).
- Zanimanje za življenjske teme (F10, F11).

Mnenje osnovnošolcev o demenci:

- Nimajo mnenja (A13, H13).
- Izogibanje ljudem z demenco (B13, C16).
- Negativen odnos (B14).
- Strah pred stiki s človekom z demenco (B16, C15).
- Osnovnošolci ozaveščeni o posledicah bolezni (C11).
- Sočustvovanje z ljudmi z boleznijo (C12, C13).
- Norčevanje in posmehovanje (D20).
- Po informiranju spoštljivi (D21).
- Možnost dosedanjega srečanja človeka z demenco (D22).
- Občutek smiljenja (E18).
- Ne razumejo ljudi z demenco (F14).
- Težje razumevanje zaradi pomanjkanja lastnih izkušenj (F15).
- Zmedenost zaradi nepoznavanja značilnosti demence (F16).

Poznavanje demence:

Poznavanje demence in značilnosti demence:

- Nepoznavanje demence (A14, B5, B15, B17, D23, E25, F18, F19, B5).
- Ne omemba demence s strani otrok (A15).
- Osnovnošolci, ki ne poznajo človeka z demenco, ne poznajo značilnosti demence (C17).
- Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo značilnosti demence (C18, F17, G15, G18, B18).
- V nižjih razredih slabše poznavanje demence (C14).
- Ne poznajo pristopa do človeka z demenco (E20).
- Ne razumejo situacije (E21).
- Redkost srečanja z ljudmi z demenco (E22).
- Otroci, ki poznajo človeka z demenco, imajo izkušnje (E23).
- Otroci z izkušnjami imajo manj predsodkov (E24).
- Ne znajo prepoznati človeka z demenco (E28, H14).
- Pogovor o demenci pri pouku (G16).

Poznavanje prvih znakov demence:

- Nepoznavanje prvih znakov (B19).
- Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo prve znake demence (C19, G20).
- Izguba spomina (E26, G21, H15).
- Bolezen za katero zbolijo stari ljudje (E27).

Poznavanje strategij sporazumevanja:

- Nepoznavanje strategij sporazumevanja (B20, E29).
- Osnovnošolci, ki poznajo človeka z demenco, poznajo strategije sporazumevanja (C20, G19).

Dejavnosti ozaveščanja:

Pogovor o demenci v sklopu pouka:

- Ne omemba demence pri pouku (A16, B22, C21, D24, E30, H16).
- Pogovor o starosti (C22).
- Izmenjava izkušenj (C23).
- Ni osredotočanja na demenco (C24, C26, F22, G23, H18).
- Omemba demence pri Biologiji (C25).
- Omemba demence pri Slovenščini (F21).
- Omemba demence pri Družbi, v 5. razredu (G22).
- Pomanjkanje informacij o demenci v učbenikih (E32).
- Uporaba izraza demenca v šoli (F20).
- Pogovor o starih starših (H17).

Dosedanje dejavnosti ozaveščanja:

- Brez dejavnosti ozaveščanja (A17, B21, C28, D26, E31).
- Predavanje o demenci za sorodnike ljudi z demenco (C27).
- Pogovor o demenci zaradi situacije v lokalnem okolju (F23).
- Pogovor o sporazumevanju s človekom z demenco (F24).
- Obisk doma za stare ljudi (F25).
- Igre s starimi ljudmi (F26).
- Nastopi za starše in stare starše (F28).
- Izvedba fokusne skupine v razredu (H19).

Razmislek o dejavnostih ozaveščanja:

- Ne razmišljanje o dejavnostih ozaveščanja (A18, C29).
- Osnovnošolci preobremenjeni (C30).
- Učitelji premalo znanja o demenci (D27).
- Navajanje otrok na nove stvari (D28).
- Znanje spodbuja samozavest (D29).

- Sprejemanje demence s strani informiranih osnovnošolcev (D30).
- Informirani osnovnošolci imajo manj predsodkov (E36).
- Razmišljanje o nadaljevanju dosedanjih dejavnosti (F27).
- Povezovanje v lokalni skupnosti (G24).
- Informiranje bi spremenilo pogled osnovnošolcev (G27).
- Lažje razumevanje demence (G28).
- Premalo medgeneracijskega povezovanja (G29).
- Širši pogled na družbo (F29, H21).
- Lažje razumevanje starosti in staranja (H22).
- Pomembnost pogovora za razumevanje situacije (H33).

Potencialne dejavnosti ozaveščanja:

- Možnost izvedbe delavnice ob strinjanju učitelja razreda (A19).
- Omemba demence s strani učiteljev med poukom (A20, B24).
- Izvedba delavnice na letni ravni (B23).
- Ozaveščanje preko osebnega stika s človekom z demenco (E33, G26).
- Predstavitve življenja z demenco iz prve roke (E34).
- Ozaveščanje osnov poznavanja demence (E35).
- Nastopi v domu za stare ljudi (G25).
- Delavnica o demenci (H20).
- Obisk strokovnjakov iz različnih področij (H31).
- Obisk strokovnjakov s področja demence (H32).

Vključitev v učni načrt:

Vključitev teme demence v učni načrt:

- Možnost vključitve v učni načrt (B25, D32, E37, F30, H23).
- Vključitev je izvedljiva (B26).
- Nepotrebnost vključitve (C31).
- Prenatranost učnega načrta (C32).
- Obremenjevanje osnovnošolcev (C33).
- Tema zanimiva, ko se z njo srečamo v svojem življenju (C34).
- Pred 8. razredom nesmiselnost vključevanja teme demence (C36).
- Nerazumevanje teme zaradi starosti (C37).
- Učitelji premalo znanja (E17).
- Ni omembe demence v učbenikih (E18).
- Koristnost učenja o demenci zaradi demografskih sprememb (F31).
- Pomembno govoriti o demenci v šoli (G31).
- Osnovna šola primeren čas za učenje o demenci (G32).
- Koristno za splošno razgledanost (H24).

Posledice vključitve teme demence v učni načrt:

- Prepoznavanje prvih znakov demence v družini (A22).
- Sprememba odnosa do demence (B27).
- Opremljenost z znanjem (B28, F33, H25).
- Boljše razumevanje teme s strani osnovnošolcev (B35, D33).
- Ozaveščenost poveča strpnost (E38).
- Znanje za ravnanje (E39, E40).
- Ozaveščenost osnovnošolcev (F32).

Predmet vključitve teme:

- Tema demence kot del obstoječega poglavja (A23).
- Vključitev k dejavnosti Prostovoljstvo (A24).
- Vključitev v predmet Družba, v 5. razredu (A25, B31, E15, F36, G33, H27).
- Vključitev v predmet Etika (A26, B30, E16, G34).
- Vključitev v Razredno uro (A27, B32, D36, F34, G35, H26).

- Vključitev v predmet Naravoslovje, v 5. razredu (B29, E41).
- Vključitev v predmet Biologija, v 8. razredu, k temi Živčevje (C35).
- Vključitev v predmet Biologija, v 8. razredu, k poglavju o človeku (D34, E43).
- Prilagojena predstavitev teme v nižjih razredih (D35).
- Možnost omembe pri učenju o človeku (E14).
- V nižjih razredih osnovna razlaga (E42).
- Bolj primerna tema za tretjo triado (E44).
- V tretji triadi poglobljanje znanja (E45).
- Vključitev v dodatni pouk (F35).
- Vključitev v predmet Gospodinjstvo, v 5. razredu, h poglavju o družinah (F37).
- Vključitev v predmet Gospodinjstvo, v 5. razredu, h poglavju o boleznih (H28).
- Širok izbor predmetov za vključitev teme demence (F38, H29).
- Tema primerna za vse starostne skupine (H30).

Vključitev zunanjih organizacij:

- Vključitev organizacij s področja demence (A28, B33, D41).
- Vključitev doma za stare ljudi (B34).

Podpora pri ozaveščanju:

Naklonjenost učiteljev ozaveščanju:

- Nestrinjanje nekaterih učiteljev z ozaveščanjem osnovnošolcev o demenci (A29, C38, E46).
- Pravilen pristop organizacij s področja demence (A30).
- Nepotrebno obremenjevanje otrok (B36).
- Preobremenjenost šol z vključevanjem izobraževanj in delavnic (C39).
- Prenatran urnik (C40).
- Tabu tema pogovora za odrasle (C41).
- Podpora sodelavcev in vodstva (D37, F39, G37, H34).
- Usmerjenost vodstva k izobraževanju učiteljev (D38).
- Dogovor s sodelavci glede načina izobraževanja (D39).
- Sprejem odločitve, kdo bo predajal znanje osnovnošolcem (D40).
- Zaželenost izvedbe dejavnosti ozaveščanja (E48).
- Možnost osebnih zadržkov nekaterih učiteljev (F40).
- Demenca je tema o kateri je potrebno govoriti (F41, H36, H37).
- Odprtost in pripravljenost učiteljev na prilagajanje učnega načrta (G36).
- Odprtost in pripravljenost učiteljev za sodelovanje (H35).